

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Maja Likar

Pomoč živali v socialnem delu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Maja Likar

Pomoč živali v socialnem delu

Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Ljubljana, 2017

Zahvala

Zahvala gre najprej vsem intervjuvanim strokovnim delavkam, ki so si vzele čas za pogovor, me prav vse toplo sprejele in mi bile pripravljene pomagati pri moji diplomski nalogi. Prav vse delajo izredne spremembe v kakovosti življenja uporabnikov, premorejo neverjetno energijo in ambicioznost, katerima upam, da bom tudi sama sledila v prihodnosti. Rada bi se zahvalila tudi svojemu mentorju za pomoč pri pisanju naloge.

Hvala tudi vsem vam, tistim, s katerimi bom proslavila v naši študentski rezidenci, in z drugimi, ob prijetnem družinskem kosilu.

Podatki o diplomskem delu

Ime in priimek: Maja Likar

Naslov naloge: Pomoč živali v socialnem delu

Kraj: Ljubljana

Leto: 2017

Število strani: 152

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

POVZETEK

V svoji nalogi sem raziskovala delo s pomočjo živali, kaj to je, kakšni so načini tega dela, na katerih področjih se vse uporablja. Začela sem s povzetkom socialnega dela, kjer bi se delo s pomočjo živali lahko štelo kot spretnost socialnega delavca ali delavke. Opisala sem zgodovinsko perspektivo pomoči živali, človeško-živalsko navezo in kakšen je kulturni in religiozni vpliv na naš odnos do živali. Opredelila sem tudi žival kot strokovno socialno podporo ljudem, kakšna naj bi bila primerna žival, ki to delo opravlja, in kakšna je njena vloga v skupnem delovnem procesu. Prav tako pa opredeljena tudi vloga vodnika terapevtske živali. V nadaljevanju opišem različne načine vključevanja živali v svoje delo, ali je to preko terapije s pomočjo živali, aktivnosti s pomočjo živali ali družabništva. Opredeljene so prednosti in omejitve dela s pomočjo živali in področja, kjer se to delo že opravlja. Kot zanimivost sem dodala poglavje Roboti kot nadomestek živali, kjer sta opisana dva primera robotov. Oba sta plišasta robota v obliki živali, ki nadomestita živo bitje v primeru, ko njihova dostopnost do uporabnikov ni mogoča ali pa je zaradi varnosti tako živali kot uporabnika bolje uporabiti robota kot nadomestek. Za konec pa sem zapisala tudi o delu s pomočjo živali v Združenih državah Amerike, v Evropi in natančneje v Sloveniji, kjer je še veliko prostora za nadgradnjo.

Za svoj empirični del sem opravila šest intervjujev s strokovnimi delavkami iz šestih različnih področij, ki se ukvarjajo z delom s pomočjo živali. Uporabljen vzorec je priročen, saj sem intervjuvala tiste osebe, ki so bila pripravljene sodelovati. Podatke sem zbirala preko osebnih pogovorov, ki sem jih posnela in kasneje prepisala v wordov dokument. Intervjuje sem analizirala s pomočjo tabele, v katero sem vertikalno zapisala teme in podteme vprašalnika, ki mi je služil kot pomoč pri izvajanju intervjujev, horizontalno pa opravljene intervjuje. Tabelo sem izpolnjevala s podatki, ki sem jih razbrala iz zapisanih pogovorov.

Z delom s pomočjo živali se je polovica intervjuvanih začela ukvarjati v zadnji petih letih, druge pa v zadnjih desetih. Vidi se, da se to področje razvija in razširja. Začela so se povezovanja strokovnih delavcev, ki delajo s pomočjo živali, kar omogoča deljenje

izkušenj, idej, ugotovitev, ipd. Samo delo je zelo kompleksno in zahtevno, večina terapevtskih parov je prostovoljnih, kar nakazuje potrebo po raziskavi tega področja z vidika prostovoljcev. Dokazani so številni pozitivni učinki, ki bi bili težko doseženi z drugimi načini dela. V Sloveniji bi bila potrebna zakonska ureditev dela s pomočjo živali, tako bi preprečili nestrokovno izvajanje tega dela, omogočili bi kvalitetnejše izvajanje v ustanovah, postavila pa bi se tudi meja med strokovnim delom in delom na prostovoljni bazi. V primerjavi s tujino vidimo, da imamo v naši državi še polno prostora za razvoj dela s pomočjo živali, tudi pri sami vpeljavi te smeri v program socialnih in zdravstvenih fakultet na univerzah.

Ključne besede: delo s pomočjo živali, stik z živaljo, socialno delo, spretnost, Slovenija, tujina, človeško-živalska naveza

Title: Animal Assistance in Social Work

ABSTRACT

The subject of my thesis entitled Animal Assistance in Social Work is a description of animal assistance, where and in what ways it is used. I was also interested if animal assistance can be a part of a social work. My thesis starts with the description of social work as a field which is alive and therefore constantly changing. Social workers need to have a variety of skills which are also connected to other professions; such as psychology, sociology, etc. Animal assistance is a skill in social work which is also used in practice. The thesis continues with the historical perspective of animal assistance, human-animal bond and cultural and religious effect on our relationship with animals. It includes the definition of animals as people's professional social support, what kind of animal is suitable for animal assistance and the role of animals and their caretakers in the work process together with professional and service user. It also includes different ways of integrating animal assistance in work practice; this can be achieved through animal assistance therapy, animal assistance activity or socializing. It continues with advantages and limitations regarding animal assistance and the description of different fields where animal assistance is already in use. In addition, it describes animal robots which are used as a substitute for living animals in case of inaccessibility of animal assistance or as a safety precaution either for service user or the living animal. The last chapter is about animal assistance in United States of America and Europe. The focus is of course on Slovenia, because there is still a lot of room for improvement.

My empirical part consists of six interviews with professionals from six different fields who integrated animal assistance in their work. The sample is accessible, because I interviewed professionals who were willing to cooperate. The data were gathered through personal conversations which were recorded and later transcribed into a Word document. Data were analysed by means of a table; vertical headings include themes and sub-themes of questionnaire which served me as a basis for interviews. Horizontal headings stand for six interviews. The table was filled out with the help of transcribed conversations. The thesis concludes with interpretations from the table's results. Half of the professionals who were interviewed have started working in the field of animal assistance in the last five years, the other half in the last ten years. The field is constantly developing and extending. Recent improvements are the beginning of professionals' networking. Dealing with animal assistance enables sharing experiences, ideas, findings, etc. Animal assistance is a complex and hard work. Most of therapeutic couples (therapeutic animal and its caretaker) are volunteers, which suggests the need for a study of this field from the perspective of volunteers. Various positive effects of animal assistance are evidence-based; they would be hard to achieve in some other way. In Slovenia there is a need for the legislation of animal assistance. This would prevent the implementation of unprofessional work, enable more quality work practice in organisations and establish the limit between voluntary and professional work. In comparison to foreign countries and their work practice, there is still a lot of room for improvement as far as professional animal assistance is concerned. For example, to integrate it in social and medical faculties' syllabus.

Keywords: animal assistance, contact with animal, social work, skill, Slovenia, foreign, human-animal bond

Vsebina

1	Teoretični uvod	1
1.1	Socialno delo kot strokovna veda	1
1.1.1	Področja in sektorji socialnega dela	3
1.2	Delo s pomočjo živali	4
1.2.1	Zgodovinska perspektiva pomoči živali	4
1.2.2	Živali in psihoterapija – Sigmund Freud, Boris Levinson	6
1.2.3	Naveza človek – žival	8
1.2.4	Kulturni in religiozni vpliv na odnos do živali	9
1.2.5	Naveza hišni ljubljencek – človek	11
1.3	Žival kot strokovna socialna podpora ljudem	13
1.3.1	Etična in moralna odgovornost	13
1.3.2	Terapevtska žival in njena vloga	15
1.3.3	Izbira primerne živali	17
1.4	Aktivnosti s pomočjo živali (APŽ)	22
1.5	Terapija s pomočjo živali (TPŽ)	23
1.5.1	Cilji programov terapije s pomočjo živali (TPŽ)	24
1.6	Družabništvo	26
1.7	Razlika med aktivnostjo s pomočjo živali in terapijo s pomočjo živali	27
1.8	Prednosti in omejitve dela s pomočjo živali	29
1.8.1	Prednosti	29
1.8.2	Omejitve	31
1.9	Strokovna oseba in vodnik terapevtske živali	33
1.9.1	Pripovedovanje zgodb	33
1.10	Področja, kjer se izvaja delo s pomočjo živali	35
1.10.1	Avtizem	35
1.10.2	Stari ljudje	36
1.10.3	Otroci in mladostniki	37
1.10.4	Duševno zdravje	39
1.10.5	Bolnišnice in paliativna oskrba	40
1.10.6	Zapori in postpenalni svet uporabnikov	42
1.10.7	Pomoč živali v sodnih postopkih	43

1.11	Roboti kot nadomestek živali	44
1.12	Delo s pomočjo živali kot strokovno delo doma in v tujini.....	46
1.12.1	Združene države Amerike	46
1.12.2	Evropa.....	48
1.12.3	Slovenija	49
2	Opredelitev problema.....	53
3	Metodologija	55
3.1	Vrsta raziskave.....	55
3.2	Merski instrument in viri podatkov	55
3.3	Populacija in vzorčenje	55
3.4	Zbiranje podatkov	56
3.5	Obdelava in analiza podatkov	56
4	Rezultati	57
4.1	Organizacija	57
4.2	Uporabniki	58
4.3	Izobrazba.....	58
4.4	Programi.....	58
4.5	Izvedba.....	60
4.6	Živali.....	61
4.7	Sodelovanje.....	62
5	Razprava.....	63
6	Sklepi.....	70
7	Predlogi	71
8	Opombe	72
9	Uporabljena literatura.....	73
10	Priloge.....	80
10.1	Priloga 1: Opomnik za polstrukturiran intervju	80
10.2	Priloga 2: Tabeli podatkov.....	82
10.3	Priloga 3: intervju 1	88
10.4	Priloga 4: intervju 2	97
10.5	Priloga 5: intervju 3	112
10.6	Priloga 6: Intervju 4	124

10.7	Priloga 7: intervju 5	136
10.8	Priloga 8: intervju 6	145

Kazalo tabel

Tabela 10.2.1:	Obdelava intervjujev 1, 2 in 3	82
Tabela 10.2.2:	Obdelava intervjujev 4, 5 in 6	85

Predgovor

V svoji diplomski nalogi sem pisala o delu z živalmi na splošno in v povezavi s socialnim delom. Raziskala sem, v katerih organizacijah, društvih, ki izvajajo socialne delavske storitve, se poslužujejo pomoči z živalmi pri svojem delu. Zanimalo me je, koliko časa se že ukvarjajo s tem načinom dela, kakšni so bili njihovi začetki, so mogoče imeli oziroma imajo pri sami izvedbe kakšne težave, so pred tem imeli pomisleke; ali se mogoče udeležujejo dodatnih usposabljanj, imajo v svojem delovnem okolju podporo, ki ji potrebujejo pri svojem delu z živalmi.

Za to temo sem se odločila, ker so mi živali že od zmeraj zelo blizu. Že od malih nog sem v stiku z njimi in ne znam si predstavljati tako otroštva kot kasnejših dni preživetih brez njih. Veseli pa me tudi samo delo z ljudmi. Opažala sem, da ljudje z živalmi hitro poistovetimo, do njih zgradimo odnos kot do preostalih članov naše družine. Nekateri ljudje so celo bolj občutljivi do trpljenja živali kot do trpljenja ljudi. To me je pripeljalo v razmišljanje o sami navezi med živaljo in človekom, kaj vse dobimo v odnosu z njimi, kar je v odnosu z drugim sočlovekom težko doseči. Človek je le del narave, a žal ne malokrat pozabimo na naš skupen svet v modernem in tehnološko hitro razvijajočem se svetu.

1 Teoretični uvod

1.1 Socialno delo kot strokovna veda

Socialno delo je stroka, kjer teorija ne pomeni le dela socialnih delavk in delavcev, toda tudi tisto, kar se z njimi dogaja. Metode niso več podrejene teoriji, saj le te s kontekstom prilagajajo teorije (Flaker 2003).

Mesec (2006: 235) navaja definicijo socialnega dela, ki sta jo zapisali Mednarodna zveza šol za socialno delo in Mednarodna zveza socialnih delavk in delavcev. Ti ju navajata kot: »stroko, ki spodbuja socialne spremembe, reševanje problemov v človeških odnosih in opolnomočenje ter osvoboditev ljudi za to, da se doseže večje blagostanje. S praktično uporabo teorij človeškega vedenja in socialnih sistemov socialno delo posreduje tam, kjer prihajajo ljudje v interakcije s svojimi okolji. Temeljni načeli socialnega dela sta načeli človekovih pravic in socialne pravičnosti.«

Mesec (2006: 245) pa to definicijo kritizira, saj naj bi bila presplošna, nespecifična, vsebinsko neustrezna, slaba in nezadostna. Predlaga drugo definicijo, ki se glasi:

»Socialno delo je stroka, katere naloga je pomoč konkretnim osebam, posameznikom, skupinam in skupnostim pri reševanju socialnih problemskih situacij in družbenem vključevanju, da bi lahko zadovoljevali osnovne potrebe primerno kulturi, v kateri živijo, in primerno običajni kakovosti življenja. (Pri opravljanju te naloge stroka spoštuje avtonomijo uporabnikov, se opira na njihove vire samopomoči in solidarnosti in usklajuje potrebe njih in njihovega družbenega okolja.) Socialno delo je hkrati tudi veda o tej strokovni dejavnosti kot tudi o neformalni pomoči in solidarnosti ter okoliščinah, v katerih se odvijajo. Socialno delo kot stroko in kot vedo usmerjajo vrednote svetovnega etosa.« (Mesec 2006: 245)

Kot navaja Flaker (2003), je socialno delo uporabna znanost in ne moremo reči, da je teorija nadrejena metodam. V socialnem delu so pomembne vrednote in naloge, saj jo zanima cilj in kako bi ravnali v situaciji, ne zanima pa nas predmet, da bi ga preučevali in opazovali.

Načini ravnanja v socialnem delu, kot pravi Čačinovič Vogrinčič (et al. 2005), niso vsakdanji, ampak strokovni. V našem skupnem delovnem odnosu imamo sogovornika. Nadaljuje še s Petrom Lüssijem, ki piše o poklicni identiteti, ko razmišlja o samem jeziku socialnega dela. Velikokrat se znajdemo v molku, ko moramo ubesediti svoje delo, svoj poklic. O'Hanlon (1993 v Čačinovič Vogrinčič et al. 2005) govori o terapiji, vendar njegove besede enako veljajo za razvoj konceptov pomoči v socialnem delu. Pomembna elementa koncepta delovnega odnosa, ki sta se razvila v socialnem delu pa sta etika udeležенosti po Lynn Hoffman in perspektiva moči po Saleebeyu, ki dajeta poudarek na soustvarjanju vseh udeležенih, da se okrepi uporabnike in se zagotovi varen prostor. Le-ta, v katerem se odvija delovni proces, avtorica imenuje pogovor, kjer sta uporabnik in socialni delavec sogovornika v delovnem odnosu, ki predstavlja odnos pomoči v socialnem delu. Poudarja pa tudi, da z uporabo jezika v socialnem delu v multidisciplinarnem timu konkretno opredelimo in poimenujemo posebnosti in delež socialnega dela v skupnih projektih (Čačinovič Vogrinčič et al. 2005).

Socialno delo se venomer spreminja in razvija. V sami praksi se razvijajo nove metode in strategije socialnega dela, ki imajo skupne značilnosti s prakso drugih strok. Prav tu se morda postavlja vprašanje, ali sta terapija z živalmi in aktivnosti z živalmi socialno delavski, ki pa mogoče nujno ne potrebuje takojšnjega odgovora. Prej je bolj smiselno odgovoriti na vprašanje, kaj in kako pomoč živali doprinese v delovni odnos uporabnice ali uporabnika in socialne delavke oziroma delavca.

Flaker (2003) piše o metodah socialnega dela, da so več kot »nauk o postopkih«. Teorijo socialnega dela vidi kot skupek samega dela socialnega delavca ali delavke in tistega, kar se z njim ali njo takrat dogaja. Trdi, da mora imeti socialni delavec za svoje delo znanje tudi iz drugih strok. Na primer, kako deluje družba, kakšni konflikti se pojavljajo, kako prihaja do stigmatizacij in kakšna je družbena dinamika. Poznam naj bo tudi naj bi tudi posameznikovo doživljanje, medosebne procese ter na drugi strani pravne postopke, državne organizacije. Poleg obvladanja konceptov, elementov, etike socialnega dela mora imeti znanje tudi o konceptih, jezika, načina dela drugih strok.

1.1.1 Področja in sektorji socialnega dela

Socialno delo se ne opravlja v javnem sektorju. Umeščeno je v različne sisteme in se izvaja tudi znotraj organizacij zasebnega ter prostovoljnega sektorja. Socialne delavke in delavci so zaposleni v socialnih službah, šolstvu, varstveno delovnih centrih, zdravstvu, pravosodnih organih, policiji, upravi, itd. Na teh področjih imajo različne vloge in izvajajo različne naloge. Flaker (2003) trdi, da socialno delo uokvirjajo situacije, ki sprožijo stisko, s tem se tudi izognemu stigmatiziranju skupin ljudi. V nadaljevanju svojega zapisa se usmeri tudi na sam prostovoljni sektor, kjer pravi, da naj bi socialne delavke in delavci imeli možnost za večjo inovativnost in fleksibilnost. Omogočena jim je večja specializacija za določene naloge, vloge in metode. Prav tako pa je tudi prostor za spretnosti, na to kaže sama širina socialnega dela in potreba delovanja v nestrukturiranem prostoru.

»[...] saj mora socialno delo glede na kontekst in nalogo vedno znova zagotavljati, da ostanejo odprte različne alternative, in razvijati rešitve – kar je tudi spretnost socialnega dela. Hkrati mora prilagoditi svoj repertoar konkretni situaciji. Morda je znati ravnati v nepredvidljivi situaciji ravno ena od najpomembnejših spretnosti socialnega dela.« (Flaker 2003: 23)

Če sledimo zgornjim zapisanim besedam, lahko uvrščamo delo s pomočjo živali kot spretnost socialnih delavk in delavcev, ki jim pomaga pri uresničevanju skupnih ciljev z uporabnikom oziroma vsem udeleženi v delovnem procesu. Flaker (2003: 23) v nadaljevanju piše, da je po njegovih besedah »iluzorno« predvidevanje, da bodo vsi socialni delavci in delavke popolnoma uposobljeni za vse spretnosti, in razumljivo je, da se eni usposobijo na primer bolj za delo v skupini in drugi v vodenju ipd. Prav tu pa lahko vstopi delo s pomočjo živali.

1.2 Delo s pomočjo živali

1.2.1 Zgodovinska perspektiva pomoči živali

V zgodovini človeških idej v zvezi z izvorom in samim zdravljenjem bolezni igrajo živali več pomembnih vlog. Karakteristike so ne le odvisne od prevladujočega pogleda na živali, temveč tudi od določenih znanstvenih verovanj, prepričanj, v katera so zakoreninjene. Verjetno najbolj arhaičen od teh verovanj je animizem, ki pravi, da imajo vsa bitja svojega duha, dušo. Slednje poživlja zavestno telo, a je sposobno delovati neodvisno od telesa, ko samo telo sanja oziroma je nezavestno. Tipičen pogled animizma je, da vsaka manifestacija bolezni oziroma nesreče je direkten odgovor žalitve same duše posameznika s strani drugega jeznega ali zlonamernega duha. Mnogi Inuiti verjamejo, na primer, da so duhovi preganjanih živali kot duhovi umorjenih ljudi sposobni iskanja maščevanja. Prav zaradi tega se do vseh živali ravna z velikim spoštovanjem (Serpell 2000: 4).

Serpell v svojem pregledu nad zgodovino pomoči živali govori o samozadostnih kulturah, kjer je obstajalo več specializiranih serij moralnih povezav, odnosov med ljudmi in živalmi, ki so jih lovili za hrano. Na primer, mnogo indijanskih in evrazijskih plemen je verjelo v koncept »osebnega duhovnega varuha« (Serpell 2000: 5), v nekaterih plemenih (Chippewa in Algonkian) znanega kot »manito«. Ti so bili pogosto predstavljeni kot spiritualni oziroma duhovni prototipi ali figure prednikov upodobljenih divjih živali. Metode, ki so bile uporabljene za vzdrževanje zaveznitva teh vrst duhovnih varuhov, so se razlikovale od kulture do kulture, ampak so skoraj vedno vsebovale neko obliko fizične, težke preizkušnje (Benedict, 1929 v Serpell: 5). Med plemeni Ojibwa se je od fantov v puberteti pričakovalo, da se izolirajo v gozd in preživijo tam določeno dobo vključno s postenjem, nenaspanostjo in končnim deliriumom, s čimer naj bi se trudili doseči vizijo/videnje. Tisti, ki so bili uspešni, so izkusili nazorne halucinacije, v katerih njihova duša vstopi v duhovni svet, kjer srečajo enega ali več ti. manitov, ki ponujajo v zameno za vrsto ritualnih obvez svojo pomoč in zaščito (Serpell 2000:5).

Zaslediti je tudi zapise o šamanizmu in njegovi povezavi z živalsko močjo. Pripadniki ljudstva Maya v mehiški provinci Chiapas verjamejo v eksistenco individualne duše živali

(ang. soul animals), ti. chanul, ki je dodeljena po božji moči vsaki osebi že ob rojstvu. Ta recipročno deli vsak udar usode, ki jo njen človek izkusi (Serpell 2000: 7-8).

Marinšek in Tušak (2007) označita človeka kot družabno bitje. Že v času pračloveka je oblikoval skupnosti, v želji po preživetju. Prav tako tudi dandanes človek potrebuje druge ljudi okrog sebe. Toda poudarita, da ni samo sočlovek tisti pomemben faktor za preživetje. Že pračlovek je sobival z drugimi živimi bitji. Zapisala sta, da rastline in živali ne predstavljajo le hrane ampak tudi človeške spremljevalce v njegovem življenju. V zgodnjih civilizacijah so verjeli, da lahko duša človeka preko psa preide v posmrtno življenje, zato so jim po smrti dali za jesti človeška trupla. Že Grki pa so verjeli, da lahko psi zdravijo, tako da so bili v vlogi soterapevtov prisotni v njihovih zdravstvenih templjih.

Človek je bil v kontaktu z večimi vrstami živali in je doživel oziroma izkusil fizične in emocionalne učinke le-tega. Na primer, stari Grki so uporabljali hipoterapijo za ozdravitev poškodovanih vojakov. Približno pred 5000 leti so egipčani udomaćili vrsto afriške divje mačke za lovljenje miši in podgan. Mačke so postale razvajene in čaščene. Znano je bilo, da so jedle iz istega krožnika kot njeni lastniki, nosile so dragocen nakit ter bile zdravstveno oskrbovane (Anderson, Urichuk 2003: 15). Če pogledamo naprej v bližino sedemnajstega stoletja, je to prineslo spremembe v sami percepciji živali v očeh javnosti. Postopoma je prišlo do razumevajočega oziroma sočutnega odnosa do živali ter tudi do zmanjševanja antropocentričnosti. Zmanjšal pa se je tudi pogled na divje živali in divjino kot nekaj ogrožujočega za človekov obstoj, medtem pa se je trend hišnih ljubjenčkov razširil iz aristokratske družbe na novo nastali srednji meščanski razred. Ideja, da skrb za živali lahko služi kot pomoč pri socializaciji, še posebej pri otrocih, izvira iz teh časov. John Locke je v svojih zapisih leta 1699 zagovarjal, da otroci s pomočjo psov, veveric, ptic ipd. razvijajo občutljivejša čustva in občutke odgovornosti do drugih. Tudi avtorji osemnajstega stoletja so bili prepričani, da se otroci lahko naučijo reflektirati in kontrolirati lastno vedenje skozi oskrbo in kontrolo živali. Sočutje in skrb za dobrobit živali je postalo tudi eno najljubših didaktičnih tem otroške literature med osemnajstim in devetnajstim stoletjem, ko je viden namen vcepiti otrokom, predvsem fantom, etiko prijaznosti in nežnosti. Konec osemnajstega stoletja so se teorije v povezavi z vplivom živalske naveze s človekom na socializacijo začele navezovati tudi na obravnavo oseb z duševnimi motnjami (Serpell 2015: 15-16).

1.2.2 Živali in psihoterapija – Sigmund Freud, Boris Levinson

Psihoterapija je delo z ljudmi, kjer je uporabnik s pomočjo strokovnega delavca izboljšuje kvaliteto svojega življenja in skupaj rešujeta osebne stiske. Kot na drugih področjih tudi pri tem načinu dela z ljudmi lahko štejemo delo s pomočjo živali kot velik doprinos k skupnemu ustvarjanju, kjer sodelujeta tako uporabnik kot strokovni delavec skupaj z nekritičnem sodelavcem – živaljo.

Marinšek in Tušak (2007: 180) opišeta hierarhično razdelitev psihe po Sigmundu Freudu s sledečimi stopnjami:

- ego ali jaz -zavestna volja,
- id ali ono - nagonse sile,
- superego ali nadjaz – moralni ideali.

Omenjena avtorja opisujeta dinamiko med naštetimi stopnjami kot odnos med zavestno voljo in nagonsko silo, kar ponazori z jezdecem (volja), ki usmerja žival (sila). Zavestna volja je sredstvo, katerega poganjajo nagonse sile, usmerjajo pa ga moralni ideali, ki jih ponazori z objekti na obzorju. Marinšek in Tušak (2007: 180) pišeta, da se lahko tak sistem uporablja v psihoterapiji s konjem kot prikaz dinamike med uporabnikom, konjem in strokovnim delavcem. Prvi ima vlogo zavestne volje, drugi nagonse sile in tretji moralnega ideala.

Serpell (2015: 16) v svojem članku navaja, da so si po Freudu majhni otroci in dojenčki podobni živalim. To pa zato, ker jih ženejo osnovne potrebe, ki imajo biološke funkcije (hranjenje, spolnost, izločanje ter samoohranitev). Freud navezuje človekovo naravo z živalskega vidika na »id«. Skrbniki oziroma starši otroke socializirajo otroke tako, da jim privzgojijo strah ali krivdo. Otroci pa v odgovor na ta zunanji pritisk, v želji po prilagajanju, zatrejo njihove težnje iz zavesti. Freud trdi, da so duševne motnje rezultat tega, ko kasneje v življenju te živalske potrebe ne najdejo zdravega oziroma kreativnega izhoda in nekontrolirano izbruhnejo v zavest. V nadaljevanju govori tudi, da Freud interpretira ponavljajoče se živalske podobe v sanjah svojih pacientov in njihovih svobodnih asociacijah kot metaforične pripomočke, s katerimi ljudje izražajo

nesprejemljive misli ali čustva. »Divje zveri« je argumentiral kot strasten impulz, ki se ga človek boji, in ni važno, ali je njegov ali od koga drugega. Ti impulzi so ogrožujoči za ti. ego. Zaklenjeni so globoko v temnih kotih podzvesti, kjer so lahko varno prezrti, vsaj dokler je človek buden. Za Freuda in njegove naslednike je bil glavni namen psihoanalize, da odmaskirajo te zastrašujoče pojave nezvestnega uma, razkrijejo njihovo pravo naravo in jih tako učinkovito nevtralizirajo (Serpell 2015: 16).

Freudov koncept id-a je kot neko osnovno živalsko bistvo v človekovi naravi. Slednje je tudi razvidno v zapisih Borisa Levinsona, ustanovitelja terapije s pomočjo živali (Pet-facilitated therapy). Po Levinsonu je bila rešitev za naraščajoči razum odtujitve ohranitev zdravilnega odnosa z našo lastno, podzvestno živalsko naravo, z ohranjanjem pozitivnega razmerja s pravimi živalmi, kot so psi, mačke in druge. Poudarjal je, da živali predstavljajo vmesno postajo na poti do psihološkega dobro počutja in jih potrebujemo kot zaveznike za okrepitev našega notranjega jaza. Levinson je šel preko Freudove ideje, da so živali pravzaprav simbolična maska za stvari, s katerimi se bojimo soočiti iz oči v oči, z argumentiranjem, da odnosi z živalmi igrajo tako pomembno vlogo v človekovi evoluciji, da so postale nepogrešljive našemu psihološkemu dobro počutju (Serpell 2015: 16-17).

Izdaje knjig avtorja Borisa Levinsona z naslovom Pet-Oriented Child Psychotherapy, ki je bila izdana leta 1969, in dve leti kasneje še njegova knjiga Pets and Human Development, sodi med ene najpomembnejših dogodkov iz zgodovine moderne terapije s pomočjo živali. Levinsonova študija pa se je začela po naključju, ko ga je leta 1953 obiskal mlad uporabnik. Deček je prišel predčasno in spoznal Levinsonovega psa Jinglesa, ki je bil tisti dan v pisarni. Pes je Levinsonu pomagal razviti njegov odnos z dečkom in olajšati njuno navezo. Levinson je prepoznal moč vtisa, ki ga je imel pes, in tako se je začela nadaljna specializacija v človeško-živalsko navezo. Žal je Levinsonova spodbujanje terapije s pomočjo živali požela cinizem in nestrinjanje s strani mnogih sodelavcev (Anderson, Urchuk 2003: 21-22).

1.2.3 Naveza človek – žival

Človek je del narave, kjer so vsa živa bitja med seboj povezana. Kakor je človek povezan s sočlovekom, je tudi z drugim bitjem, z vsakim na svoj način. Čeh in Vešiglaj-Damiš (2013: 31) sta mnenja, da se vsakdo, ki ima žival kot družabnika, zaveda, da živali vplivajo zdravilno. Že samo gledanje živali osebo pomirja. Nudijo pa tudi ljubezen in naklonjenost.

Zanimanje za človeško-živalsko navezo se je v zadnjih desetletjih povečal. Ljudje radi svoje hišne ljubljence obravnavamo kot del naše človeške družine. Skozi naše oči jih radi vidimo kot ljudi, vse to z dobrimi nameni, kar pa ni rečeno, da dosega pozitivne rezultate. Avtorja Fine in Beck (2015: 4) navajata, da v knjigi *The New Work of Dogs* avtor opozarja, da lastniki psov le-te uporabljajo za zadovoljevanju njihovih čustvenih potreb. Poudarja in opozarja tudi, da so lastniki psov izoblikovali izredno visoka pričakovanja za čustveno podporo, ki jo pričakujejo od svojih hišnih ljubljencev, pri tem pa pozabili na dejstvo, da žival ni človek. Večina strokovnjakov bi trdila, da je človekov odnos do živali krivičen in nespoštljiv. Kljub temu pa ima potencialno škodljiv antropomorfizem tako pozitivne in negativne učinke.

Človek pa ni edina žival, ki čuti v sebi potrebo po sodelovanju, pomoči drugim ipd. Ilič (2013: 7) podaja primer človeškega lovca, ki ne počlovečuje lovskega psa, niti ne sili v njegovo nenaravno vedenje. Sorodniki psov v naravi še danes živijo organizirano, podobno kot ljudje. To početje imenuje avtorica »skupni lov«. Slednje definira kot lov, kjer: »[...] vsak osebek s pomočjo komunikacije sodeluje z ostalimi pripadniki krdela. Kakor udomačeni pes to počne s človeškim vodjem krdela, zanj stvar pravzaprav ni bistveno drugačna.« Nadaljuje s primerom, da je eden od pokazateljev tudi ta, da se živali spoznajo na nudenje pomoči drugim v svojem tropu, na primer ko je eden izmed njih ranjen, bolan, in tega ne občutijo kot prisilo. Pri tem poudari prav slone, ki imajo neverjetno empatijo in so med seboj izjemno povezani. V primeru, da eden od njih umira, prestavijo selitev črede.

Vsaka žival ima svoje spretnosti, svoje šibke in močne točke, tako kot ljudje. Čeh in Vešiglaj-Damiš (2013: 31) v svojem članku pišeta, da so živali in ljudje med seboj povezani že od samega človekovega obstoja. Najprej so živali lovili, potem udomačili in

kasneje uporabili kot pomoč pri delu. Zadnja desetletja pa so pomembne ljudem kot družabniki, prijatelji. Kot hišne ljubljence jih vključujemo v naše vsakdanje življenje, pomagajo nam ohranjati zdravje, v pomoč pa so tudi pri zdravljenju. Nudijo nam ljubezen, družbo, blagodejnost dotika, predstavljajo nam sopotnike v našem življenju.

»Raziskave so potrdile (Freiheit für Tiere, 2/2010) pozitivne vplive zdravljenja s pomočjo živali tudi na področju duševnega zdravja, na kognitivnem emocionalnem in socialnem področju, pri zmanjševanju stresa in anksioznosti, pri povečanju socialne interakcije in prosocialnega vedenja, pri boljši motivaciji, pri izboljšanju razpoloženja in zmanjšanju oz. kontroli agresivnosti.« (Vešiglaj Damiš, Čeh 2013: 33)

V nadaljevanju še pišeta, da stik živali izboljša počutje človeka, na primer pes mu lahko nudi tolažbo, pri opazovanju prostoživečih živali lahko najde občutek miru, znižata se krvni tlak in srčni utrip (Vešiglaj Damiš, Čeh 2013: 33).

1.2.4 Kulturni in religiozni vpliv na odnos do živali

Socialno delo je delo z ljudmi. Ljudje pa s sabo nosimo različne zgodbe, navade, vrednote, norme, ipd. Skozi našo socializacijo pa pridobimo tudi privzgojen odnos do živali. Pomembno je, da se kot strokovne osebe zavedamo, da se naši pogledi na določene stvari razlikujejo. Mi smo odgovorni za dobro počutje vseh udeleženi v delovnem procesu in prav je, da raznolikost spoštujemo, saj lahko le tako delo privede do željenih ciljev. Obstaja več definicij kulture, za osnovo pa lahko vzamemo spodnjo.

»Sociologija poudarja dve bistveni značilnosti kulture: je naučena in je skupna. Človek se rodi v določeno (npr. zahodno) kulturo in v procesu vzgoje ter socializacije se nauči v njej (pre)živeti. Nauči se določenih navad, idej, razmišljanj in čutenj, določenega vedenja, norm, vrednot družbe, kateri »pripada«. Za pripadnika neke druge družbe (države; ali tudi družine, poklica) je lahko ta kultura popolnoma nerazumljiva, saj se je sam socializiral v drugačni kulturi. Kultura ima velik pomen za svetovanje, izobraževanje in delo. Pogojuje odnos posameznika do dela, izobraževanja ter tudi svetovanja.« (Razmislek 2017)

Poleg kulture pa poznamo tudi pojem akulturacija, je dinamičen proces, s katerim posameznik določene kulture prevzame oziroma se prilagodi značilnostim druge kulture. V

kolikšni meri so spremenijo kulturne in psihološke spremembe, je odvisno od posameznikovih prepričanj v njegove/njene vere. Spremembe znotraj družine lahko sprožijo konflikte in stres med člani, kar posledično oteži prilagajanje in postane bolj kompleksno (Jegatheesan 2015: 38).

Jegatheesan (2015: 37) navaja, da kljub temu, da je človeško-živalska naveza univerzalni fenomen in obstaja v diverzitetnih okoljih, se nanjo gleda različno in variira v kulturnem in religioznem kontekstu. Posledično je razlika v odnosu ljudi do živali velika. Prepričanje s strani Indijcev, da so krave svete živali, in s strani muslimanov, da so psi umazani, nenaklonjenost s strani judov ter muslimanov do uživanja svinjine, lahko vodijo do zmede in bojazni, kako vzajemno delovati z ljudmi iz različnih kulturnih ozadij. Kakor koli, pomembno je razumeti kulturne in religiozne perspektive in odnose do živali na splošno. V nadaljevanju svojega članka avtor piše tudi o kulturnem samozavedanju. Strokovni delavci vključujejo samorefleksijo in sistematičen pregled svojih predvidevanj, kulturnih nagnjenj, predsodkov in teženj do stereotipiziranja ljudi iz različnih kultur. Strokovni delavec oziroma delavka se spopada z odkritim in uvidevnem spraševanju, ne glede na to, kako neprijetno je lahko. Nekatera vprašanja, ki si jih lahko strokovnjaki zastavijo, so: Kakšna je moja osebna zgodovina interakcij z živalmi in kako so-le te informirale moja kulturna prepričanja o njih? Kaj sem se naučil/-a o različnih videnjih sveta in kako so različna od mojih? Ali se počutim nelagodno diskutirati o tematikah, ki se nanašajo na kulturo in religijo, z raznolikimi ljudmi? Kako so moje pretekle izkušnje izoblikovale moja predvidevanja in pričakovanja o uporabnikih skozi mojo prakso? Nadaljuje še, da je pomembno, da se strokovnjaki spoznajo z uporabnikovim sociokulturnim ozadjem. Morali bi stremeti k odkrivanju uporabnikovega ozadja skozi interakcijo, ki temelji na dialogu, ne pa h kategoriziranju (učenje iz nabora kulturnih dejstev), ki spodbuja nepravilno širše posploševanje. Ta informacija bo pomagala narediti izkušnjo skupnega delovnega procesa bolj premišljeno in povezano. V svojem zapisu se dotakne tudi veščin, ki naj bi jih obvladal strokovni delavec na podlagi ozaveščenosti o različnih kulturnih ozadijih uporabnika in posledično njihov odnos do živali. Veščine, s pomočjo katerih lahko strokovni delavec opravi kvalitetno socialno storitev, so: biti zmožen na spoštljiv način prepoznati pravilne in popolne informacije o uporabniku, kritično analizirati pridobljene informacije, formulirati delo s pomočjo živali, ki je relevantno, in izoblikovati etično

odločitev. Primeri koristnih veščin bi bile interkulturalna komunikacija, intervjuvanje, reševanje problemov in tehnike sodelovanja, vse, kar se lahko nauči skozi formalna usposabljanja. Jegatheesan (2015: 40) nadaljuje, da je kljub priporočenemu upoštevanju kulture uporabnika posebej pomembno, da smo pozorni na to, da kar je sprejemljivo oziroma dovoljeno v določeni kulturi, še ni rečeno, da je za dobrobit živali. Neprimerne prakse (npr. fizično nasilje, negativne okrepitve, oblačenje živali v človeška oblačila/kostume, povzročanje stresa) in posameznikove kulturne vrednote in prakse ne bi smele biti razlog za zagovarjanje teh metod dela. Zaključuje, da kulturna in religiozna prepričanja igrajo pomembno vlogo v vplivu na odnos človeka do živali. Socialni faktorji, kot je akulturacija, imajo lahko močan in kompleksen efekt na odnos, še posebej, ko so razlike znotraj generacije v določeni skupini oziroma družini.

1.2.5 Naveza hišni ljubljencek – človek

Hišni ljubljenceki zavzamejo vlogo družinskega člana. Do njih se običajno ljudje obnašamo kot do preostalih članov. Slednje je še toliko bolj opazno pri psih. Živali zapolnjujejo človekovo praznino. Namesto v prazno hišo se ljudje vrnejo k srečni, ljubljenci živali, kot je na primer pes ali mačka. Leta 2002 je organizacija Pawsite InterAction imela uvodno izobraževalno konferenco o človeško-živalski navezi v Atlanti, v zvezni državi Georgia. Na sestanku je Beck (2002 v Beck, Fine 2015) za enega od razlogov, zakaj so hišni ljubljenceki cenjeni, predlagal odgovor, da nam živali ponujajo zbirko pozitivnih zdravstvenih učinkov, ne samo njihovega ljubečega prijateljstva. Navedel je, da to prijateljstvo zmanjša osamljenost in stimulira pogovor. Nadaljeval je še, da spodbujanje dotika in to, da dobi človek bitje, za katero mora skrbeti, ter interakcija z živalmi stimulirajo fizične reakcije, ki so zelo potrebne in pomembne za ljudi. Na konferenci je bil tudi profesor onkologije s klinike Mayo, dr. Edward Creagen (2002 v Beck, Fine 2015). Slednji je izpostavil, da verjame v nedvomno povezavo med umom in telesom, ki je zasidrana z našimi hišnimi ljubljenci. Verjame, da le ti ustvarijo ravnovesje med umom in telesom. Strokovnjaki so mnenja, da naši hišni ljubljenceki zagotavljajo vir zadovoljstva, užitka, povezavo z zunanjim svetom in za nekatere ljudi tudi obljubo upanja in razlog za življenje. Vrlina upanja je stanje duha, ki dovoli ljudem, da sežejo globoko v vztrajnost. V

primeru človeško-živalske naveze nekateri najdejo upanje v nenavadnih stvareh, kot so velike oči kužka (Beck, Fine 2015: 5). V nadaljevanju Beck in Fine opomnita o sprejetih treh teorijah, ki razložijo fenomen človeško-živalske naveze: da so živali kot socialna podpora, teorijo navezanosti in hipotezo biofilije. Teorija o živali kot socialni podpori in teorija o navezanosti ponujata logično razlago, zakaj se tako veliko mladih in starih ljudi odloči za oskrbo živali. Navajata tudi, da so vloge človeka v razmerju z njegovimi ljubljenci pogosto paralelne vloge v razmerju človek – človek, še posebno med otrokom in staršem. Tako kot se otrok zanaša na starša, se mora hišni ljubljenček zanašati na svojega človeškega prijatelja z oskrbo, zaščito pred nevarnimi situacijami in razlago stvari, ki so jim nerazumljive. To pa ponazorita s primerom, ko lastnik razlaga veterinarju težave svoje živali.

Marinšek in Tušak (2007: 13) pravita, da je otroke lažje naučiti, da se vživijo v živali kot v osebo. Ljudje se s socializacijo naučimo zatirati oziroma skrivati svoja čustva. Prikrivamo jih na način, da ne govorimo enako kot mislimo. Žival pa tega ni zmožna. Zanj velja načelo: »kar vidiš, to dobiš«. Žival se ne pretvarja in tako otroci lažje razumejo njihova sporočila, saj še nimajo izoblikovanih predsodkov. Avtorja trdita, da otrok težje določi, kaj čuti človek, kot kaj čuti žival. Z odraščanjem pa se ta sposobnost vživljanja v drugo bitje (žival) prenese na človeka. Kot zanimivost pa navedeta, da imajo otroci, ki imajo doma žival, širši besedni zaklad in spregovorijo v stavkih prej kot otroci, ki so z živalmi redko v stiku.

1.3 Žival kot strokovna socialna podpora ljudem

1.3.1 Etična in moralna odgovornost

Potrebno se je zavedati, da skupino za delo s pomočjo živali, če vzamemo za primer delovni proces z enim uporabnikom, sestavljajo štiri člani: strokovna oseba, uporabnik, skrbnik živali in žival. Slednja ni kot pripomoček, ampak predstavlja pomočnika strokovne osebe. Žival nima sposobnosti govora, zato je toliko bolj potrebno opazovati njeno vedenje. Nanjo je potrebno gledati kot enakovrednega člana te skupine. Pomembna je tudi prepoznava stresnega vedenja živali, da se ji omogoči počitek ali celo prekinitev aktivnosti, ki se tisti trenutek izvaja.

Ng (et al. 2015: 357) povzema Knighta in Herzoga (2009 v Ng et al. 2015: 357), ki pravita, da kljub temu da je prizadevanje za delo s pomočjo živali naraslo, še vedno obstaja primankljaj v dobro načrtovanih raziskovalnih študijah, ki bi prikazale učinkovitost tega področja. Ng nadaljuje, da se poleg izziva razumeti vrednosti, ki ga ima delo s pomočjo živali na specifične skupine ljudi, pojavlja praznina v strokovni literaturi v zvezi z vplivom tega dela na terapevtske živali. Poudarja, da je z razvijanjem dela s pomočjo živali kot komplementarna oblika terapije potreben večji poudarek na dolgotrajnejših posledicah, ki jih ima to delo na živali, torej zapolniti primankljaj na področju univerzalnih standardov za njihovo dobrobit in varnost. Pojavi pa se dilema o prepoznavi dobrobiti živali, saj je večinoma dorečena z naše strani kot subjektivnega opazovalca.

Odbor za dobrobit živali (Farm Animal Welfare Council 2009) v Združenem kraljestvu izpostavlja pet svoboščin živali:

1. Svoboda do lakote in žeje.
2. Svoboda do nelagodja.
3. Svoboda do bolečin, poškodb in bolezni.
4. Svoboda do strahu in izčrpanosti.

Ng navaja Duncana in Fraserja (1997 v Ng et al. 2015: 359), da medtem ko so se te svoboščine obdržale kot načela dobrobiti živali, pa se je razvila širša karakterizacija, ki pojasnjuje kakovost življenja živali v treh glavnih konceptih:

1. Koncept fizičnosti.
2. Koncept afekta.
3. Koncept narave.

Prvi se nanaša na skrb za zdravje in funkcioniranje živali. To zajema ne le svobodo do žeje in lakote, ampak tudi do bolečine, poškodb in bolezni. Ta pogled poudarja potrebo po zagotavljanju primerne prehrane in veterinarske oskrbe za žival. Do kršenja pride v primeru nedoslednosti skrbnikovega nadzora. Na primer, ko je žival ranjena v času dela, a skrbnik incidenta ne prijavi oziroma obvesti odgovornih oseb. Skrbniki se morda vzdržijo prijave takih dogodkov, da ne bi vznemirjali ali osramotili uporabnika, še posebej če je le-ta oseba s posebnimi potrebami in žival ne utрпи hujših poškodb. Dodatno, terapijski pari pogosto obiskujejo imunsko oslabele uporabnike v bolnišnicah in domovih za stare, kjer lahko pride tudi do okužbe živali. V tem primeru je skrbnikova odgovornost, da uredi primerno zdravstveni oskrbo. Drugi koncept zavzema mentalni vidik oziroma vidik afekta, kot sta bolečina ali strah. Ta koncept zavzema tako svoboščino do nelagodja kot do strahu in izčrpanosti. Ustanove, kjer se izvajajo terapije in aktivnosti s pomočjo živali, lahko predstavljajo tveganje za nelagodje živali z množico ljudi, glasnimi zvoki, neugodnim vonjem in nepredvidljivimi situacijami. Tretji koncept pa se nanaša na naravo živali in njeno sposobnost izražanja običajnega vedenja v primernem okolju. Za primer lahko vzamemo pse, ti so socialna bitja in strmiijo k družbi drugih psov. Izolacija za daljše obdobje bi lahko pomenila škodljiv učinek na psa. Ta koncept predstavlja potrebo živali po zadostnem prostoru, primernih sanitarijih in po družbi živali svoje vrste (Ng et al. 2015: 359).

Pomembno je, da se zavedamo kako sama žival (v nadaljevanju se besedilo osredotoča na psa) doživlja sam proces dela in kako gleda na njeno udeležnost v situaciji, v katero je dana. Ilič (2013:15) v svojem zapisu prosi, da stopimo iz svoje nadrejene človeške kože in pogledamo na vlogo terapijskega psa tako, kot jo doživlja on. Pes ves čas dovoljuje dotike na svojem telesu, na uporabnika ni navezan, ga ne pozna dobro, a vendar mora sprejemati njegovo bližino in dotike. Ti so lahko tudi grobi, pojavijo se lahko iz nenada, sledijo jim lahko ne znani zvoki. Vse to lahko povzroči močan napor, pomembno je, da pes zaupa svojemu skrbniku, na katerega je navezan, ga pozna in ve, da ne bo dopustil situacije, ki bi mu bila v škodo. Pes svojemu skrbniku brezpogojno zaupa, posledično tudi ne nastopi obrambno. V času sodelovanja z uporabnikom mora ne nek način odmisлити

svoje nagone pri prepoznavi grožnje oziroma nevarnosti. Na primer, ko uporabnik s svojimi kretnjami nenamerno naredi gib, ki bi si pes naravno razlagal kot grožnjo. Pozabiti oziroma odmisлити mora na preostala, morda moteča, dogajanja v okolici. Lahko je to odvraten vonj ali pa mamljiv vonj hrane, močan hrup, ipd. Poudariti pa je treba, da ima pes zelo razvita čutila, posebej voh in še toliko bolj občutijo določene stvari (Ilič 2013: 15-16).

Ilič (2013: 16) dodaja, da je za nas kot strokovne delavce prav, da živali omogočimo seznanitev s prostorom, kje naj bi potekalo naše skupno delo. Poudarja še, da se nam mogoče zdi malenkost, a našim živalskim pomočnikom pomeni veliko, posebej je pomemben občutek varnosti. Živali, ki so del terapevtskega tima morajo biti cepljena in zdrava. V primeru, da je žival videti bolna, pod stresom ali utrujena ji mora biti nudena zdravstvena oskrba. Mora biti pod supervizijo veterinarja, ki je ozaveščen o terapevtskem delu živali in jo redno pregleduje (Anderson, Urichuk 2003: 171). Pri tej točki je pomembno izpostaviti tudi odgovornost skrbnika oziroma vodnika živali tako iz moralnega kot iz etičnega vidika do uporabnika, ki je udeležen skupnega procesa soustvarjanja. Zavedati se mora svoje vloge kot četrtega člana delovne skupine, kjer ga obvezuje zaupnost podatkov in informacij, pridobljenih skozi skupni delovni proces. Med vsemi udeleženi velja vzajemno spoštovanje.

1.3.2 Terapevtska žival in njena vloga

Mnogo otrok in nekateri odrasli vidijo živali kot njihove vrstnike. Ob učenju, da morajo biti do živali spoštljivi in prijazni, se hkrati učijo biti prijazni in spoštljivi do drugih ljudi (Anderson, Urichuk 2003: 79).

Ilič (2013: 12) deli pozitivne učinke terapije s pomočjo živali v tri skupine, ki jih opiše kot:

Učinke na fizični ravni: moč dotika, blagodejnost delovanja na krvožilni sistem, lažje razgibavanje, lažje tet hitrejše okrevanje po poškodbah.

Učinke na psihični ravni: poveča se samozaupanje, samospoštovanje, poveča se sproščenost, krepi se stik z okoljem, vzbudijo se pozitivna čustva, izboljša se sposobnost gledanja iz različnih stališč, na različne načine.

Učinke na socialni ravni: zmanjša se osamljenost, poveča se stik z okoljem, drugimi ljudmi, gradi se zdrav osebni prostor, posameznik doživi telesni stik z živim bitjem, poveča se težnja po sodelovanju, zmanjša se strah vzpostavljanja socialnih stikov.

Sama pravi, da že stik s terapevtsko živaljo sprosti večje količine endorfinov, ki jih označujemo za hormone sreče. Z redno terapijo s pomočjo živali pa se zmanjša poraba protibolečinskih zdravil ter pomirjeval.

Imamo raznoliko možnost izbire, s pomočjo katere živali bomo vodili terapijo. Ilič (2013: 14) navaja, da v tujini poznajo terapijo s pomočjo psov, mačk, činčil, konjev, nekaterih ptic in plazilcev. Za psa pravi, da mora biti stabilen in umirjen, a se mu je dovoljeno tudi sproščeno igrati. Mora biti naklonjen do vseh ljudi, biti mora tudi poslušen, zaupljiv, vodljiv, ne sme se bati različnih pripomočkov, ki jih bi morda lahko uporabljali strokovni delavci ali uporabniki (npr. bergle), ne sme pa se tudi počutiti ogroženega ob nenevadanih gibih ali zvokih. Prilagoditi se mora različnim površinam dela, ali je to postelja, stol, miza, ipd. Počutiti se mora varno in stabilno. Ilič nadaljuje, da je usposobljen terapevtski pes zelo potrpežljiv oziroma toleranten tako do ljudi kot do živali. Terapevtski pes mora biti urejen, čist, redno veterinarsko pregledan. Izpostavi še, da konec koncev mora tudi pes uživati v svojem delu.

Žival je v delovnem procesu enakovreden udeleženec, česar se ne sme nikoli pozabiti. Prav zato bi izpostavila naslednji zapis avtorice, ki prikazuje podobnost med ljudmi in živalmi, ki so za nas samoumevne, da pa to vidimo in upoštevamo tudi za živali, se moramo večkrat opomniti.

»V svojem življenju srečujemo vedno znova nove ljudi. Z nekaterimi se ujamemo bolj, z nekaterimi manj, z nekaterimi pa sploh ne. Tako nekako je tudi s psi. Tudi psi poznajo simpatije in antipatije in prav tako kot mi – imajo pravico do njih. Od usposobljenega terapevtskega psa se sicer pričakuje, da sprejme obiskovano osebo, a če mu kak človek iz kakršnega koli razloga nikakor ne diši – ne silimo.« (Ilič 2013: 14)

Razlogov za to je več:

- Prisilna udeležba pri terapiji s pomočjo živali ni učinkovita, avtorica prisilo iz strani katerega koli udeleženca poimenuje »borba volj«.

- Uporabnik lahko izkusi sodelovanje kot negativno.
- Obstaja možnost, da se žival po prisilo brani, kar pa ni v sklopu zastavljenih ciljev (Ilič 2013: 14).

Marinšek in Tušak (2007: 103) pišeta, da živali delujejo kot vez v pogovoru med terapevtom in pacientom. Navajata Corsona in Corsona (1980 v Marinšek, Tušak 2007: 103), ki opisujeta ta proces kot socialno mazilo. Uporabniku žival olajša stike s strokovnim delavcem, lažje se odpre, podeli svoje občutke, naredi situacijo lažje in mu nudi tolažbo. Strokovni delavec znotraj terapije s pomočjo živali ne daje tako zastrašujočega občutka, zato se je pacient bolj pripravljen odpreti. Poročata pa tudi o Peacocku (1986 po Marinšek, Tušak 2007: 104), ki pravi, da so otroci med intervjuji v prisotnosti psa bolj sodelovali, bili pa so tudi mirnejši. Pes je omogočil sproščeno vzdušje ter zmanjšal napetost, živali ljudi pomirjajo, zato jih številni strokovnjaki priporočajo za vključitev v svoje delo. Socialno mazilo pa ni edina vloga terapevtske živali, avtorja navajata še tri. Uporabnika sprejmejo na ljubeč način, živali delujejo kot katalizator za pogovor z uporabnikom, navedeta pa tudi korist, ki jo poimenujeta »aspekt miljejske terapije«. Opisala sta jo kot prepoznavanje okolja, kakšna je atmosfera prostora, ugotavljajo, da uporabniki doživljajo situacije bolj prijazne ob prisotnosti psa, kot pa ob njegovi odsotnosti (Marinšek, Tušak 2007: 104).

1.3.3 Izbira primerne živali

Marinšek in Tušak (2007: 105) opozarjata, da je pri izbiri živali potrebno upoštevati mnogo dejavnikov ter okoliščin dela. Važen pa je seveda tudi sam namen njene pomoči. Psi pa najpogosteje izstopajo pri socializacijskem učinku, ki ga imajo živali na ljudi.

1.3.3.1 Konj

Marinšek (2014: 147) je mnenja, da je konj v pomoč strokovnemu delavcu, da hitreje vzpostavi medsebojno povezanost z ljudmi, naklonjenost do otroka ter sočuten odnos. Zelo je v pomoč, ko otrok ne more vzpostaviti stika z očmi ali z dotikom rok. Konj je

velika žival, s katero mora uporabnik stopiti v stik z neverbalno komunikacijo, da vzpostavi nek odnos. V naravi ima konj vlogo plena, ki beži, zato je pozoren na podrobnosti, na katere se lahko odzove (Latella, Abrams 2015: 116). Konj je v očeh človeka veličastna žival, s svojo prisotnostjo izžareva moč in eleganco, v gibanju pa to še močno poudari. Že v preteklosti so tem živalim pripisovali nadnaravne moči. Konj ima izostrene čute za vid, sluh in voh. Lahko bi rekli, da zna človeka prebrati, saj začuti naše dvome, želje, strahove in slabe namene (Marinšek 2014: 146).

Maks Tušak je v enem izmed intervjujev (Potočnik 2008) na vprašanje, ali je že samo jahanje terapija, v povezavi na dejstvo, da je v zvezi s konjem vse pogostejše slišati izraz hipoterapija, odgovoril, da se izraz hipoterapija v Sloveniji uporablja za opisovanje več različnih aktivnosti s konjem, vendar je poudarila, če citiram:

»[...] hipoterapija je izključno medicinski tretma, ki ga predpiše zdravnik. To pomeni, da mi izkoriščamo konjsko gibanje. Konjski korak nadomesti gibanje pri tistih ljudeh, ki niso gibljivi. Ni le nadomestek, temveč s tem dosežemo boljšo prekrvitev, razvoj mišičnega sistema, ki ga sicer ne bi mogli razviti [...]. Imamo tudi aktivnosti s pomočjo konja, pri katerih izrabimo dobrobit konja, pozitivne občutke, ki se razvijejo ob živali[...]« (Potočnik 2008)

Kot cilj terapevtskega jahanja Marinšek (2014: 149) navaja krepitev tega, povečajo se samozaupanje ter socialne kompetence. Pri jahanju pride do možnosti občutja in izražanja globokih čustev. Konj ima lahko tudi vlogo močnega motivatorja pri vzgojnih ciljih. Navaja tudi ugodno delovanje na duševne sposobnosti, miselne procese ter zaznave. Izboljšuje pa tudi koncentracijo, samopodobo, samozavest, gibalne sposobnosti, zmanjšuje anksioznost. Nudi prijateljstvo, s katerim se povečuje tudi socialna interakcija.

1.3.3.2 Delfin

Delfin je nam bolj poznan s televizije, iz knjig, mogoče pa smo ga celo imeli možnost videti v živo na počitnicah. Verjamem pa, da je težko trditi, da te ob pogledu na to žival ne navduši njena energija. Marinšek in Tušak (2007: 197) navajata kot dejstvo, da je bližina

delfinov zelo prijetno okolje, njihova naklonjenost človeku pa nekaj neverjetnega. Vse to se kaže pri avtističnih otrocih kot stimulacija njihovega spontanega vedenja. Prva, ki se je začela s tem ukvarjati, je bila antropologinja Betsy Smith, in sicer v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja. Opazila je, da postanejo delfini v družbi otrok bolj potrpežljivi, pozorni, iniciativni. Opisuje tudi, da bližina teh živali v ljudeh vzbudi čustva veselja ter varnosti, prebudijo centre v našem limbičnem sistemu, kar vodi v občutek zadovoljstva. Omeniti je pa je potrebno tudi njihove zvoke, ti. klike, mi naj bi bili zdravilni. Potujejo skozi celo telo in zračne vibracije vplivajo blagodejno na človeka. Marinšek in Tušak sta izpostavila primer žensk, ki so bile zlorabljene, in so s pomočjo zvokov premagale strah v poveavi s telesom in spolnostjo ter si povišale samozavest na tem področju.

Marinšek in Tušak (2007: 198) v svoji knjigi omenjata tudi Dolphin Reef v Izraelu, natančneje v Eilatu, kjer izvajajo terapijo s pomočjo delfinov. Lociran je ob obali Rdečega morja, v njem pa imajo enajst delfinov. Ti imajo izhod na odprto morje, sicer pa živijo na 10 000 kvadratnih metrih. Hranijo jih štirikrat na dan, kar se šteje kot dodatek, saj naj bi se drugače hranili sami. V program, ki ga izvajajo, so vključeni otroci z različnimi težavami. Traja eno leto po enkrat tedensko. Otroci imajo vsako srečanje sestavljeno iz dveh delov. V prvem sodelujejo pri treningih delfinov, kjer se postopoma približujejo živali. Cilja pa je, da spodbujajo miselni proces, zvišujejo stopnjo koncentracije in povečujejo sodelovanje. Otroci tako po korakih začno klicati in hraniti delfine. V drugem delu pa otroci že naredijo korak naprej in gredo s trenerji v vodo, kjer se imajo možnost družiti z delfini, lebdeti in plavati. Delfini se začno kmalu dotikati otrok, in kakor bi čutili, jim izkažejo izjemno nežnost in pozornost, kar zelo vpliva na čustva otrok. Prav tako pa okrepi samospoštovanje, izražanje čustev in komunikacijo.

1.3.3.3 Pes

Psi so najpogostejša žival, uporabljena pri delu z živalmi, poleg konj, s pomočjo katerih se izvaja hipoterapija. Vsem je znan pregovor - pes je človekov najboljši prijatelj. Posebna vez med psom in človekom sega daleč v zgodovino. Marinšek in Tušak povzemata avtorje (Eddy, Hart, Boltz 1988; Mader, Hart, Bergin 1989; Hart, Zasloff, Benfatto 1996 v

Marinšek, Tušak 2007: 122), ki pravijo, da je pes človekov spremljevalec, pomaga nam v socialnih interakcija. Osebam, ki imajo omejene komunikacijske sposobnosti, pes predstavlja temo pogovora. Psa poimenujejo »socialni magnet«.

»Pri večini psov lahko opazimo zelo močno dobro voljo, voljo do življenja, zabave, vsakdanjih majhnih trenutkov nežnosti, tudi kadar so že bolni, pa se na trenutke še počutijo malo boljše. Takoj morajo v tek, v igro. Dajejo nam misliti, kako se je treba veseliti lepega trenutka, kako ne smemo obupavati nad življenjem, kako se moramo veseliti življenja.« (Marinšek, Tušak 2007: 124)

Psi so večni spremljevalci človeka. Puš (2014) pravi, da nam pomagajo na več področjih, izkažejo se v vlogi lovca, čuvaja, reševalca, vodiča, pomočnika policiji. Puš pa je mnenja, da je nepogrešljiv tudi pri osebah s težavami pri gibanju in pri osebah, ki so osamljene.

Kelly (2017) v svojem članku piše o tem, kako pes igra pomembno vlogo pri nudenju pomoči otrokom in odraslim, ki so izkusili travmo zaradi zločina ali nasilja. Omenja psa z nazivom K9 odporni pes (ang. K9 Support dog), katerega skrbnica verjame, da bi take vrste psi lahko bili del pomoči in asistence pri ljudeh, ki gredo skozi sodni sistem. Pravi, da bi pes človeku lahko ohranjal mirnost, če bi lahko z njim sdeloval med sodno obravnavo. V članku navaja besede vodnice psa, ki pravi, da psi izredno pomagajo otrokom, da povedo svojo zgodbo in se začnejo počutiti varne, kar pa jim omogoča, da pričnejo z zdravljenjem.

1.3.3.4 Mačka

Mačke so krhkejša bitja kot psi, s svojimi norčijami človeka nenamerno spravijo v dobro voljo, nudijo igrivo in ckrljivo družbo, ki odpravlja osamljenost. V nasprotju s psi pa niso tako zahtevne glede oskrbe, zaradi česar so primerni družabniki osebam s progresivnim AIDS-om, saj bi zanje potrebe psa lahko povzročile večji stres. Izkazalo pa se je tudi, da so bile ženske, ki so nudile oskrbo ljudem z Alzheimerjevo boleznijo, manj izčrpane in depresivne, ko so bile v stiku z mačkami (Marinšek, Tušak 2007: 125). Mačke niso pogosta izbira za terapijo s pomočjo živali, vendar je zanjo primerna prav zaradi svojih karakternih lastnosti, »zbuja pozornost, si želi družbe in božanja«. Vseeno pa je pogostejše del aktivnosti s pomočjo živali kot pa terapije. Za terapijo in aktivnost s pomočjo živali pa

20

morajo biti zadovoljeni določeni pogoji, to pa so, da se mačka pusti božati in prijeti v naročje ter ji to ne predstavlja prisile, temveč zadovoljstvo. Uporabnik božanje mačke služi kot družba in izboljševanje motorike. Velikokrat mačke tudi nudijo družbo stanovalcem v domovih za stare (Ambasadorji nasmeha 2016).

1.3.3.5 Ostale živali

Ljudje imamo za hišne ljubljence še mnoge druge živali, na primer hišne kunce, morske prašičke, činčile, miši, ptičke, kuščarje, ribe, itd. Nekateri z malo več prostora imajo doma tudi konje in drugo živino. Prav tako so tudi te primerne tudi za samo delo s pomočjo živali. S svojimi lastnostmi nam dajejo izbiro, s katero se bomo bolje povezali kot strokovni delavci, če jo bo sprejel uporabnik oziroma uporabnica. Marinšek in Tušak (2007: 127) sta mnenja, da so manjši sesalci morda v nekaterih primerih sprejemljivejša izbira, saj so lažje v zaprtem in omejenem prostoru, kot so na primer stanovanjski bloki ali nekatere institucije. »Pozitivni rezultati interakcije z domačimi živalmi vključujejo izboljšano komunikacijo, povišan občutek vrednosti in občutek, da te nekdo potrebuje.« (Marinšek, Tušak 2007: 131)

1.4 Aktivnosti s pomočjo živali (APŽ)

Aktivnost s pomočjo živali je ena od oblik dela, ki ga lahko izvajamo s pomočjo živali. Društvo Ambasadorji nasmeha poimenuje aktivnosti s pomočjo živali »meet and greet« oziroma »spoznaj in pozdravi« aktivnosti, ki se izvajajo s pomočjo živali. Za te aktivnosti pa je značilno, da niso točno načrtovane za določenega uporabnika, ampak so lahko enake aktivnosti izvajajo z različnimi uporabniki. Aktivnost s pomočjo živali predstavlja pomoč pri izboljševanju kvalitete življenja, z motivacijskega, izobraževalnega, rekreacijskega in terapevtskega vidika (Juršič 2017).

Kot poglavitne značilnosti aktivnosti s pomočjo živali Juršič navaja naslednje tri:

1. za vsak posamezen obisk nam ni potrebno pripraviti specifičnih ciljev obiska,
2. prostovoljcem in strokovnemu osebju ni potrebno beležiti poteka obiska,
3. vsebina obiska je spontano prilagojena trenutni situaciji, enako velja tudi za dolžino obiska (Juršič 2017).

Po definicij, ki jo navajata Vešiglaj-Damiš in Čeh (2013: 38), so aktivnosti s pomočjo živali »...različne aktivnosti, ki vključujejo živali, ki obiskujejo ljudi. Te aktivnosti živali ne vključujejo predhodno pripravljenih specifičnih ciljev obiska in je obisk živali spontano prilagojen trenutni situaciji. Gre za priložnost, ki posamezniku ponuja motivacijsko, izobraževalno, rekreacijsko in/ali terapevtsko podporo za izboljšanje kvalitete življenja. Pozitivni vplivi tovrstnih aktivnosti se lahko kažejo tako na telesnem kakor tudi na duševnem področju ter splošni aktivaciji posameznika.«

Definicij APŽ-ja je več, toda vsem je skupno to, da zanjo ni potrebno predhodnih načrtovanj in določenih ciljev. Skupino za aktivnost sestavljajo uporabnik oziroma uporabniki, strokovna oseba, žival in skrbnik živali. Ena aktivnost se lahko izvaja z različnimi uporabniki. APŽ nam nudi motivacijsko, izobraževalno, rekreacijsko, terapevtsko, sprostitevno korist, vse to pa vodi do boljše kvalitete življenja (Vešiglaj-Damiš, Čeh 2013; Martinšek, Tušak 2007; Juršič 2017).

1.5 Terapija s pomočjo živali (TPŽ)

Terapija s pomočjo živali ali krajše TPŽ pa je drug način dela s pomočjo živali. Tu pa gre za bolj ciljno usmerjeno pomoč; kakor navaja Juršič (2017), mora žival zadovoljevati določene kriterije. Delovni proces pa vodi strokovna oseba, ki je izobražena na področju zdravstva ali socialnega dela in ima določeno znanje ter izkušnje. Delo se beleži in evalvira. Juršič piše, da se s terapijo s pomočjo živali izboljšajo emocionalne, socialne, fizične in kognitivne funkcije, pri čemer slednje opredeli kot sposobnosti mišljenja in intelekta.

Čeh in Vešigljaj (2013: 38) pa opisujeta terapijo s pomočjo živali (krajše TPŽ) kot: »[...] ciljno usmerjena aktivnost, kjer je žival enakovreden udeleženec v procesu zdravljenja. Gre za načrtovanje pedagoške, psihološke in socialno integrativne posege v procesu zdravljenja. TPŽ vodi oz. izvaja strokovnjak s specifičnimi znanji ter izkušnjami. Vključena žival pa mora ustrezati specifičnim kriterijem. TPŽ je integrirana v celovito obravnavo pacienta oz. klienta. Vključuje tudi krepitev zdravja, preventivne in rehabilitacijske ukrepe. Poteka lahko individualno ali skupinsko«.

Po definiciji Evropskega združenja za terapije s pomočjo živali (ESSAT 2016) le-ta vključuje namerno načrtovano pedagoško, psihološko in socialno integracijsko intervencijo z živalmi za otroke, mladino, odrasle in upokojene osebe s kognitivnimi, socialno-čustvenimi ali motoričnimi težavami in vedenjskimi problemi ter za fokusno podporo. Terapija s pomočjo živali vključuje tudi spodbujanje zdravja ter preventivne in rehabilitacijske ukrepe.

Juršič povzame poglobitve značilnosti terapije s pomočjo živali v dveh točkah:

1. točno določen namen in cilji za vsakega posameznika ter
2. merjen napredek (Juršič 2017).

1.5.1 Cilji programov terapije s pomočjo živali (TPŽ)

Slovensko društvo za terapijo s pomočjo živali Ambasadorji nasmeha (2016) so mnenja, da so lahko živali vključene v različne programe. Potrebno pa je, da se ob vključitvi v terapijo s pomočjo živali predhodno pozanima po zastavljenih ciljih, ki se jih želi doseči s pomočjo živali.

Društvo deli cilje na (Juršič 2017):

- fizične: izboljšanje fine motorike, izboljšanje upravljanja invalidskega vozička, izboljšanje ravnotežja pri stoji;
- mentalne: povečanje medsebojne komunikacije med člani skupin; povečanje pozornosti (npr. pozorno poslušanje, vztrajanje pri nalogi, ipd), razvoj sprostitvenih in razvedrilnih spretnosti, izboljšanje samopodobe, zmanjševanje strahu; zaskrbljenosti, zmanjševanje osamljenosti;
- izobraževalne: povečanje besednega zaklada; pomoč pri dolgo- in kratkoročnem spominu, izboljšanje poznavanja pojmov, kot so velikost, barva, itn.,
- motivacijske: izboljšanje pripravljenosti za sodelovanje v skupinskih aktivnostih, izboljšanje medsebojne interakcije, izboljšanje interakcije z osebjem, povečanje vadbe.

Marinšek in Tušak (2007: 147) navajata naslednje:

- izboljšanje socialnih spretnosti,
- izboljšanje razpoloženja,
- pridobitev naklonjenosti,
- izboljšanje priklica in spomina,
- višje samospoštovanje in samovrednotenje,
- ugoden vpliv na izgube in žalovanje,
- izboljšanje realne usmerjenosti,
- kvalitetnejše in lažje sodelovanje,
- izboljšanje sposobnosti reševanja problemov,
- boljša in dolgotrajnejša pozornost in koncentracija,

- zmanjševanje manipulativnega vedenja,
- izboljšanje izražanja občutkov,
- reduciranje splošne anksioznosti,
- redukcija neprimernega vedenja,
- povečana sposobnost zaupanja,
- naučiti se primernega kontakta.

Marinšek in Tušak (2007: 140) pravita, da terapija s pomočjo živali pripomore k vplivanju terapevta na več funkcionalnih ciljev, kar opredelita kot veliko prednost v svetu, ki strmi k vse večji ekonomičnosti. Terapevtu tako omogoča, da se posveti na eni strani krepitevi moči posameznika in na drugi izboljšanju gibljivosti, dojemanju, vztrajnosti, ipd. Ob tem pa pride tudi do krepitev psihičnega področja. Oseba gradi na medsebojnih odnosih, na zaupanju, motivaciji, zmanjšanju stresa.

1.6 Družabništvo

Program družabništva opisuje in izvaja društvo Tačke pomagačke, najpogosteje v vrtcih in v šolah, občasno pa tudi v varstveno delovnih centrih in domovih za ostarele. Za samo vsebino izvajanj pišejo, da niso vnaprej načrtovana. Kadar cilji niso točno določeni, je vsebina toliko bolj načrtovana. Z družabništvom želijo ponuditi izkušnjo neposrednega stika s psom. Pravijo, da se prilagajajo starosti, zanimanju in sposobnosti uporabnikov, hkrati pa spodbujajo razmislek in pogovor. »Praviloma otroci in odrasli dobijo priložnost, da kužka opazujejo, pokrtačijo, peljejo na povodcu, mu ponudijo priboljšek in še in še. Srečanje izkoristimo tudi za različne igre, ustvarjanje in izmenjavo osebnih izkušenj.« (Tačke pomagačke 2016)

Kot pogoste teme družabništva navajajo:

- odgovorno skrb za psa;
- odnos do psa, do živali, do narave; medosebne odnose;
- pravilno ravnanje ob srečanju z neznanim psom;
- pravilno igro z znanim psom;
- načela delovanja terapevtskih psov (Tačke pomagačke 2016).

Družabništvo ni specifično načrtovan način dela, je primarna oblika dela s pomočjo živali, kjer se gre predvsem za stik z drugim živim bitjem. Lahko služi kot uvod v aktivnost ali terapijo s pomočjo živali.

1.7 Razlika med aktivnostjo s pomočjo živali in terapijo s pomočjo živali

Aktivnost in terapija s pomočjo živali sta dva načina dela s pomočjo živali, ki sta najbolj poznana in razširjena. Različni avtorji pojasnjuje njuno razliko, spodaj sta citirana dve pojasnitvi.

»Razlika med ASŽ in TSŽ je v tem, da pri ASŽ uporabljamo živali, ki so bile izbrane s strogimi kriteriji in izšolane. Te nato spremljajo lastnike na obiskih v bolnišnicah, zavodih, domovih za ostarele in podobnih ustanovah. Glavni cilj tega programa je socializacija. Pri TSŽ uporabljamo živali, ki so vključene v program po vnaprej določenih strogih pravilih [...] in so bile tako v vseh pogledih preizkušene, bile natančno veterinarsko pregledane, bile izšolane za poslušnost in so uspešno zaključile poskusno dobo v bolnišnici. Te živali uporabljajo strokovnjaki pri zdravljenju, ki je usmerjeno k določenemu cilju, kot pomoč bolnikom pri doseganju optimalnega učinka.« (Marinšek, Tušak 2007: 141)

»Z razliko od APŽ je TPŽ ciljno usmerjena aktivnost, kjer je žival enakovreden udeleženec v procesu zdravljenja. Gre za načrtovanje pedagoške, psihološke in socialno integrativne posege v procesu zdravljenja. TPŽ vodi oz. izvaja strokovnjak s specifičnim kriterijem. TPŽ je integrirana v celovito obravnavo pacienta oz. klienta. Vključuje tudi krepitev zdravja, preventivne in rehabilitacijske ukrepe. Poteka lahko individualno ali skupinsko.« (Vešiglaj-Damiš, Čeh 2013: 39)

Marinšek in Tušak (2007: 14) v nadaljevanju pojasnjujeta razliko, ki tudi povzema skupne točke zgornjih obrazložitev, da je najbolj pomembna razlika v tem, da pri terapiji s pomočjo živali ni načrtnega vodenja in za sodelavce ni potrebno, da so specifično izobraženi. Z razliko od terapije s pomočjo živali, kjer pa so strokovne osebe in prostovoljci usposobljeni, je za delo potreben podroben načrt, naloge v skupini so točno določene, obvezna je supervizija, pa tudi zaključne analize in ovrednotenje dela z vidika uspešnosti.

Društvo Ambasadorjev nasmeha (2016) navaja ključne točke, po katerih prepoznamo, da gre za terapijo s pomočjo živali in ne za aktivnost s pomočjo živali. Prva je, da se terapija s pomočjo živali »izvaja pod nadzorom« strokovnega delavca ali delavke iz zdravstva ali socialnega dela in je aktiven ali aktivna pri delu. Ta oseba je lahko zdravnik, delovni

terapevt, fizioterapevt, učitelj, medicinski delavec, socialni delavec, logoped, psihiater, itd. Strokovna oseba je tudi lahko vodnik živali ali pa to delo opravlja prostovoljec s spremstvom strokovne osebe. Važno je, da strokovna oseba uporablja delo s pomočjo živali v okviru svoje stroke. Za primer vzemimo socialnega delavca, ki mora kot strokovna oseba izvajati terapijo s pomočjo živali na področju socialnega dela. V primeru, da je z uporabniki na neformalni ravni, je to aktivnost. Drugič, za terapijo s pomočjo živali je ključno, da je ciljno usmerjena. Vedno je določen cilj, na primer, komuniciranje z drugim živim bitjem, boljši spomin, ipd. V primeru, da ciljev ni, ne moremo reči, da gre za terapijo s pomočjo živali. Tretji kazalnik pa je dokumentacija terapije s pomočjo živali. Vsako srečanje je dokumentirano, vodi se evidenca za uporabnika, kjer se beležijo napredki in druge aktivnosti.

1.8 Prednosti in omejitve dela s pomočjo živali

1.8.1 Prednosti

Kot navajata avtorja Hart in Yamamoto (2015: 53), nam domače živali izboljšajo kvaliteto življenja in zavirajo proces prehajanja v invalidnost ali bolezen, četudi redko ponujajo pot do ozdravitve bolezni. Nudijo nam brezpogojno podporo, v katerem koli delu dneva nam nudijo lagodje, sprostitve in razvedrilo. Avtorici kot pozitivne učinke, ki jih prinaša pomoč živali, navajata socialno podporo, ko se počutimo osamljene, depresivne, izolirane; kot socialni učinek povečajo socialno interakcijo tako z živaljo kot drugimi ljudmi, sledi še motivacijski učinek, ko nas spodbujajo k sprehodom in k prevzemu odgovornosti oziroma vloge skrbnika; pri otrocih živali vzpodbudijo učenje, interakcijo z drugimi živimi bitji, ipd. Nenazdanje ima pomoč živali tudi psihološke in pomirjajoče učinke (Hart, Yamamoto 2015: 55-62). Eno od prednosti nam predstavlja tudi neobsojajoč vidik interakcije z živaljo, v primerjavi z zahtevami interakcij z drugimi ljudmi, ki so pogosto navedene kot možen razlog za različno fiziološko vzburjenje med interakcijo človek – človek in človek – žival (Allen et al. 2002, 1991; Friedmann et al. 1990; Katcher 1981; Locker 1985 v Friedmann et al. 2015: 82).

Človek je edinstven, prav vsak s svojo prehojeno potjo in svojo osebnostjo doživlja stvari drugače. Prav tako so drugačni tudi učinki, ki jih ima delo s pomočjo živali na posameznika. VanFleet et al. (2015: 157) se navezuje na delo s pomočjo živali na področju duševnega zdravja. Pri tem navaja sledeče pozitivne učinke:

- grajenje odnosa v terapevtskem razmerju,
- (o)lajšanje vpogleda vase ter
- krepitev uporabnikovih socialnih veščin.

»Razvoj veščin, kot sta govor in komunikacija, so lahko izboljšane z odnosom s terapevtsko živaljo. Na primer dajanje povelj, izgovorjava imena živali ali opisovanje čustev ob dotiku terapevtske živali je preprosto, ampak pogosto učinkovit način, da vzpodbudimo posameznika, da govori oziroma komunicira z drugimi. Kontakt z živalmi ima prav tako blagodejen učinek na kognitivni razvoj.« (Anderson, Urichuk 2003: 79) (naš prevod)

Športno kinološko društvo CELEIA (2017) kot prednosti tako terapije s pomočjo živali kot aktivnosti z njo navaja:

- fizične: motorika, fizio/delovna terapija, izboljšanje splošnega počutja;
- mentalne: medsebojni odnosi, komunikacija, empatija, brezpogojno sprejemanje s strani živali;
- izobraževalne: vzgoja, povečanje besednega zaklada, pomoč pri dolgo/kratkoročnem spominu;
- motivacijsko: izboljšana pripravljenost za sodelovanje in interakcije.

Terapija s pomočjo živali lahko precej zmanjša bolečino, anksioznost, depresijo in izčrpanost ljudi z obsežnimi zdravstvenimi težavami, kot so:

- otroci v zobozdravstvenih postopkih,
- osebe z rakavimi obolenji,
- osebe v dolgotrajni oskrbi,
- osebe, ki so v bolnišnični oskrbi zaradi kroničnih težav srca, in
- veterani s post-travmatsko stresno motnjo (Mayo Clinic 2016).

Niso pa samo osebe, ki so bolne, deležne koristi terapije s pomočjo živali. Sorodniki in prijatelji, ki so prisotni ob izvajanju aktivnosti, pravijo, da se tudi sami počutijo bolje (Mayo Clinic 2016).

Creagan (et al. 2015: 102) navaja več raziskav, ki potrjujejo, da se starim ljudjem, ki imajo hišne ljubljence, zmanjša poraba antidepresivov in uporaba zdravstvenih storitev. Te osebe imajo boljše kardiovaskularne sposobnosti in boljšo kvaliteto življenja ter se nasploh bolje počutijo kot ljudje brez hišnih ljubljencev. Piše tudi, da božanje psa, krtačenje mačke ali kakršnakoli povezanost z živaljo zviša koncentracijo hormonov sreče, kot so oksitocin, serotonin, feniletilamin, dopamin, endorfin, prolaktin in sorodni nevropeptidi, ki ustvarijo občutke ugodja in mirnosti.

1.8.2 Omejitve

MacNamara (et al. 2015: 91-92) piše o pomoči živali pri delu z osebami, ki imajo težave z duševnim zdravjem. Navaja, da je delo s pomočjo živali problematična praksa iz večih vidikov. Četudi programi usposabljanja temeljijo na delu prostovoljcev, ki za žival skrbijo, v resnici strokovna oseba prevzema to odgovornost za celoten proces in izid ure z uporabnikom. Tudi ko se strokovnjak odloči registrirati svojega ljubljence v eni izmed organizacij, ki izvajajo program terapije s pomočjo živali, zavarovanje odgovornosti, ki ga ponujajo programi, veljajo le za omejene aktivnosti (pogosto samo prostovoljsko delo). Kot drugo navaja, prisotnost dodatne osebe (skrbnika živali) lahko ovira odnos med uporabnikom in strokovnim delavcem. Omenja tudi, da so različni avtorji (Black, Chur-Hansen, Winefield 2011 v McNamara et al. 2015: 91) poročali, da začnejo uporabniki pogosteje sodelovati s skrbnikom živali z namenom, da bi se izognili delu s strokovnim delavcem. Tretji vidik govori o tem, da bi morale biti sposobnosti živali ovrednotene glede na specifično populacijo in znotraj lokacije, v kateri bo delala vsakodnevno. Seznanjenost oseb, ki le to vrednotijo, z različnimi emocionalnimi in vedenjskimi potrebami v raznolikem področju duševnega zdravja, pa je pod vprašajem. Kot četrti vidik pa izpostavi, da moramo na področju duševnega zdravja posebno pozornost nameniti temam, kot so zaupnost, zaupanje in intimnost. Čeprav lahko prisotnost živali okrepi zaupanje in pospeši sam delovni proces, pa ima zanašanje na prostovoljca, da pripelje žival v terapevtski proces, lahko obraten učinek.

Phillips (2015: 296) pa doda še eno omejitev: v primeru neuspešnega odstranjevanja zajedalcev z živali se lahko delo včasih prekine za daljši čas. Nevarni so na primer klopi, ker se zaradi same možnosti okužbe uporabnika pes ne sme udeležiti srečanj. Pomembno je tudi, da ne uvrščamo živali, ki pomagajo ljudem, v isti koš. Žival, ki je usposobljena za vodnika ali reševalca, ni nujno primerna za delo s pomočjo živali v sklopu terapij ali aktivnosti. Ne zanikamo možnosti, toda ko je na primer pes usposobljen in kreditiran kot vodnik oziroma pomočnik in je postavljen v situacijo, kjer je potrebno terapevtsko vedenje z interakcijo s številnimi posamezniki, mora izvajati stvari, za katere ni usposobljen, kar lahko psa zmede in delo privede v nevarno situacijo. To velja tudi v primeru, če bi bil pred podobne situacije postavljen družinski pes. Ni rečeno, da njegov lastnik točno ve, kako bo pes reagiral v stresnem trenutku.

Nekateri ljudje imajo pred živalmi še vedno zadržke, predvsem s stališča higiene, prenosa bolezni, ipd. Živali vsekakor lahko prenašajo bolezni in to se lahko šteje kot omejitev, vendar ni stvar, ki je ne bi bilo mogoče preprečiti.

»Kanadska avtorica Lefebvre in sodelavci (2008) navajajo, da organizatorji terapije s pomočjo živali premalo pozornosti namenjajo drugim patogenim mikroorganizmom, ki se lahko prenašajo z ljudi na pse in obratno. V bolnišnicah so še posebej nevarni MRSA (Methicillin-resistant Staphylococcus aureus), VRE (Vancomycin-resistant Enterococcus), bakterije ESBL (extended spectrum beta laktamaze), ki so odporne na antibiotike širokega spektra, kot je Escherichia coli in Clostridium difficile. V raziskavi, ki so jo naredili zgoraj omenjeni avtorji, so ugotovili, da so se psi okužili s patogenimi mikroorganizmi med terapijo s pomočjo živali v zdravstvenih ustanovah z vsemi naštetimi mikroorganizmi.« (Zupanc 2017)

Pomembno je, da smo o tem področju poučeni in se držimo navodil društev, kajti ta imajo v zvezi z zdravstvenimi obveznostmi v naprej določena in predpisana pravila, ki posledično ščitijo vse udeležene v procesu sodelovanja.

1.9 Strokovna oseba in vodnik terapevtske živali

Vodnik terapevtske živali oziroma oskrbnik je ponavadi tisti, ki prevzema odgovornost za vedenje živali, na drugi strani je strokovni delavec, ki usmerja sam proces sodelovanja vseh udeležujočih, da sledijo zastavljenim ciljem, če so le-ti dogovorjeni, saj se v primeru družabništva, ki je opisan v zadnjem poglavju, cilji večinoma ne načrtujejo. Delo s pomočjo živali je timsko delo med strokovnim delavcem, vodnikom živali, uporabnikom in živaljo. Društvo Ambasadorji nasmeha (2016) izobražujejo tako delovne pare kot tudi strokovni kader, kot so specialni in rehabilitacijski pedagogi, logopedi, fizioterapevti, socialni delavci, psihologi, itd. Na izobraževanjih dobijo vpogled v samo delo in tako lahko organizirajo delo v svojem programu. V delovnem procesu se vodnik živali in strokovni delavec največkrat poslužujeta dveh metod socialnega dela, kot jih navaja Baker (1995 v Kapelj, Smonker 2005), to stasocialno delo s posameznikom in socialno delo s skupino.

1.9.1 Pripovedovanje zgodb

Zgodbe nas spremljajo vsak dan, skozi celo naše življenje. Prihajajo v vseh možnih oblikah, s tisoč in enim pomenom. To poglavje bi se lahko štelo kot dodatek k prav vsakemu področju, kjer se izvaja delo s pomočjo živali, zato bi kot pripis dodala, da je delo s pomočjo živali v celoti zelo kompleksno delo in hkrati fleksibilno. Tako s skupino kot s posameznikom se lahko doseže neverjetne rezultate oziroma napredke, pa naj le-ti predstavljajo male ali velike korake v življenju uporabnika. Pripoved je eden od načinov, ki ga lahko uporabi strokovni delavec pri svojem delu s pomočjo živali in s sodelovanjem vodnice terapevtske živali.

Pripovedovanje zgodb v svojem članku (VanFleet et al. 2015: 165) opisuje priznana ameriška psihologinja, supervizorka za terapijo skozi igro in certificirana svetovalka za pasje vedenje Rise VanFleet. Pri svojem delu prosi svojo psičko Kirrie, naj sede ali leže, potem pa začne pripovedovati njeno zgodbo. Njeni uporabniki imajo pogosto podobno zgodovino. Zgodba vsebuje lastnikovo odrekanje, obdobje nesigurnosti, ko Kirrie ni bila

prepričana, kaj se bo z njo zgodilo, njeno končno posvojitev in prilagajanje na novo življenje. Zgodba predstavlja borbo, anksioznost, trdo delo in veselje. V članku je tudi opisana zgodba petnajstletnega dečka s travmatično zgodovino, ki je v času sodelovanja skupaj s Kirrie moral začasno bivati predaleč, da bi se srečeval z mačko. Kirrie mu je v tem času pošiljala pisma (pisala je seveda VanFleetova), v katerih mu je posredovala metaforične zgodbe, s katerimi se je deček lahko povezal in morda preokviril svoje izkušnje do časa, ko se je spet vrnil in nadaljeval srečanja s Kirrie, to je bilo skoraj leto pozneje. Ob povratku na prvo snidenje je prinesel mapo polno zgodb, kar kaže na to, da so imele zgodbe zanj pomembno vez. Živali otrokom nudijo podporo, sproščenost, zgodbe jim omogočajo, da se z njimi poistovetijo, vidijo, da imajo tudi drugi podobne zgodbe, da niso sami. Tudi Lovrinovič (2012: 58) omenja, da se s pomočjo živali lahko otrok lažje izrazi, saj projicira svoje misli in občutke na žival.

1.10 Področja, kjer se izvaja delo s pomočjo živali

Delo s pomočjo živali je kompleksno delo, ki se lahko izvaja kot pomoč precej različnim ljudem, kot so osebe z avtizmom, stari ljudje, otroci v vrtcu, otroci v osnovni šoli, mladostniki, osebe z dodatnimi potrebami, osebe z motnjami v duševnem zdravju, osebe v bolnišnični oskrbi, z osebami, ki so gluhe ali naglušne, z osebami, ki so slepe ali slabovidne, z osebami, ki so gluhoslepe, ipd. V slovenščini že nasploh primanjkuje literature na področju dela s pomočjo živali. V spodnjih podpoglavjih so predstavljena le nekatera področja, kjer je delo z živalmi že vključeno v programe. Na teh področjih pa prav tako lahko najdemo zaposlene socialne delavke in delavce, ki bi lahko vpeljali v svoje delo tudi živali.

Socialno delo se izvaja na različne načine, največkrat v multidisciplinarnih timih, kjer medsebojno sodelovanje prinaša tako v delo strokovnega delavca kot v izkušnjo uporabnika svežino, novost, motivacijo, nove vire moči in še bi lahko naštevali.

Spodaj opisana področja so največkrat zasledena v literaturi. Moj namen je, da bi se tem področjem v naslednjih letih pridružila tudi druga, da bi se strokovni delavci in delavke upali spoznati z delom s pomočjo živali in stopili korak naprej; tako bi se širilo poznavanje te oblike pomoči.

1.10.1 Avtizem

Marinšek in Tušak sta mnenja, da obstajajo nesoglasja v povezavi s klasifikacijo ter definicijo avtizma. Kot prvega, ki je definiral avtizem, navajata Lea Kannerja. Ta jo je definiral kot »avtistično motnjo afektivnega kontakta«, ki pa jo je kasneje preoblikoval v »zgodnji otroški avtizem«. Pomembno pa je omeniti tudi, da je mnenje, da imajo vsi otroci z motnjo avtističnega spektra duševni primankljaj, napačno (Marinšek, Tušak 2007: 186 - 190).

Werdonig (2017) pravi, da je avtizem kompleksna motnja, ki vpliva na skoraj vsa področja otrokovega razvoja. Tako njegov razvoj in napredovanje poteka drugače kot pri ostalih

otrocih. V Sloveniji se sistematično oblikovanje ustreznih programov vzgoje in izobraževanja za otroke, ki imajo avtistične motnje še razvija. Zadnja desetletja kažejo na razvoj ustreznih praks tega področja, izredno pomembno pa je tu tudi izobraževanje staršev in sodelovanje s strokovnimi delavci. Marinšek in Tušak (2007: 196) navajata moč prisotnosti živali v delovnem procesu in blagodejnost dotika. Pravita, da imajo prav psi to lastnost, da pri stiku z otrokom predstavljajo novost in zvišajo impulzivno ter emocionalno stanje otroka. Pes otroka vzpodbudi k sodelovanju, ga motivira v socialno interakcijo pri kateri uživa.

Grandin (et al. 2015: 226-229) izpostavi živali pri delu z osebami, ki imajo motnjo avtističnega spektra, kot »socialne katalizatorje«, kar pomeni, da živali služijo kot začetni pobudnik socialne interakcije oziroma igrajo vlogo posrednika, ki vodi do vzpostavljanja odnosov z drugimi. Živali opredili tudi kot zmanjševalce stresa. Otroci z motnjo avtističnega spektra imajo izredno visoko stopnjo anksioznosti, posebno v socialnih okoliščinah. Pravi, da so za to področje primerne različne živali, najbolj pogoste pa so konji in psi. Manjše število študij pa so začele raziskovati delo s pomočjo drugih živali, kot so morski prašički, lame in zajci. V razredu je osem tednov živel morski prašiček in po opazanjih staršev in učiteljev je prišlo do velikega napreda v socialnih veščinah in funkcijah pri otrocih z motnjo avtističnega spektra.

1.10.2 Stari ljudje

S staranjem prebivalstva je potrebno vse več pozornosti usmerjati na oskrbi starih ljudi in kakovosti njihovega življenja. Vse bolj so oglaševani programi in razne aktivnosti za tretje življenjske obdobje, kot so na primer učenje uporabe računalnikov, učenje tujih jezikov, izleti za upokojece in še bi lahko naštevali. Vse širša ponudba je dobrodošla, bojim se le, da zaradi oddaljenosti od večjih mestnih središč in revščine ni dostopna za vse. Prav tako pa se mnogo ljudi, ki prestopijo v tretje življenjsko obdobje, bojuje z notranjimi stiskami. Grošelj (2011: 22) v svoji diplomski nalogi povzema Kastenbauma (1985 v Grošelj 2011), ki pravi, da s staranjem postanemo ljudje ranljivejši za več vrst stresorjev. Med ene najpomembnejših vzrokov za duševna in telesna obolenja štejemo stres. Stari ljudje, ki se

soočajo z različnimi spremembami v starostnem obdobju, pa so lahko hitro podvrženi spremembam v samospoštovanju in duševnem zdravju.

Grošelj (2011: 53) navaja, da sta finančno in zdravstveno stanje za veliko starostnikov pomembna faktorja, ki vplivata na njihovo doživljanje staranja. »Za določeno in ne zanemarljivo kategorijo starostnikov je staranje še posebej travmatično zaradi bolezni, revščine in osamljenosti. Družine so bile včasih tesno povezane. Stari starši so živeli v bližini svojih vnukov in jim omogočili učenje, odkrivanje življenja ter v marsičem razbremenili srednjo generacijo. Včasih so stanovali s svojimi otroki, tako da so bile pod isto streho kar tri generacije. Čeprav lahko to povzroča tudi trenja, so študije pokazale, da življenje v takih razširjenih družinah spodbuja daljše življenje (Creagan 2011: 126-127). Hartova in Yamamotova v svojem članku (2015: 56) navajata rezultate raziskave, ki kažejo, da se je med starimi ljudmi, ki so v tistem letu žalovali za svojim partnerjem in jim je primanjkovalo bližnjih prijateljev, veliko posameznikov, ki niso imeli hišnih ljubljencev, opisalo kot depresivne. Pri tistih, ki pa so doma imeli hišne ljubljence, pa je bil samoopis depresije znatno manjši.

1.10.3 Otroci in mladostniki

Tačke pomagačke (2016) pišejo, da pes prinese v vrtčevsko okolje doživetje, ki je prijetno in varno. Otroci dobijo čustveno oporo, možnost za učenje, pogovor, igro, razvijanje medsebojnih stikov, govora, motorike, spoštovanja določenih pravil, ipd. Otroci se ob psu počutijo bolj samozavestne in sprejete. Kos Mikuš (1979: 11) navaja, da imajo otroci s specifičnimi učnimi motnjami povprečno ali nadpovprečno splošno inteligentnost in eno blažjo ali hujšo vedenjsko in učno motnjo. Pravi, da se le ti lahko kažejo »[...] v različnih kombinacijah motenj percepcije, konceptualizacije govora, spomina, kontrole impulzov in kontrole motoričnih reakcij [...]«. Žival tako s svojo prisotnostjo lahko nudi pomoč otrokom v obliki nekritičnega živega bitja, ki sprejema otroke brez predsodkov, in se tako ti počutijo sprejete, imajo občutek, da so vredni ljubezni in zaupanja (Fine 2015; Marinšek, Tušak 2007).

Gee (et al. 2015: 196) piše o raziskavah (Endenburg, van Lith 2011 v Gee et al. 2015: 196), ki kažejo možnosti, da živali služijo kot močni motivatorji za učenje iz dveh razlogov:

- Otrok se bo s čustveno vpletenostjo v določen predmet naučil več in obdržal pridobljene informacije v večji meri.
- Učenje je za otroke optimizirano, ko je v kontekstu smiselnega oziroma zanj pomembnega odnosa.

V vrtcih in šolah se izkazuje kot učinkovit program tudi program READ, ki je podrobneje predstavljen v poglavju Delo s pomočjo živali kot strokovno delo doma in v tujini: Slovenija. Kot vsi ljudje, se tudi otroci radi poistovetijo z živaljo, predstavlja jim prijatelja, zaupnika, nekritičnega poslušalca. Šola je lahko za posameznika lepo obdobje življenja, za nekatere pa poglavje, ki bi ga z veseljem preskočili. Tem otrokom in mladostnikom lahko prav žival, kot bitje brez predsodkov do njih, olajša težke trenutke. Otroku, ki je odrinjen na rob socialne mreže, nudi žival občutek podpore, družabništva in zaupnika (Ambasadorji nasmeha 2016; Tačke Pomagačke 2016).

»Pozitivni družinski odnosi so za uspešno spoprijemanje s problemi nekakšen zaščitni faktor, ki vodi k višjim ravnam dobrega počutja. Hišne ljubljence pogosto štejemo med družinske člane, kot del družinskega sistema dopolnjujejo podobne naloge kot drugi družinski člani. Tako lahko vzamemo tudi odnos z živaljo kot zaščitni faktor za adolescentovo dobro počutje.« (Marinšek, Tušak 2007: 72)

Obstaja več definicij mladostništva oziroma adolescence, a je vsem skupno, da je to prehodno življenjsko obdobje. Za ta čas je značilen močan osebni razvoj, prav tako pa tudi telesni in duševni, osebnost posameznika se dokončno izoblikuje. Oblikuje se njegova vloga v svetu, pogled in odnos do sveta, prav tako se izoblikuje stil komuniciranja, okolje

pa mu postavlja norme (Marinšek, Tušak 2007: 69-70) ter zahteve po sposobnostih prilagajanja (Tomori 1994: 115). Ob preoblikovanju družin in pod vsakdanjim stresom finančnega, osebnega ali poklicnega izvora pa imajo družinski člani vse manj časa eden za drugega, starši pa niso več dovolj čustveno dostopni otrokom. Živali pa v družinski mreži igrajo vlogo člana, ki je vedno na voljo in nudi brezpogojno podporo in lahko nastopi kot zelo dober zaupnik v preohlapnih družinskih odnosih. Žival mladostniku omogoča tudi

spoprijemanje z odgovornostjo in izpolnjuje potrebo po sprejetosti; žival je do mladostnika poslušna, kar vodi v občutek uspeha, zadovoljstva in pozitivne samopodobe. (Marinšek, Tušak 2007: 71).

1.10.4 Duševno zdravje

VanFleet (et al. 2015: 158) piše o raziskavi, ki jo je izvedel O'Callaghan (2008 v VanFleet et al. 2015), namen je bil podrobneje raziskati, kako je delo s pomočjo živali uporabljeno v duševnem zdravju in zakaj. Vključenih je bilo 31 registriranih strokovnih delavcev ali pripravnikov na področju duševnega zdravja. Glede na literaturo jim je bilo ponujenih 18 možnih tehnik dela s pomočjo živali in 10 terapevtskih namenov. Respondenti so jih morali oceniti s pomočjo Likertove lestvice, kako pogosto vključijo določeno tehniko v svoje delo in kako se njihov terapevtski namen sklada z uporabo teh tehnik.

Študija je pokazala, da od 18 tehnik, ki so jim bile na voljo, jih je 7, ki so v praksi najbolj uveljavljene (VanFleet et al. 2015: 158):

1. terapevt reflektira ali komentira odnos med uporabnikom in živaljo;
2. terapevt spodbuja uporabnika k interakciji s terapevtsko živaljo (ta naj bo prek dotika ali božanja);
3. terapevt deli z uporabnikom informacije o živali (pasma, vrsta, itd.);
4. terapevt deli z uporabnikom informacije o preteklosti živali;
5. terapevt priskrbi uporabniku zgodbe z živalskimi tematikami;
6. terapevt ima žival pri sebi, brez da bi nudil direktno delo z njo;
7. terapevt opazuje proces dela v katerega je vključena žival, in spontane trenutke, ki olajšajo terapevtsko diskusijo.

Kot prvih deset najpogostejši namenov pa so respondenti uvrstili naslednje (VanFleet et al. 2015: 158):

1. graditev odnosa v terapevtskem razmerju,
2. olajšanje vpogleda vase,
3. izboljšanje uporabnikovih socialnih veščin,
4. izboljšanje samozavesti,

5. izboljšanje spretnosti v medsebojnih odnosih,
6. vzorčenje specifičnih vedenj,
7. spodbujanje deljenja svojih čustev,
8. vedenjske nagrade,
9. povečanje zaupanja znotraj terapevskega okolja,
10. občutek varnosti v terapevtskem okolju,
11. drugo.

Hart in Yamamoto (2015: 57) se v svojem članku dotakneta tudi duševnega zdravja. Omenjata raziskavo Wisdom, Saedija in Greena (2009 v Hart, Yamamoto 2015), kjer je mnogo intervjuvanih oseb dojemalo izkušnje z živalmi kot velik prispevek k okrevanju po resnih duševnih težavah. Opažene so bile štiri glavne točke, ki predstavljajo prispevek živali ljudem z duševnimi težavami. Prva je nudenje empatije in »terapije«. Druga je pomoč in preoblikovanje socialnih možnosti z ustvarjanjem stikov. Kot tretja se je izkazal pomen živali kot dela družine in zadnja, četrta, je bila podpora samoučinkovitosti in okrepitev občutka opolnomočenja.

1.10.5 Bolnišnice in paliativna oskrba

Paliativna oskrba je aktivna celostna obravnava bolnikov z neozdravljivo boleznijo in podpora njihovim bližnjim. Ljudje so vpeti v bolnišnične postopke, večino časa preživijo v notranjih prostorih ustanov in posledično se jim krči socialna mreža. Terapije s pomočjo živali po Mayo Clinic (2016), kot je že bilo omenjeno pod prednostmi dela s pomočjo živali, lahko zmanjšajo bolečino, anksioznost, depresijo, izčrpanost pri ljudeh z vrsto

zdravstvenih problemov. Živali so lahko kot socialna podpora otrokom v zobozdravstvenih postopkih, osebam, ki so v procesu zdravljenja raka, osebam v dolgotrajni oskrbi, osebam, ki imajo kronične težave s srcem ter posameznikom s post-travmatsko motnjo.

Učinkov terapije z živalmi pa niso deležni le bolniki. Sorodniki in prijatelji, ki prisostvujejo pri sami terapiji, pravijo, da se tudi sami počutijo bolje. Živali lahko tudi omogočijo (s treningom), da uporabnikom pomagajo pri rehabilitaciji, na primer pri metanju žoge ali hoji. Prav tako pa se terapijo s pomočjo živali uporablja tudi v

nemedicinskih okoljih, kot so univerze in programi skupnosti, kjer se ljudem pomaga soočati z anksioznostjo in stresom (Mayo Clinic 2016).

Skeath et al. (2015: 265) se sprašuje in hkrati odgovarja na vprašanje, zakaj imajo živali tak blagodejen učinek na ljudi, ki živijo s kroničnimi bolečinami ali boleznijo. Navaja, da je lahko odgovorov na tisoče, a se večina strinja, da živali nudijo zanesljivo obliko socialne podpore in tolažbe ljudem, ki se borijo s fizičnimi bolečinami. Pravi, da nas imajo živali brezpogojno rade in nas sprejmejo take, kot smo, ne glede na naš izgled, zdravstveni status ali naše zmožnosti. Samota je pogosta izkušnja mnogih, ki imajo kronično ali neozdravljivo bolezen. Potem takem ni presenetljivo, da se ljudje, ki se počutijo izolirane, zatečejo po družbo k njihovim živalim, prav tako pa so tudi izgovor, da gredo iz hiše. Kot odgovor na vprašanje je naveden tudi del intervjuja enega od avtorjev tega članka, kjer opisuje moškega po imenu Bill (njegovo ime je bilo spremenjeno), ki se je več let bojeval z AIDS-om in posledično tudi združbeno stigmo. Bill je priznal, da so bile njegove mačke glavni vir podpore in naklonjenosti v njegovem življenju. Bill pravi (Skeath et al. 2015: 265):

»Mačke začutijo moje občutke samote in me potolažijo na način, ki si ga nisem znal predstavljati. Ko začutijo, da sem žalosten, so bolj pozorne do mene, da so že skoraj nadležne, saj me ne pustijo pri miru. Našel sem nekakšno duhovno povezanost z njimi. Božanje mačk in skrb zanje mi omogočata, da si vzamem odmor od lastnega duševnega trpljenja. Velikokrat z njimi pojem, to je moj nov način sproščanja anksioznosti.« (naš prevod)

Še eden od pogledov, ki pomaga razložiti pozitivne učinke živali na ljudi s kroničnimi boleznimi, je teorija o izmenjavi naklonjenosti (ang. affection exchange theory). Naklonjenost Skeath konceptualizira po Floyd (2006 v Skeath et al. 2015: 266) v treh oblikah: verbalno, neposredno verbalno in posredno verbalno. Prva oblika je, če rečemo nekomu, da ga imamo radi, druga je primer, ko nekoga objamemo, in tretja, ko nekomu pomagamo pri nekem opravilu. Izkazalo se je, da ima izmenjava naklonjenosti blagodejne učinke na fizično in duševno zdravje tako tistega, ki naklonjenost prejema, kot tistega, ki jo izkazuje. Živali niso sposobne manipuliranja, človek jim lahko zaupa, da je njihovo izkazovanje naklonjenosti iskreno. Terapevtski psi v tej obliki komunikacije nudijo veselje

in udobje v vsakdanjem življenju ljudem s kronično ali neozdravljivo boleznijo (Skeath et al. 2015: 266).

1.10.6 Zapor in postpenalni svet uporabnikov

Terbovšek (2009: 54) je mnenja, da so v naši družbi zapor še vedno tabu. Osebe, ki služijo svojo kazen, pa so močno stigmatizirane. Ljudje imajo do njih veliko predsodkov in so le zelo redko deležni sočutja s strani drugih. Centri za socialno delo imajo zakonsko obvezo, da sodelujejo z javnimi zavodi, ki delajo z obsojenci ter njihovimi družinami. Pomagajo jim pri reintegraciji v družbo.

Kos (2008) v svojem zapisu pravi, da kot kjerkoli drugje je tudi v zaporu pomembno, da se vzpostavi skupen jezik med vodjami in delavci, da se vzpostavi odnos, kjer je prostor za pogovor, da je delavec obveščen o stanju v zavodu, ipd. Pravi, da je v zaporu mnogo posameznikov, ki imajo antisocialne motnje (pretirana energičnost, površno dojemanje sveta, razne nezmožnosti, agresivnost, manipulativnost, pomanjkanje vztrajnosti, nezmožnost empatije, potreba po vznemirjenju).

Senica (2014) povzema avtorje (Harkrader, Burke in Owen 2004 v Senica 2014), ki opisujejo programe, katerih namen je, da si z vzajemnim sodelovanjem živali in zaporniki medsebojno pomagajo. Zapornikom je nudena pomoč pri rehabilitaciji, živali oziroma pse pa rešijo pred evtanazijo, zaporniki pa jih učijo določenih ukazov, tako pa postanejo primerne za posvojitev. En izmed teh vrst programov v ZDA se imenuje Psi za rešetkami (ang. Puppies behind bars) v New Yorku. Vse zapornike, ki se želijo vključiti v program, intervjuvajo in ocenijo, da ugotovijo, ali je primeren za delo z živaljo. Ugotovili so, da so se pri treniranju psov, ki jih v pasjih šolah niso mogli strenirati, zaporniki zelo izkazali. Slednji za svoje delo prejmejo tudi plačilo. Nujno pa morajo obiskovati predavanja in prebirati literaturo o tej dejavnosti. Kot učinke teh programov so navedli, da zaporniki dobijo nek smisel v življenju, prekinejo se ponavljajoči vzorci agresivnosti ter osamljenosti.

Živali nam nudijo socializacijo, ki je še kako pomemben vidik rehabilitacije zapornikov. V

sebi nimajo predsodkov, osebo sprejmejo takšno, kakršna je, s svojo družbo jo razvedrijo, popestrijo vzdušje, prinašajo veselje in smeh. Interakcija z živaljo povečuje empatijo človeka (Marinšek, Tušak 2007: 143-144).

1.10.7 Pomoč živali v sodnih postopkih

Musek in Pečjak (1995: 111) opisujeta naše doživljanje sveta. Poznamo različne načine odziva na naše okolje. Svet opazujemo, o njem razmišljamo ter ga občutimo. Čustva kot duševni procesi pa nam pomagajo svet doživljati skozi naše oči. Oblikujemo poseben odnos do pojavov, oseb, predmetov. Sodni postopki predstavljajo za vsakega posameznika drugačno situacijo, ki jo doživljamo vsak po svoje. Ljudje imamo v uradnih postopkih občutek, da smo pod neprestanim nadzorom, doživljamo situacijo kot stresno, občutek imamo, da nas ves čas nekdo opazuje in ocenjuje. Lahko smo prisiljeni, da se odpremo pred ljudmi, ki jih ne poznamo.

Eksperiment, ki ga je izvedel Oddelek za psihologijo na Univerzi v Londonu, kaže, da imajo živali kot naši družabniki, še posebej psi, v svoji naravi težnjo, da vznemirjenemu ali žalostnemu človeku nudijo tolažbo. V zadnjih letih se je povečalo zanimanje za pomoč živali pri žrtvah zločinov, posebej otrocih, ki morajo skozi pravosodni sistem. Za vsakogar je namreč stresno, da ga intervjuja policija, da je v stiku z javnim tožilcem in da na sodišču priča pred neznanci. Toliko težje je, če gre za sedemletnega dečka, ki mora govoriti o svoji spolni zlorabi s strani družinskega člana. Posledično se zadnja leta razvijajo programi, ki temeljijo na pristotnosti živali v sodnih procesih. Phillips govori o vlogi terapevtskih živali, ko teče sodni proces glede družinskih zadev (na primer glede skrbništva), v procesu sojenja mladostnikom in v prevzgojnem domu. Otroka tolaži dejstvo, da bo poleg njega sedela žival ter mu nudila ljubezen in podporo. To mu daje potrditev, da razkritje zlorabe ne pomeni, da ga bodo ljudje zabračali. Tako mu žival s svojim sprejemanjem pomaga skozi proces. Prav tako žival lahko nudi podporo, varnost in nekritično sprejemanje odraslim osebam, ki so žrtve ali priče določenega zločina. Oseba, pa naj bo to odrasel človek ali otrok, ki je šikanirana, se pogosto počuti osamljena, izobčena, mišleč, da je edina s takimi občutki. Živali, posebej terapevtske, ne sodijo in ne gledajo na osebo kot nekoga, ki je šikaniran (Phillips 2015: 295-300).

1.11 Roboti kot nadomestek živali

Roboti so alternativna rešitev, v primeru, da žival ne pride v upoštevanje. Tako kot vsaka stvar pa imajo tudi roboti kot nadomestek živali tako prednosti kot slabosti, ki jih je potrebno upoštevati. Roboti se največkrat uporabljajo pri delu s starimi ljudmi z demenco ali v otroških bolnišnicah. Hart in Yamamoto (2015: 66) pravita, da so lahko ljubitelji živali ali posamezniki, ki se ukvarjajo z delom s pomočjo živali, morda mnenja, da so živali boljše kot roboti, a je temu mogoče tudi ugovarjati. Študija, ki je raziskovala stare ljudi, ki živijo v domih za stare, kjer imajo interakcijo ali z AIBO ali s psom, je pokazala izboljšanje stanja njihovega občutka samote, ko so te ljudi primerjali s kontrolno skupino, ki ni prejela nobene od teh dveh interakcij (Banks, Willoughby, Banks 2008 v Hart, Yamamoto 2015: 66). Nekateri stare ljudi skrbijo ob misli, da bi za žival skrbeli ali jo izgubili. Ljudem, ki se živali bojijo ali jih ne marajo, pa so mogoče vse učinki oziroma koristi robotov kot nadomestkov živali. Nekaterim pa se lahko zdijo dolgočasni. Pozitivna stvar je tudi ta, da roboti lahko dostopajo do prostorov, kjer živali nimajo vstopa, in zato imajo lahko tako z njimi interakcijo ljudje, ki imajo prostorske omejitve zaradi zdravstvenih razlogov (Hart, Yamamoto 2015: 66).

Spodaj sta predstavljena sta dva primera robotov imenovana AIBO in PARO.

Beseda AIBO prihaja iz besedne zveze Artificial Intelligence robot (robot umetne inteligence), po japonsko pa pomeni tudi prijatelj ali družabnik. AIBO je bil prvič predstavljen leta 1999. Sposoben se je razvil iz mladiča v odraslega psa z osebnostjo, ki se izoblikuje skozi interakcijo z lastnikom in okolico (AIBO 2017).

PARO (2017) pa je napreden interaktivni robot, ki ga je razvil AIST, vodilni pionir japonske avtomatizacijske industrije. Uporabnikom nudi dokumentirane učinke terapije z živalmi, v okoljih, kot so bolnišnice in druge ustanove, ki nudijo oskrbo, kjer lahko prisotnost žive živali predstavlja težave pri terapijah oziroma zdravljenjih ali pa predstavlja logistične težave. Parov namen je zmanjšati stres uporabnika in njegovih oskrbovalcev, spodbuja interakcije med uporabniki in oskrbovalci, ima psihološke efekte na uporabnika in pripomore k boljši sproščenosti in večji motivaciji, izboljša socializacijo med uporabniki

in oskrbovalci, na svetovni ravni je s strani Guinnessove knjige rekordov opisan kot »najterapevtski robot«.

»Paro ima pet različnih senzorjev: taktilnega, svetlobnega, zvočnega, temperaturnega in telesnega, s katerimi lahko zazna ljudi in okolje. S svetlobnim senzorjem lahko Paro prepozna svetlo in temno. S taktilnim senzorjem prepozna, ali ga nekdo boža ali tepe, s telesnim senzorjem pa zazna, če ga kdo drži. Paro lahko tudi prepozna, iz katere smeri prihaja zvok (glas) in besede, kot so njegovo ime, pozdrav. Hvaljenje pa prepozna preko audio senzorja.« (PARO 2017) (naš prevod)

Paro se lahko nauči obnašati po navodilih uporabnika in se odzvati na svoje novo ime. Na primer, če ga pobožamo, si bo Paro zapolnil naše prejšnje ravnanje in bo poskusil ponoviti, kar je storil prej, da ga bomo zopet pobožali. Če pa ga udarimo, si bo prav tako zapomnil, s čim je to povzročil, in se bo potrudil, da tega ne bo ponavljal. V interakciji z ljudmi se bo Paro odzival, kot da je živ, z gibanjem glave in nog, s spuščanjem glasov in z željenim obnašanjem. Paro lahko celo imitira glasove pravih mladičev tjulnov (PARO 2017).

1.12 Delo s pomočjo živali kot strokovno delo doma in v tujini

Delo s pomočjo živali se je v zadnjih letih zelo razširilo. Ena od organizacij, ki združuje ustanove iz različnih delov sveta, ki se ukvarjajo s človeško-živalsko navezo je Mednarodno združenje za terapijo s pomočjo živali (ang. International Society for Animal Assisted Therap ali krajše ISAAT). Uradno so združenje ustanovili predstavniki univerz in privatnih institucij iz Japonske, Nemčije, Luksemburga in Švice leta 2006 v Zurichu v Švici, (ISAAT 2017). Kot prvi univerzitetni center pa je bil ustanovljen leta 1977 v sklopu Univerze v Pensilvaniji. V tem času je nastalo že veliko število univerz po celem svetu, mnogo od njih je navedenih na spletni strani Animals and Society (2017). Vez med človekom in živaljo so raziskovale tudi druge organizacije, kot na primer Društvo za človeško-živalsko interakcijo (ang. Association for Human Animal Interaction Organization, krajše IAHAIO), ki je bilo ustanovljeno leta 1992, in Mednarodno združenje Antrozooologije (ang. International Society for Anthrozoology, krajše ISAZ), to pa je bilo ustanovljeno eno let prej. Eni novejših sta Fundacija na pobuda raziskovanja človeško-živalske naveze (ang. Human Animal Bond Research Initiative Foundation, krajše HABRI), ki je bila ustanovljena leta 2010, ter Mednarodno delo s pomočjo živali (ang. Animal Assisted Intervention International) iz leta 2013 (Beck, Fine 2015: 21).

1.12.1 Združene države Amerike

Fine (et. al. 2015: 31) v svojem članku piše, da bi moralo področje dela s pomočjo živali postati bolj poznana oblika komplementarne medicine. S prepoznavo pa bi postala tudi bolj cenjena, pridobila bi višja financiranja za raziskave in odkritja, tako da bi lahko ljudem te dejavnosti omogočalo zdravstveno zavarovanje. Fine povzema Morrisona (2007 v Fine et al. 2015: 31), ki pravi, da delo s pomočjo živali dobro sovпада z definicijo komplementarne medicine, ki pravi, da gre tu za uporabo neprevladujoče medicine skupaj s konvencionalno medicino. To pa pojasnjuje z razlago, da je delo s pomočjo živali navadno kot nek dodatek k strokovnim storitvam v duševnem zdravju, kot je na primer socialno delo, svetovanje, psihologija ali psihiatrija.

»V Ameriki so najbolj znani programi, kjer živali uspešno vključujejo v ustanove za kaznjence. Prav tako je v Ameriki vsakdanja praksa, da živali vključujejo v domove za starostnike in v bolnišnice. Znani so tudi terapevtski programi za otroke z avtizmom in terapije s konji za osebe z različnimi fizičnimi posebnostmi. Po Evropi ti programi nekoliko zaostajajo, največkrat so živali prisotne v domovih za starostnike, uspešni so tudi programi s terapijo s pomočjo konjev.« (Ambasadorji nasmeha 2016)

Že Anderson in Urichuk pišeta (2003: 23) o organizaciji Pet partners, ki je takrat delovala pod imenom Delta Society, za katero pravita, da je vodilna organizacija v Severni Ameriki, ki se ukvarja s terapijo s pomočjo živali. Organizacija je začela sprva kot Fundacija Delta, leta 1977 v Portlandu pod vodstvom Michaela J. McCullocha. Leta 1981 je bila preimenovana v Delta Society. Simbolizira naraščajočo skupino zainteresiranih raziskovalcev in zdravstvenih praktikov na področju človeka in živali. Odkritja raziskav so se kmalu začela kopičiti in so dokazala, da imeti žival za družabnika pomaga osebi na več načinov. V zgodnjih odkritjih so navedli znižan krvni tlak, manjši stres in anksioznost. Stimulacija sproščanja endorfinov, ki sprožajo pozitivna čustva, je bila zaznana ob interakciji med živalmi in ljudmi. Doktor veterinarske medicine Bill McCulloch je pomagal odboru ameriškega veterinarskega združenja vpeljati delovno skupino za človeško-živalsko navezo, da bi preučevali strokovne vloge pri prepoznavanju in promoviranju te naveze, in ta skupina deluje še danes. Delta Society je razvila program imenovan Pet partners. To je bil prvo obširno, standardizirano izobraževanje o aktivnosti in terapiji s pomočjo živali za prostovoljce in strokovne zdravstvene delavce. Leta 2012 je Delta Society uradno spremenila ime v Pet Partners da bi bilo njihovo poslanstvo jasneje izraženo (The Pet Partners 2017).

Pet Partners je član Mednarodnega združenja organizacij človeško-živalske interakcije (IAHAIO). Ustanovljeno je bilo leta 1990 z namenom, da združi nacionalna združenja in sorodne organizacije, ki se zanimajo za razvoj in spoštovanje človeško-živalske interakcije (IAHAIO 2017).

S staranjem ameriške populacije se je povečal pritisk na sistem zdravstvenih storitev, kot na primer, kako zdraviti in obiskati čimveč pacientov in ob enem tudi znižati stroške. Povečan interes in dokumentacije o vrednosti terapije s pomočjo živali ne morejo biti več

spregledani. Med dokumentiranimi socialnimi efekti oseb, ki imajo hišne ljubljence, je zaslediti izboljšano komunikacijo z zdravstvenimi storitvami v lokalni skupnosti. Terapija s pomočjo živali pomaga pacientom s fibromialgijo ter zmanjšuje bolečine in čustvene stiske pacientom s kroničnimi bolečinami (Creagan et al 2015:102-103).

V Združenih državah Amerike pa so programi dela s pomočjo živali že stalna praksa na univerzah. Na Denverski univerzi je bil ustanovljen prvi priznani univerzitetni program v državi; imenuje se Socialno delo s pomočjo živali (ang. Animal-Assisted Social Work) in raziskuje terapevtsko uporabo živali v različni praksah socialnega dela (University of Denver 2017).

Leta 2014 so ustanovili program, ki združuje zavetišče za živali in šolo, imenovan Zeleni dimnik (ang. Green chimney), v katerem so udeleženi učenci s posebnimi potrebami. Program služi kot vzor, da mora delo s pomočjo živali napredovati, toda na način, ki ne škoduje živalim in uporabnikom oziroma jih ne spravlja v nevarnost. Izbira in usposabljanje živali je v rokah družbe Vse o psih (ang. All about dogs) v Accordu v New Yorku. Zavedajo se, da so kvalificirani terapevtski psi na splošno bolj zaželeni za delo z raznoliko populacijo, in sicer zaradi svoje predvidljivejše narave. Delo s psi iz zavetišča daje določene dodatne izzive, ampak so mnenja, da s pazljivo izbiro psa in s stalno supervizijo strokovnjakov lahko prinese velik napredek učecem z vedenjskimi težavami, ki delajo kot pomočniki z zapuščenimi psi. V šoli Zeleni dimnik psi preživijo 6 tednov. Psi, ki kažejo znake agresije nad ljudmi, niso izbrani. Učenci se naučijo, kako naučiti psa osnovnih ukazov, na primer sesti, uleči, počakati, pustiti, ipd. Učenci pse socializirajo in trenirajo. Vsak pes dobi svoj prostor na območju. Nekateri so v učilnicah, pri urah s socialnim delavcem/delavko ali pri delovni terapiji. Proti koncu bivanja v šoli Zeleni dimnik so psi posvojeni v domove v lokalni skupnosti (Kaufmann et al. 2015: 213-215).

1.12.2 Evropa

Evropsko združenje za terapijo s pomočjo živali (ESSAT 2016) ali na krajše ESAAT (ang. European Society for Animal Assisted Therapy) je bilo ustanovljeno na Dunaju leta 2004. Vključeno je v raziskovanje in razvoj terapije s pomočjo živali. Velik poudarek daje na

napredovanje in spodbujanje terapevtskih, pedagoških in salutogenetskih učinkov odnosa med človekom in živaljo. Ustanovljeno je bilo z namenom, da se vzpostavijo osnovna pravila za izobraževanje in usposabljanje na področju terapije s pomočjo živali in za standardiziranje izobraževanja in usposabljanja znotraj Evropske unije, in če je mogoče, tudi v drugih državah. Še en od osnovnih ciljev pa je doseči strokovno prepoznavo na tem področju. Član društva ESAAT je tudi Zavod PET. Namen njihovega članstva je, da bi njihovo izvajanje bilo še bolj strokovno in kvalitetno. Njihova želja je, da bi se programi ter pravila v zvezi z delom s pomočjo živali v naši državi poenotili. V zvezi s tem ciljem, so svoja pravila in načine dela prilagodili oziroma poenotili z organizacijo ESSAT in drugimi mednarodnimi organizacijami (Zavod PET 2017).

Kot v ZDA je tudi v nekaterih državah po Evropi delo s pomočjo živali prisotno v študijskih načrtih različnih fakultet. Univerzitetna izobraževanja, ki jih je potrdila ESAAT, potekajo v Avstriji, Nemčiji, Luksemburgu in v Švici (ESAAT 2016). V Avstriji je celo mogoče dobiti terapijo s pomočjo živali kot storitev na napotnico. V Sloveniji se tega ne poslužujemo, kjub temu, da tako strokovnjaki kot raziskave potrjujejo, da delo s pomočjo živali ni ne cenovna ne tehnična preobremenitev (Zupanc 2017).

1.12.3 Slovenija

V Sloveniji lahko izpostavimo tri največja društva s sedežem v Ljubljani, ki nudijo uposabljanja posameznikom, ki se želijo ukvarjati s terapijo ali aktivnostjo s pomočjo živali ali z družabništvom. Prvo je Slovensko društvo za terapijo s pomočjo živali Ambasadorji nasmeha, ki deluje kot uradna pravna oseba že od leta 2005. Drugo je Slovensko društvo za terapijo s pomočjo psov Tačke pomagačke, ki je bilo ustanovljeno leta 2007, in tretji je Zavod PET. Omeniti pa je potrebno tudi Športno kinološko društvo CELEIA s sedežem v Celju. Društvo Tačke pomagačke, Zavod PET in CELEIA sodelujejo s terapevtskimi pari, kjer je terapevtsko žival predstavlja pes. Društvo Ambasadorji nasmeha pa v svoje delo vključuje tudi druge živali.

Ambasadorji nasmeha uresničuje več namenov. Izvajajo vzgojo in izobraževanja vodnikov in živali na področju terapije s pomočjo živali. Preverjajo in vzdržujejo ter višajo kvaliteto usposobljenosti izkušenega kadra in terapevtskih parov z organizacijo izobraževalnih

seminarjev, strokovnih predavanj, preverjanj, raznih drugih prireditev in publikacij na državni in mednarodni ravni. Poleg tega pa izvajajo vse dejavnosti šolanja in izobraževanja, ki so potrebne za izšolanje in uporabo psov pomočnikov ljudem s posebnimi potrebami. Organizirajo tudi delo izšolanih parov (obiskov in izvajanja terapije v institucijah, ki so ali bodo z društvom v pogodbenem razmerju). Sodelujejo in se povezujejo z drugimi organizacijami za uvajanje in izvajanje terapije z živalmi, državnimi organi, organi lokalnih skupnosti, veterinarskimi organizacijami in drugimi pri vpeljevanju te terapije v Sloveniji in v tujini (Ambasadorji nasmeha 2016).

V društva se vključujejo prostovoljci iz vse Slovenije. Glede na to, da so bila od leta 2005, ko so Ambasadorji nasmeha postali uradna pravna oseba, ustanovljena še druga prej omenjena društva, je viden napredek v razvijanju dela s pomočjo živali, tako terapevtskega kot neterapevtskega. Vse skupaj še vedno stoji na bazi prostovoljstva, kar pa je stvar debate tudi drugod po tujini.

1.12.3.1 Program R.E.A.D.

Eden od projektov, ki se izvaja v Sloveniji v povezavi s terapijo s pomočjo živali, je program R.E.A.D. Tačke pomagačke (2016) ga opisujejo kot »licenčni program«, ki je registriran pri Intermountain Therapy Animals USA. Je program, ki pomaga otrokom izboljšati bralne ter komunikacijske sposobnosti prek otrokovega branja psu. Pes v programu R.E.A.D. je izšolan terapevtski pes. Skupaj z vodnikom obiskujeta šole, knjižnice, ipd., in poslušata otroke pri branju. Izvajajo ga usposobljeni terapevtski pari, ki otroku s svojo prisotnostjo naredijo branje zabavno ter sprostijo samo vzdušje v prostoru. Ambasadorji nasmeha (2016) navajajo več pozitivnih učinkov, otrokom se izboljšajo komunikacijske ter bralne sposobnosti, socialne veščine, gradi se na samozavesti in samozaupanju.

Kot vrste programa R.E.A.D društvo Tačke pomagačke navajajo:

- V knjižnicah je program motivacijski, poučen in zabaven, cilji niso specifično zastavljeni (to so bolj aktivnosti s pomočjo psa).

- V šolah pa poteka program v sodelovanju s strokovnim delavcem, ki spremlja in dokumentira napredek – tu pa so cilji zastavljeni (terapija s pomočjo psa) (Tačke pomagačke 2016).

1.12.3.2 Mreža šolski pes

Mreža Šolski pes združuje tiste vzgojno-izobraževalne ustanove, ki v svoj program vključujejo delo s pomočjo psa. Slednje je načrtovano, beleženo, evalvirano in sistematično. Poteka tudi v okviru Inovacijskih projektov Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, ki je v skladu s Konceptom odprtega učnega okolja. Strokovni delavci, ki so hkrati tudi vodniki psov, so v sodelovanju s strokovnjaki iz Zavoda RS kot prvi oblikovali Koncept vključevanja šolskega psa v vzgojno-izobraževalne procese (Mreža šolski pes 2017).

Kot svoje cilje naštevajo:

- Združiti učitelje in vodnike terapevtskih psov, ki že delajo v vzgoji in izobraževanju.
- Zbrati, urediti in dopolnjevati podatke o delu šolskih psov.
- Spodbujati člane k izmenjavi izkušenj.
- Omogočiti izkušnjo učenja s šolskim psom ustanovam in posameznikom, ki izpolnjujejo pogoje.
- Nuditi podporo posameznikom in ustanovam, ki se želijo priključiti Mreži.
- Širiti znanja o delu s šolskim psom.
- Informirati strokovno javnost (Mreža šolski pes 2017).

V mrežo so vključene osnovne šole, Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje ter Srednja vzgijiteljska šola in gimnazija (Mreža šolski pes 2017). To delovanje kaže na sam premik dela s pomočjo živali v Sloveniji. Z vse večjo prepoznavo in vključevanjem različnih strokovnih delavcev na to področje se je začela tudi pojavljati

potreba po združevanju različnih strok z namenom, da se samo delo s pomočjo živali natančneje opredili, ubesedi in standardizira za specifična področja. S povezovanjem se zberejo na enem mestu različne ideje, mnenja, oblike dela, težave in postopki reševanja letih., z vsem tem naborom pa se lahko omogoči rast novih metod dela s pomočjo živali.

2 Opredelitev problema

Socialno delo je stroka, ki se venomer razvija, spreminja, nadgrajuje. Z uporabo metod in konceptov pristopamo na svojsten način k vsakemu uporabniku, saj ima vsak svojo edinstveno zgodbo. Vsak uporabnik si zasluži biti udeležen v delovnem odnosu, kjer se počuti varnega, sprejetega in poslušanega, in tako se zagotovi delovni proces, ki omogoča korake k željenemu cilju. Prav tu pa nam lahko veliko pomagajo prav živali. »Vsak, ki ima za družabnika žival, ve, da lahko na človeka preprosto vplivajo zdravilno. So namreč zvesti prijatelji in človeku podarjajo neomejeno naklonjenost in ljubezen« (Vešigljaj-Damiš, Čeh 2013: 31). Socialni delavci in delavke so zaposleni na različnih področjih, v multidisciplinarnih ekipah, sodelujejo z raznolikimi uporabniki, ki imajo svoje edinstvene potrebe, probleme. Posledično ima vsak edinstveno pot do svoje rešitve. Živali predstavljajo tretjega udeleženca v našem delovnem odnosu. Zaradi svoje narave se ob njih počutimo slišane, nesojene in sprejete. V Sloveniji in tudi drugod po svetu se to področje še vedno razvija. Problem lahko predstavlja pomanjkanje sodelovanja z drugimi ustanovami, ki ta program izvajajo, oziroma nedostopnost virov, nekvificiranost strokovnih delavcev ali delavk za izvajanje terapije ali aktivnosti z živalmi, ni podpore vodstva v socialnih ustanovah, mnogi tudi ne vidijo terapije in aktivnosti z živalmi kot kontekst procesa pomoči. Živali so v nekaterih ustanovah še vedno nedobrodošle, vzrokov je več. Ponekod je prisoten strah, občutek nečistoče.

V svoji nalogi sem želela s pomočjo domače in tuje strokovne literature raziskati, kakšno je stanje danes, kako se izvaja delo s pomočjo živali, kako so uporabniki vključeni v sam proces, kje so se strokovni delavci spoznali s tem načinom dela, kakšnih usposabljanj so deležni. Zanimalo me je tudi, na kakšne probleme so naleteli tekom izvajanja te pomoči, kakšne so razlike med samim začetkom in današnjo situacijo. Usmerjena sem bila v samo stanje dela s pomočjo živali v Sloveniji. Raziskovalna naloga lahko služi strokovnim delavkam/cem in študentkam/om, da se spoznajo s tem področjem, prepoznajo pozitivne učinke in morda razmislijo o možnosti, da se seznanijo s to spretnostjo in jo vpeljejo na svoje področje. Organizacijam lahko služi kot pregled dogajanja, iz odgovorov intervjuvancev lahko vidijo, kje so težave, kje so potrebni popravki, in po drugi strani se lahko seznanijo, kje se kažejo prednosti tega dela, katere so dobre prakse. Strokovni

delavci lahko vidijo, da se s tem ukvarjajo posamezniki z različno izobrazbo, in tako dobijo motivacijo, da delo z živalmi vključijo v svoje delo.

3 Metodologija

3.1 Vrsta raziskave

Glede na namen moje diplomske naloge je raziskava kvalitativna, saj sem uporabila kvalitativno metodo raziskovanja oziroma polstandardiziran intervju; s takšno metodo sem zbirala besedne opise. Kvalitativna raziskava torej stoji za zbranimi besednimi opisi strokovnih delavk, ki izvajajo delo s pomočjo živali v različnih ustanovah po Sloveniji.

3.2 Merski instrument in viri podatkov

Raziskavo sem izvedla z intervjuji, s pomočjo lastnega polstrukturiranega vprašalnika, s sedmimi temami. Slednje so: organizacija, uporabniki, izobrazba, programi, izvedba, živali in sodelovanje. Vsaka od njih ima od 3 do 5 vprašanj, s pomočjo katerih sem opravila individualne intervjuje s strokovnimi delavkami. Vprašanja so mi služila kot opora, med samim intervjujem pa sem, če je bilo potrebno, postavila tudi dodatna vprašanja. Celoten vprašalnik je dodan kot priloga.

3.3 Populacija in vzorčenje

V raziskavi sem intervjuvala šest strokovnih delavk, ki se ukvarjajo z delom s pomočjo živali. Vzorec raziskave je priročen, saj sem opravila intervjuje s šestimi strokovnimi delavki, ki so pokazale zanimanje in pripravljenost za sodelovanje. Z dvema intervjuvankama sem stopila v stik preko kontaktnih informacij, ki jih ena zapisala v svoji knjigi, druga pa v zborniku njihovega centra. Kontakte treh intervjuvank mi je posredovalo Društvo Tačke pomagačke, kontakt ene intervjuvanke pa Društvo Ambasadorji nasmeha. Intervjuvanke so sledeče:

- Danijela Majcenovič Cipot, univ. dipl. soc.,
- Maja Povše, viš. fiziot., univ. dipl. ped.,
- Milena Živec, zdravstveni tehnik,

- Nina Ilič, živilski tehnik
- Ana Boštjančič, prof. spec. in rehab. ped.,
- Helena Kokot Bujanovič, spec. ped.

3.4 Zbiranje podatkov

Podatke sem začela zbirati 21. 2.2017 in končala z 10. 5.2017. Podatke sem pridobila s polstrukturiranim intervjujem, preko osebnega pogovora s strokovnimi delavkami. S petimi intervjuvanki sem se za srečanje dogovorila po elektronski pošti, z eno pa sva se dogovorili preko telefona. Z eno intervjuvano strokovno osebo sem se dobila v lokalu, kjer sva opravili intervju, z drugimi pa na naslovu ustanove, kjer so zaposlene. Dve intervjuvanki sta me povabili na hospitaciji, ki sem se ju kasneje tudi udeležila. Reakcije intervjuvanih so bile pozitivne. Vse pogovore sem snemala, z dovoljenjem intervjuvanih. S seboj pa sem imela opomnik za polstrukturiran intervju.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Pridobljene podatke sem obdelala kvalitativno. Vse intervjuje sem prepisala. V zapisu pogovora sem izpustila mašila in napake, ko se je kasneje katera iz med intervjuvanih sama popravila, na primer letnico vpeljave dela s pomočjo živali v njihov program. V zapisu nisem zapisala določenih stavkov, za katere so intervjuvane posebej izrazile željo. Po zapisu vseh šestih intervjujev sem oblikovala tabelo, ki ima šest navpičnih stolpcev, enega za vsak intervju, in ob levi navzdol sedem vodoravnih stolpcev, kjer so teme opomnika za polstrukturiran vprašalnik. Teme sem zaradi njihove širine in količino podatkov razdelila še na podteme, ki sem jih zapisala pod temo, ki ji pripadajo. Potem sem prebrala vsak intervju posebej in si označila odgovore, ki nudijo informacije o določeni temi, ter jih na kratko napisala v prazna polja. Po izpolnitvi celotne tabele za vsak intervju posebej sem pri vsaki temi najprej pregledala odgovore na prvo podtemo vseh intervjuvank, nato pa zapisala podobnosti ter razlike. To sem naredila za vseh sedem tem. Tako sem dobila rezultate, ki so mi bili oporna in izhodiščna točka za razpravo, skupaj z napisanim teoretičnim delom.

4 Rezultati

4.1 Organizacija

Pod temo »Organizacija« imajo vsi intervjuvani podporo vodstva in drugih zaposlenih pri izvajanju dela s pomočjo živali, pri intervjuju 1 je ideja za to delo prišla iz vodstva, v intervjuju 5 se je strokovna delavka spoznala z delom s pomočjo živali preko uporabnice, v intervjujih 1, 3, 4, in 6 pa so spoznale to delo v svojem privatnem življenju.

Glede pravilnikov in normativov so v intervjuju 1 vsi starši podpisali, da se strinjajo s terapijo, poleg tega pa obstajajo nenapisana pravila glede dela s pomočjo živali, nenapisana pravila oziroma znani normativi, kot se je izrazila intervjuvanka, pa tudi v ustanovi intervjuvanke 3 potrebujejo soglasje staršev ali skrbnikov, kadar uporabnik ne more komunicirati. V intervjuju 2 vsem prostovoljcem dajo v podpis o zaupnosti podatkov, v intervjuju 3 in 5 pa so odgovorili, da posebnih dovoljenj ne potrebujejo, saj je delo s pomočjo živali znotraj njihovih storitev in so uporabniki s tem že prej seznanjeni. V intervjuju 4 je razvidno, da imajo vso dokumentacijo urejeno na društvu, s katerim sodelujejo, edino veterinarska poročila oddajo prostovoljski pari na vsake pol leta strokovni delavki. V intervjuju 5 lahko uporabniki posebej izrazijo željo, da se ne bi radi udeležili terapije s psom. V intervjuju 6 pa so staršem dali v podpis dovoljenje za udeležbe na terapijah z živalmi ter fotografiranje v tem času.

V intervjujih 4, 5 in 6 izvajajo terapije ali aktivnosti s pomočjo živali v notranjih prostorih. Pri intervjuju 4 se prostori menjujejo, živali nimajo dostopa v jedilnico zaradi higienskih pravil. Pri intervjujih 5 in 6 pa imajo na voljo en notranji prostor. Pri intervjuju št. 5 izvajajo aktivnosti po razredih, pri št. 1, 2 in 3 pa so odgovorili, da izvajajo aktivnosti in terapije znotraj prostorov ustanove ter zunaj nje.

Intervjuvanke 1,2,4,5 imajo v terapevtski skupini vlogo strokovne delavke, torej so poleg njih še uporabnik in terapevtski par. Intervjuvanka 5 je pri bralnih uricah le opazovalec. Intervjuvanka 3 je bila v času, ko je izvajala terapijo, v vlogi partnerice v terapevtskem timu, torej s terapevtskim psom. Intervjuvanka 6 pa predstavlja v skupini strokovno delavko in vodnico terapevtske živali, poleg nje pa sta še dve sodelavki ter terapevtski pes.

4.2 Uporabniki

Intervjuvanke 3, 4 in 6 delajo z otroki, prav tako en oddelek v ustanovi, kjer dela intervjuvanka 5, sama pa je zaposlena na oddelku z odraslimi osebami. Prav tako pa delata z odraslimi uporabniki tudi intervjuvanki 1 in 2. Intervjuvanka 1 dela z osebami, ki imajo motnjo v duševnem razvoju, intervjuvanka 2 dela z osebami po možganskih poškodbah, intervjuvanka 3 dela s predšolskimi otroki, v času, ko je izvajala terapijo s pomočjo psa, pa je sodelovala z različno populacijo, intervjuvanka 4 s šoloobveznimi otroki, intervjuvanka 5 dela z osebami, ki so vključeni v rehabilitacijo po možganskih poškodbah, intervjuvanka 6 pa dela z otroki, ki imajo posebne potrebe. Vsi intervjuvani so odgovorili, da so se seznanili z delom s pomočjo živali v ustanovi, intervjuvanka 5 pa je izpostavila, da je njo seznanila s tem delom prav ena iz med takratnih uporabnic njihove ustanove.

4.3 Izobrazba

Intervjuvanke imajo različno izobrazbo. Intervjuvanka 1 je po izobrazbi zdravstveni tehnik, intervjuvanka 2 je sociologinja, intervjuvanka 3 je iz živilske stroke, intervjuvanka 4 je po izobrazbi socialna pedagoginja, intervjuvanka 5 je fizioterapevtska in pedagoginja, intervjuvanka 6 pa je specialna in rehabilitacijska pedagoginja.

Vse intervjuvanke so se udeležile usposabljanj za delo s pomočjo živali v okviru društev, v katera so ali pa bile včlanjene. Intervjuvanka 1 se vsako leto redno udeležuje izobraževanj v okviru društva, dvakrat je bila tudi predavateljica. Intervjuvanka je bila poleg začetnih usposabljanj tudi na izobraževanju v Švici, uči pa se tudi iz tuje literature. Intervjuvanka 3 se je udeležila začetnih usposabljanj dveh slovenskih društev, veliko pa se tudi uči s prebiranjem tuje literature. Intervjuvanka 5 se je udeležila začetnih izobraževanj, intervjuvanka pa se udeležuje rednih izobraževanj enkrat letno.

4.4 Programi

V ustanovi intervjuvanke 1 so začeli z delom s pomočjo živali 2013, intervjuvanka je spoznala delo preko prostovoljke, ki je prej njihove uporabnike učila angleščino. V ustanovi intervjuvanke 2 je ideja prišla iz vodstva, terapijo, ki jo trenutno izvajajo, pa so

začeli leta 2011 v sklopu projekta. Intervjuvanka 3 je začela svojo kariero kot samozaposlena vodnica terapijske živali leta 2009, do tega dela, kot sama pravi, pa jo je privedlo življenje. V ustanovi intervjuvanke 4 so začeli z aktivnostmi s pomočjo živali v šolskem letu 2013/ 2014, to delo pa je spoznala preko sina, ki se je udeležil branja s pomočjo psa v mestni knjižnici. V ustanovi intervjuvanke 5 so začeli terapijo s pomočjo živali leta 2007 kot inovacijski projekt. V ustanovi intervjuvanke 6 pa se terapija s pomočjo psa izvaja od začetka šolskega leta 2016/2017, s tem delom se je spoznala samoinicativno preko lastnega zanimanja za živali.

Kot prednosti je pet od šestih intervjuvanih izpostavilo vlogo živali kot motivatorja, štiri od šestih socialni čut oziroma socializacijo, prav tako so štiri od šestih opredelile kot prednost stik z živaljo oziroma stik z drugim bitjem, ena intervjuvanka je izpostavila, da je to bitje nekritično. Dve od šestih sta izpostavili sproščenost. Intervjuvanki 4 in 5 sta opisali primera premagovanje strahu. Intervjuvanka 1 je pod ostale prednosti dodala še koncentracijo, poslušanje drug drugega – učenje poslušnosti, odgovornost, povečanje samopodobe, opaženost v javnosti, varnost - ozaveščanje o pravilnem pristopu k psu, slednje je navedla tudi intervjuvanka 6, potem lažje izražanje čustev, koncentracijo, učenje veščin in prepoznavnost ustanove. Intervjuvanka 2 je navedla še naklonjenost in odprtost. Polovica intervjuvanih je opisala kot prednost blagodejnost senzornega občutka, dotika. Intervjuvanka 3 je izpostavila razvijanje spoštljivega odnosa in osebnega prostora, razvijanje odgovornosti. Intervjuvanka 5 je dodala še omogočanje strokovnemu delavcu dajanje drugačnih navodil. Intervjuvanka 6 je dodala še empatičnost in sočutje.

Glede omejitev oziroma težav sta dve (4 in 5) od šestih intervjuvank imeli na začetku pomisleke, kako bo vodstvo sprejelo idejo, da bi živali prišle v ustanovo. Intervjuvanka 1 je odgovorila, da finančnih težav nimajo, prišlo je enkrat do situacije, ko je lastnik spustil svojega psa z vrvice med njihovo skupino, uporabniki so ravnali pravilno, ni prišlo do neželenih situacij. Intervjuvanka 2 je navedla finančne težave pri vpeljavi terapije s

pomočjo konj. Intervjuvanka 3 se je ob odločitvi za samostojno pot kot vodnica terapijske živali soočala z neodobravanjem društva. Intervjuvanka 5 je navedla situacijo, ko je prišel terapijski pes, ki je imel klope. Intervjuvanka 6 pa je rekla, da finančnih težav ni imela. Kljub odgovorom, da finančnih težav ni, sta jih omenili intervjuvanki 2 in 6, in

sicer intervjuvanka 2 v povezavi z vpeljavo dela dodatnih živali (konji, ipd.), intervjuvanki 6 pa predstavlja usposabljanje za terapijo s pomočjo konj prevelik strošek.

Na vprašanje, kakšno je njihovo mnenje o delu s pomočjo živali v Sloveniji, sta dve (2 in 3) od šestih odgovorile, da primanjkuje literature v slovenščini. Intervjuvanka 1 je izpostavila, da je delo z živalmi nekaj zelo pozitivnega, lahko bi se uredilo, da bi bilo drugače dostopno, na primer otrokom na napotnico, da ne bi bilo vse tako na prostovoljski bazi. Intervjuvanka 2 je navedla pomanjkanje prostovoljnih terapevtskih parov v njihovi regiji. Intervjuvanka 3 je dodala še, da je potreben pogum uporabnikov, da povedo svojo zgodbo, s tem bi se v medijih lahko dejansko prikazalo rezultate dela s pomočjo živali. Intervjuvanka 4 je omenila povezavo društev v Sloveniji. Intervjuvanka 6 je odgovorila, da gre v pravo smer, da se vedno bolj razvija in odpira.

4.5 Izvedba

Terapij ali aktivnosti s pomočjo živali pri nobeni intervjuvanki ne izvajajo večkrat kot dvakrat na teden. Intervjuvanke 1, 5 in 6 izvajajo delo s pomočjo živali enkrat na teden. Intervjuvanka 6 ima občasno isti dan 2 terapiji. Intervjuvanki 2 in 4 imata obe delo s pomočja živali dvakrat na teden, intervjuvanka 4 je povprečno pogostost ocenila na vsakih 14 dni, torej lahko pride do odstopanj, mogoče dvakrat ali trikrat na mesec. Intervjuvanka 3 pa je pri delu s pomočjo psa imela največ dvakrat na teden, z mačko pa občasno.

Intervjuvanki 1 in 4 imata obe do 5 uporabnikov v skupini. Intervjuvanka 1 ima v primeru, da je uporabnikov več, dodatno pomoč sodelavke. Intervjuvanka 3 dela v skupini z največ 12 otroki, v času izvajanja terapije s pomočjo psa je sodelovala tako s skupino kot s posameznikom. Prav tako pri intervjuvanki 4 delajo v celem razredu in individualno z učencem. Intervjuvanka 6 pa ima v skupini 6 otrok, kar je en otrok nad normativom in je zato v skupini še dodatna zaposlena oseba.

Intervjuvanka 5 je edina iz med intervjuvanih, ki ne načrtuje izvedbe v naprej. Glede na dopoldanske aktivnosti in zmožnosti uporabnika potem prilagodi popoldanske aktivnosti, ko poteka terapija s pomočja psa. Pri intervjuvankah 1, 2, 3, 4 in 6 je delo načrtovano v naprej. Intervjuvanka 2 kot strokovna delavka, ki pozna uporabnike in njihove potrebe,

sporoči vodnici, kdo od njih bo v skupini, kakšne so njegove posebnosti in kaj bi z njim delali. Intervjuvanka 3 sodeluje s strokovno delavko: »zastavi se cilje, na čem se dela, zakaj in kako, opredeli se opremo, pripomočke in čas«. Intervjuvanka 4 ima narejen načrt dela in vanj vpelje delo s pomočjo psa. Načrtno organizirano je branje s psi, z otroki se namreč dogovorijo v naprej, prej vzamejo knjige iz knjižnice, sproti pa se dogovarjata z vodnico terapevtskega psa. Intervjuvanka 5 za bralne urice prej pripravi izbiro knjig o živalih, za skupinske ure pa se dogovori z učiteljico in z vodnico psa, da se držijo načrta dela. Intervjuvanka 6 naredi tedenski načrt vseh dejavnosti za prihajajoči teden.

Pri intervjuvankah 1, 2, 3, 5 in 6 je zabeležena evalvacija po izvajanju terapiji s pomočjo živali s strani strokovnih delavk in vodnice terapevtske živali. Intervjuvanka 1 je na začetku poskusila z njimi delo ovrednotiti z oceno, ampak ni šlo, ker je bilo po njenih besedah preveč subjektivno, sedaj beleži njihove napredke opisno. Intervjuvanka 2 beleži za vsako uro list vodenja, ob koncu leta pa naredi splošno evalvacijo programa in za vsakega uporabnika. Pri intervjuvanki 4 ima strokovna delavka za svoj osebni pregled spremljevalno lestvico – evalvacijski list. Intervjuvanka 5 spremlja učinkovitost z ocenjevalno lestvico (1-5), s katero primerja dopoldanske terapije brez psa s popoldanskimi, kjer je prisoten pes. Intervjuvanka 6 naredi evalvacijo z delovno terapevtko.

4.6 Živali

Vse intervjuvanke delajo s pomočjo psa. Pes intervjuvanke 3 je po njenih besedah za interno uporabo. V svoje delo vključuje mačko pri spoznavanju okolja, psička je za spremstvo. V ustanovi intervjuvanke 6 imajo nekateri uporabniki tudi hipoterapijo, torej terapijo s konji, v ustanovi intervjuvanke 2 pa imajo akvarij, ki nudi terapijo s pomočjo rib.

Intervjuvanka 1 pravi, da je za vključitev drugih živali odvisno, kaj je v okolju, kakšne so možnosti. Intervjuvanki 2 in 4 ne razmišljata o novi živali. V ustanovi intervjuvanke 3 načrtujejo delo s pomočjo čebel. Intervjuvanka 5 je izrazila željo po akvariju, če bo možnost za vključitev kakšnih drugih živali, ne bo zadržkov. Intervjuvanka 6 razmišlja o konjih, vendar je usposabljanje velik strošek.

4.7 Sodelovanje

Intervjuvanke 1, 2, 4 in 5 so članice društva Tačke pomagačke. Intervjuvanka je v preteklosti sodelovala z dvema slovenskima društvoma. Intervjuvanka 2 in sodelavke so sodelovale s švicarskimi strokovnjaki, kjer so se tudi usposabljale, švicarski sklad pa jim je tudi financiral projekt v zvezi s terapijo s pomočjo živali. V ustanovi intervjuvanke 5 en oddelek sodeluje z Zavodom PET. Intervjuvanka 6 pa je članica Društva Ambasadorji nasmeha.

Intervjuvanke 1, 3, 4, 5, in 6 ne sodelujejo s socialnimi delavkami. Intervjuvanka 2 ni odgovorila na dodatna vprašanja. Pri delu s pomočju živali intervjuvanke 5 hodijo socialne delavke gledat, kako delo poteka, vključujejo pa se ne. Mnenja je, da bi lahko to delo vključile pri posredovanju slabih novic in bi živali služile kot podpora. Intervjuvanka 6 pravi, da ne pozna dobro dela socialnih delavk, se ji pa zdi, da bi lahko vključile živali v skupinska srečanja za samopomoč staršev.

5 Razprava

Pred začetkom pisanja diplomske naloge sem spremljala delo enega slovenskega društva. Ob podrobnem raziskovanju sem ugotovila, da imamo v Sloveniji kar tri večja društva, ki se ukvarjajo z delom s pomočjo živali. Obstajajo pa še druga manjša, ki se ukvarjajo s psi ali s konji oziroma hipoterapijo. Ob spletnem raziskovanju se lahko kar nekaj ustanov pohvali z vključevanjem dela s pomočjo živali v svoje delo. V svojem empiričnem delu sem intervjuvala šest oseb iz šest različnih ustanov s šestimi različnimi izobrazbami, kar kaže na fleksibilnost vključevanja dela s pomočjo živali na različnih področjih. Žival je pri izvajanju družabništva, terapije ali aktivnosti s pomočjo živali sodelavec, enakopraven član skupine in prav to pove, da lahko pomaga na različnih področjih, saj je enakovreden človeku, prav tako kot človek naveže stik, tudi žival komunicira, je prisotna in sodeluje s soudeležniki v delovnem procesu.

Če pogledamo časovno, kdaj so se intervjuvanke začele ukvarjati s tem področjem, je razvidno, da se je prva začela leta 2007 in zadnja leta 2016. Torej ima ena za seboj že desetletno prakso. V zadnjih petih letih so se z delom s pomočjo živali začele ukvarjati tri intervjuvane, druge tri pa v zadnjih deseti letih. Torej lahko povzamemo, da se strokovni delavci začenjajo vse bolj spoznavati s tem področjem. Leta 2009 se je s tem začela ukvarjati intervjuvanka 3 kot samostojna vodnica terapevtske živali, ki je tovrstno dela opravljala kot samozaposlena oseba. Tu se opaža potreba po ureditvi tega področja. V zvezi s filantropskim delom je vedno prisotno vprašanje, kje postaviti mejo prostovoljnega in plačanega dela, saj posameznik velikokrat za opravljanje pomoči drugemu stežka sprejme plačilo. Kot drugo lahko naleti na težave s strani društev, ki to opravljajo prostovoljno, kot kaže izkušnja intervjuvane, ki jo je društvo, katerega je bila sama članica in se v njem tudi izobraževala, izključilo. Citirala je njihov odziv: »Mi ne bomo delali nekaj zastonj, tebe bodo pa plačali«, kljub temu, da je bila pripravljena še vedno biti njihova prostovoljka. S priznanjem dela s pomočjo živali kot strokovnega dela, ki ga je možno vključiti v različna področja dela z ljudmi, bi omogočili načrtovanje mej med prostovoljnim in strokovnim delom. Izognili bi se nestrokovnemu izvajanju tega dela, kot je ugotovila že Lovrinovič (2012: 67), ko je zapisala, da so intervjuvani strokovnjaki, poudarili prisotnost neprofesionalnosti na področju terapije in aktivnosti s pomočjo živali.

Poenotena ureditev dela s pomočjo živali v državi bi prinesla standarde dela v ustanove. Tako bi morali strokovni delavci imeti potrdilo o usposabljanju in bi bil v tem primeru lažji nadzor zaradi vzpostavljenih sankcij. Sedaj jih obvezujejo pravila društva, toda obstaja možnosti, da pride do nestrokovnega dela tam, ko terapevtski pari in strokovni delavci niso člani društev, ki imajo urejene svoje normative in pravila. Na tem mestu se mi zdi smiselno raziskati mnenja prostovoljk in prostovoljcev, ki se ukvarjajo z delom s pomočjo živali - kako oni gledajo na to, kakšna je njihova obremenjenost, kakšne so njihove želje, mogoče v povezavi z razvijanjem njihovih naučenih spretnosti v profesionalno usmeritev.

Iz intervjujev je razvidno, da so se strokovne osebe spoznale z delom s pomočjo živali v privatnem življenju ali pa je pobuda prišla s strani vodstva. S tega je razvidno, da delo še vedno ni toliko poznano, da bi bila ustaljena praksa pomoči v ustanovah. Ustanove nimajo posebnih pravil ali drugih normativov povezanih z delom s pomočjo živali. V nekaterih primerih dajo v podpis dovoljenje za udeležbo njihovih otrok staršem ali skrbnikom, drugače pa se opaja zaupanje v odgovornost posameznih društev, s katerimi sodelujejo, saj so ob vprašanjih intervjuvanke odgovorile, da imajo to vse urejeno na samem društvu. Posledično se opaja tudi pomanjkanje zakonske podlage v zvezi s tem delom. Zdi se mi pomembno, da se uveljavi zakonska podlaga za delo s pomočjo živali, saj se tako poenoti in združi vse aktivne na tem področju in se delo kot tako prizna kot strokovno. Slednje bi omogočilo tudi financirana strokovna izobraževanja doma ali v tujini. Všeč mi je ideja ene iz med intervjuvank, ki je dejala, da bi omogočili drugačno dostopnost dela s pomočjo živali, na primer, da bi bila omogočena na napotnico. Zgled nam lahko daje sosednja Avstrija, kjer je to že mogoče. Prostovoljna služba dela s pomočja živali nudi vsem članom in njihovim uporabnikom brezplačno storitev oziroma storitev z minimalnim stroškom, kar je v večini primerov edini način, da so lahko živali vpeljali v njihovo delo. Na tem bi bil potreben pri ureditvi velik poudarek. Če se navežemo nazaj na vodstvo, se mi zdi, da je ena glavnih razlik, ki sem jo opazila pri analizi, v sami podpori vodstva. Pri intervjuju 2, kjer je sama ideja za delo s pomočjo živali prišla prav od tam, so se tamkajšni zaposleni strokovni delavci in delavke edini iz med intervjuvanih oseb udeležili usposabljanj v tujini. Opaziti je, da je podpora in zavzetost vodstva močan faktor pri razvijanju programa v sami ustanovi. Za primerjavo lahko vzamemo intervju 4, kjer strokovna delavka ima podporo vodstva, a niso tako povezani s samim izvajanjem. Iz odgovorov je razvidno, da bi realizacija želje po razširitvi dela s pomočjo živali v organizaciji močno obremenila njen

delovni urnik in organizacijo. Ne gre pa zanemariti dejstev, da sta organizaciji različnih velikosti tako po številu uporabnikov kot zaposlenih ter drugih dejavnikov, ki lahko vplivajo na samo izvajanje dela.

Slovenija je po velikosti majhna država, kar je velikokrat prednost. S povezovanjem treh večjih društev, ki so aktivna na tem področju, se lahko naredi ogromne korake naprej. Z vzpostavljanjem Mreže šolski pes se omogoča lažje povezovanje strokovnjakov, ki so aktivni na vzgojno izobraževalnem področju. Z izmenjavo idej, izkušenj, praks dela, rezultatov določenih terapij ali aktivnosti, ipd., se lahko naredi velike premike. Opazno je, da ima vsako področje dela svoje značilnosti in svoje potrebe. Na primer, v ustanovi intervjuvanke 5 imajo svojo prakso dela organizirano tako, da za terapijo s pomočjo psa ne delajo predpriprav, saj so okoliščine drugačne kot v drugih ustanovah. Torej se z izvajanjem dela s pomočjo živali na različnih področjih prav ta trenutek gradijo smernice za izvajanje tega dela v različnih ustanovah po Sloveniji, ki bodo služile kot pomoč bodočim strokovnim delavkam in delavcem pri vpeljevanju živali v njihovo delo.

Med intervjuvankami ni bilo socialne delavke. Je pa kljub temu ena iz med njih predlagala, da bi lahko socialna delavka vključila delo s pomočjo živali v svoje delo v skupino za samopomoč staršev. Flaker (2003) govori o spretnostih socialnih delavk in delavcev, ki se ves čas spreminjajo, razvijajo. Trdi, da je nemogoče, da bi se posameznik popolnoma spoznal in izuril v vseh. Pomembno je, da svoje delo rad opravljaš in tako svoje spretnosti še kvalitetneje vpelješ in uporabiš pri svojem delu. Dve intervjuvanki sta tudi izpostavili, da je potrebno delati s srcem. Ena je odgovorila, da bo videla, če ji bo še kakšen pes prečkal življenje. Mnenja pa je, da nima smisla, da bi sama sanjala o tem, ker za to potrebuje tudi psa. Druga pa je odgovorila, da najbolje delaš tam, kjer se dobro počutiš, torej s tisto živaljo, s katero se najbolj povežeš. Pri delu s pomočjo psa je torej veliko faktorjev, ki vplivajo na kvaliteto dela, že raznolikost udeleženih v timu predstavlja veliko spremenljivk, ki vplivajo na sam potek dela in zahtevajo pogoje ter fleksibilnost, ki omogoča kvalitetno delo tako za uporabnika kot druge udeležene. Zavedati se je treba, da žival kot soudeleženec, pomočnik, ne zna verbalno komunicirati, torej je skrbnik psa v vlogi »prevajalca«, ta mora biti pozoren na sporočila, znake stresa, ipd., po drugi strani pa je strokovni delavec tisti, ki pozna uporabnika. Povezanost udeleženih v skupnem delovnem procesu lahko pripelje do neverjetnih rezultatov. Ne gre zanemariti dejstva, da to specifično delo prinese za seboj veliko organizacije, s terapevtskim parom, uporabniki,

potrebno je usklajevanje urnika, predpriprave, evalvacije, tako s strani terapevtskega para kot s strani strokovne delavke. Paziti je treba na obremenjenost vseh udeleženi, kar pa bi bilo priporočljivo še dodatno raziskati. V javnih zavodih je večinoma delo s pomočjo živali kot dodatna storitev, veliko aktivnosti in terapije s pomočjo živali se je že uvedlo kot redni program v ustanovah. Ne glede na to, pa je njihovo izvajanje kot dodatek v njihov plan dela, torej dodatno delo strokovnih delavcev ali delavk. V zasebnih zavodih je program in samo delo lahko prilagodljivejše. S tem je omogočeno samoorganiziranje programa in posredno tudi prilagajanje samega dela strokovnih delavk delavcev, kar je za njih dodatna podpora in motivacija za kvalitetnejše izvajanje dela.

Če pogledamo s strani pozitivnih učinkov, ki jih ima delo s pomočjo živali na uporabnike, je le to velika pridobitev. Kar pet od šestih intervjuvanih je izpostavilo vlogo živali kot (nekritičnega) motivatorja, štiri od šestih socialni čut oziroma socializacijo, izpostavljeni pa so bili še stik z živaljo oziroma stik z drugim bitjem, sproščenost, zmanjšanje strahu, izboljšano koncentracijo, poslušanje drug drugega, odgovornost, povečanje samopodobe, opaženost v javnosti, varnost – ozaveščanje o pravilnem pristopu k psu, lažje izražanje čustev, prepoznavnost ustanove, naklonjenost, odprtost, razvijanje spoštljivega odnosa in osebnega prostora, razvijanje odgovornosti, blagodejnost dotika. V socialnem delu je naše sodelovanje večinoma povezano z ranljivimi skupinami, osebami, ki so stigmatizirane, odrinjene na družbeni rob, depriviligirane. Žival v skupni delovni proces, ki ga izvajamo skupaj z uporabnikom, prinese novo svežino, podporo. Sklop pozitivnih učinkov, kot so stik z drugim živim bitjem, ki je brez predsodkov, blagodejnost dotika, naklonjenost, nekritični motivator, dajo uporabniku zagon za tisti korak, spodbudo, da dosežejo svoje cilje, pomagajo do tistega drugega sklopa – lažjega izražanja čustev, odgovornost, povečanje samopodobe, razvijanje spoštljivega odnosa in osebnega prostora, odprtost, sproščenost, ipd.

Pozitivno sem bila presenečena, da imajo vse intervjuvane podporo vodstva. Slednje se mi zdi izredno pomembno, saj da zaposlenim motivacijo, da se v delo vpeljejo novosti. Delovno okolje, ki sprejema drugačne metode dela, omogoča razvoj dela in višjo kvaliteto življenja posameznika, slednje pa je glavni cilj v socialno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih ustanovah. V nekaterih ustanovah so zaradi pozitivnih učinkov dela vodje

dale popolno podporo. Vidi se, da so učinki opaženi v veliki meri, v nasprotnem primeru se pogrami ne bi izvajali. Vse strokovne osebe so tudi izpovedale veliko ljubezen do živali, saj je le tako mogoče izvajanje kvalitetnega dela. Ena iz med intervjuvanih je spoznala to področje dela preko uporabnice. To opominja na dejstvo, da so vsi udeleženi v delovnem procesu enakovredni, odnos je vzajemen. Poudarja, da je pomembno, da imamo kot strokovni delavci spoštljiv odnos, uči nas, da tisto, kar damo, tudi prejmemo. Kot pravi Čačinovič Vogrinčič et. al. (2005: 7) »Pogovor omogoča srečanje ljudi z različnimi osebnimi zgodovinami, izkušnjami, kompetencami, ki soustvarjajo svojo udeležnost v rešitvah.« Pomembno je tudi opozoriti na to, da se vse intervjuvane osebe izvedele za to delo ali preko uporabnice ali tekom svojega privatnega življenja ali vodje. Zanimivo bi bilo raziskati, koliko študentov ter svežih diplomantov socialnega dela in drugih sorodnih strok ve, kaj delo s pomočjo živali sploh je, in kje so se z njim spoznali. Iz svoje lastne izkušnje vem, da me je do tega spoznanja pripeljalo moje lastno zanimanje za živali in ljudi ter njihovo navezo. Mislim, da bi morale fakultete biti bolj vpete v nove programe, ki se izvajajo po ustanovah.

Pes je še vedno najpogostejša žival, ki je del terapevtskega para. Dejstvo je, da se veliko ljudi ob nakupu hišnega ljubljencega odloči za psa. Je žival, s katero se človek hitro poveže, je učljiv in pozoren. Tudi terapija s psi je najbolj razširjena, če pogledamo že stanje v Sloveniji, kjer se le eno društvo ukvarja z različnimi vrstami živali. Najpogostejše je zaslediti delo s pomočjo psa ali konja. Slednji pa je večji finančni strošek. Že ceno usposabljanja je za nekatere težko dostopna. Med intervjuvanimi je bila ena strokovna delavka, ki je pri delu s pomočjo psa hkrati vodnica živali in tudi strokovna delavka, ki vodi samo delo. Podatek, ki sam kaže na sprejemanje delovnega okolja do dela s pomočjo živali, je ta, da je bilo strokovni delavki omogočeno prilagajanje urnika za tisti dan, ko ima v službi psa. S to prakso je tudi pokazala, da imeti psa v času službe ni ovira, kot si prepričani nekateri. Seveda pa pomeni večjo odgovornost, organiziranost in prilagodljivost tako vodnika oziroma skrbnika psa kot ostalih zaposlenih. Pomembno je poudariti, da delo s pomočjo živali ni enostavno. Tudi to je morda razlog, da ponekod primanjkuje prostovoljskih terapevtskih parov. Ta informacija kaže na to, da bi bilo dobro to področje raziskati s strani prostovoljcev. Pri vseh intervjuvanih se terapija ali aktivnosti s pomočjo živali ne izvaja več kot dvakrat na teden. Za živali je delo zelo naporno, zato je treba paziti,

da imajo dovolj časa za počitek in da tedenski urnik ne prenatrpan. Tudi s tega stališča se občuti pomanjkanje terapevtskih parov, saj so v veliki meri uporabniki zainteresirani za delo s pomočjo živali, ampak je le-to omejeno zaradi števila prostovoljnih terapevtskih parov in omejitev njihovih obiskov.

V Sloveniji še vedno primanjkuje domače literature, s to težavo sem soočila tudi sama pri pisanju diplomske naloge. Ta problem pa sta izpostavili tudi dve intervjuvanki. Strokovni članki so večina dostopni na internetu, a so nekateri od njih zaprti za javnost. Večina literature je v angleškem jeziku, nekaj pa se je najde tudi v nemščini. Še vedno obstaja primankljaj. »Slovenija je tako majhna, da se veliko ljudi med seboj pozna. Zato večina tistih, ki imajo dolgotrajne težave z duševnim zdravjem, ne želi, da bi ljudje to vedeli, saj je stigmatizacija prevelika. To pa pomeni, da se nevladnih organizacij, ki delujejo na področju duševnega zdravja, izogibajo, čeprav bi jim s svojim znanjem in izkušnjami lahko zelo pomagali pri razvoju in implementaciji ustreznih vsebin« (Kapelj, Smonker 2005: 31). Če povežemo napisan razmislek in mnenje ene iz med intervjuvank, ki je kot oviro opisala pomanjkanje poguma: »Dejansko je to, kot da se slečeš pred ljudmi, če daš preveč tega ven. Za to gre. Če se zmanjša razlike med ljudmi, potem ni take razgaljenosti.« Socialne delavce in delavke zavezuje Kodeks etike socialnih delavk in delavcev Slovenije (2006), ki po 7. členu pravi, da socialni delavec ali delavka spoštuje osnovne človekove pravice in varuje posameznikovo osebnost, zasebnost, osebno dostojanstvo, 13. člen nas opozarja na spoštovanje zasebnosti in varovanje ter zagotavljanje zasebnosti vseh informacij, 15. člen pa nazorno pojasnjuje, v katerih primerih je dopustno posredovanje informacij. Širša javnost pa ne zazna navajanja vseh pozitivnih učinkov in strokovnih ugotovitev določenega področja dela na tak način, ravno tako se ne zaveda v polnem pomenu osebnih zgodb ljudi in njihovih dosežkov. To je eden od pokazateljev, da delo s pomočjo živali nima take prepoznavnosti med ljudmi.

Še eden od pozitivnih učinkov dela s pomočjo živali, ki pa ni tako povezan z uporabniki, pa je povezovanje in sodelovanje strokovnih delavcev. Za primer vzemimo intervjuvanko 5, ki je skupaj s psihologom izvedla projekt, ki je bil povod za vključitev njihove terapije s pomočjo psa v redni program. Prav tako sta s sodelovanjem uvedla merjenje uspešnosti terapije. Pomembno pa se mi zdi, da bi pri merjenju uspešnosti in evalvaciji strokovni delavci in delavke vključili tudi uporabnike. Večina intervjuvanih naredi evalvacijo s

terapevtskim parom. Praksa različnih področji kaže na različne načine dela. Za nekatere je merjenje uspešnosti še dodatna obremenitev. Sodelovanje z uporabnikom bi za vse udeležene prineslo velike korake pri združitvi evalvacije in merjenja uspešnosti v evalvacijo oziroma spremljanjem korakov proti želenem cilju skupaj z uporabnikom. Tako strokovni delavec in delavka ter vodnica terapevtskega para odstopita s pozicije moči, se skupaj z uporabnikom udeležita procesa sodelovanja in se tako uporabniku na drugi strani razširi, doda moč. Vse skupaj usmeri mobilizacijo uporabnikovih virov, kreposti, spretnosti. V skupnem soustvarjanju vseh udeležениh se razvije poseben delovni odnos, ki omogoča proces pomoči skupaj z živaljo, posledično bi lahko rekli, da je terapija s pomočjo živali v socialno-delavskem jeziku delovni proces s pomočjo živali.

6 Sklepi

Področje dela s pomočjo živali se vedno bolj razvija. Vse več ustanov vključuje živali v svoje delo z uporabniki. Delo opravljajo večinoma prostovoljni terapevtski pari. Zdi se mi pomembno raziskati doživljanje tega dela z vidika prostovoljcev. Vseh šest intervjuvank se je začelo s tem ukvarjati v zadnjih desetih letih, aktivnost in terapija s pomočjo živali je vse bolj prepoznavna. Še vedno je občutiti pomanjkanje domače literature v zvezi z delom s pomočjo živali. Prav tako pa je tudi težko dostopna kakovostna tuja literatura. Iz podatkov, da je večina intervjuvank do dela s pomočjo živali privedlo privatno življenje oziroma naključne situacije/srečanja, predvidevam, da se o tej obliki pomoči v strokovnih ekipah še vedno ne govori pogosto. Vodstvo je naklonjeno novim stvarem, ko vidijo pozitivne učinke. Raziskati bi bilo potrebno, ali se je populacija študentov oziroma mladih kadrov že seznanila s to vrsto dela. V zvezi s tem se mi zdi ključno, da se prepoznavnost dela s pomočjo živali razširi na fakultete. Sem tudi mnenja, da bi se lahko zgledovale po tujini, kjer imajo delo s pomočjo živali vpeljane na redni program fakultet. Delo s pomočjo živali lahko v socialnem delu predstavlja spretnost socialnega delavca ali delavke, kjer je prostovoljski par soudeležen v skupnem delovnem procesu. Raziskovanje bi bilo potrebno izvesti tudi glede prostovoljcev in njihovih izkušenj s tem delom, kakšno je njihovo mnenje, občutki, obremenjenost. S strani strokovnih delavk se kaže zaupanje v društva, ki so aktivna na tem področju. Delo s pomočjo živali v Sloveniji dela velike korake naprej, že s samim povezovanjem strokovnih delavcev na tem področju. Povezovanje slovenskih društev in aktivnih članov se je začelo in se že razvija. Vzpostavljanje skupnih mrež, ki združuje strokovne delavke in delavce iz enakih področij, je nujno tako za napredke v sami praksi kot tudi za lajšanje dela in nudenje podpore strokovnim delavkam in delavcem. Merjenje uspešnosti je lahko tisti člen, ki poveže strokovne delavce iz različnih področjih, v samo evalvacijo in merjenje uspešnosti pa bi bilo treba vključiti tudi uporabnike.

7 Predlogi

S prebiranjem literature, analiziranjem intervjujev ter kasnejšim zapisom razprave sem prišla do sledečih predlogov:

- Poleg vzgojno izobraževalnih ustanov bi se lahko vzpostavile tudi druge mreže za povezovanje strokovnih delavk in delavcev z istih področji.
- Vključitev uporabnikov v merjenje uspešnosti in evalvacijo dela s pomočjo živali.
- Prevod tuje strokovne literature v slovenščino.
- Večja založenost knjižnic s tujo strokovno literaturo.
- Raziskati delo s pomočjo živali iz vidika prostovoljnih terapevtskih parov.
- Povabiti strokovne delavke in delavce ter terapevtske pare, s katerimi sodelujejo, na Fakulteto za socialno delo kot gostujoče predavatelje.
- Povezovanje Fakultete za socialno delo z društvi, ki so aktivna na tem področju, in tujimi fakultetami, kjer se delo s pomočjo živali vključuje v redne programe.
- Vpeljati delo s pomočjo živali v program na fakultetah na takšen način, da bi bil to poseben izbor učnih baz, ki so na razpolago za opravljanje študijske prakse, kjer se to delo opravlja. S posebnim razdelkom bi študente in študentke opozorili na tovrstno delo. Ena od možnosti je tudi, da se to delo vključi kot izbirni predmet.
- Za termin terapije s pomočjo živali v socialnem delu predlagam uporabo besedne zveze delovni proces s pomočjo živali.
- Vzpostavitev zakonodaje na področju dela s pomočjo živali.

8 Opombe

V svoji diplomski nalogi sem izmenično uporabljala socialne delavke in socialni delavci ter strokovne delavke in delavci in s tem zajela oba spola. Prav tako pa sem z uporabo besed strokovne delavke in delavce mislila na vse, ki se ukvarjajo z delom s pomočjo živali, saj so tako v domači kot tuji literaturi omenjeni različni profili in ne samo socialni delavci. Poleg tega sem glede na izražanje v uporabljeni literaturi uporabila v svojih zapisih izraz terapija s pomočjo živali. Za opredelitev socialnodelavskega jezika v zvezi s tem terminom pa sem pojasnila v razpravi in predlogih. Pri pisanju teoretičnega dela sem v podpoglavju ohranila besedo terapevt, saj je ta beseda uporabljena pri samem opisu raziskave in se mi zdi prav, da se ti termini ohranijo. Besedo klient pa sem nadomestila z besedo uporabnik, ker sam prevod iz angleščine v slovenščino besede klient dovoljuje širšo izbiro in tako tudi posledično ne spremeni pomena prvotnega besedila.

9 Uporabljena literatura

Anderson, D., Urichuk, L. (2003). *Improving Mental Health Through Animal Assisted Therapy*. Dostopno na: http://www.angelfire.com/mh/chimo/pdf/manual_in_single_doc-Nov03.pdf (19.4.2017).

Animal and Society Institute. Dostopno na: <https://www.animalsandsociety.org/> (3.5.2017).

Beck A. M., Fine A. H. (2015), *Understanding Our Kinship with Animals: Input for Health Care Professionals Interested in the Human-Animal Bond* V: Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy*. Združene države Amerike: Academic Press (četrta izdaja) (3-10).

Budnar, M. et al. (1979), *Otroci s specifičnimi učnimi težavami v sodobni družbi*. Ljubljana: DDU Univerzum.

Creagan E. T. et al (2015). *Complementary therapies in Clinical Practice: Animal assisted therapy at Mayo Clinic: The time is now*. Dostopno na: [http://www.ctcpjournal.com/article/S1744-3881\(15\)00024-9/pdf](http://www.ctcpjournal.com/article/S1744-3881(15)00024-9/pdf) (20.4.2017).

Čaćinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M., (2005), *Vzpostavljanje osebnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čeh M., Vešigljaj D., J. (2013), *Ustvarjanje vezi med človekom in živaljo* V: Vešigljaj D., J. (2013), *Zbornik posveta: MAGIC touch: terapija z živalmi za osebe s posebnimi potrebami*. Maribor: Center Naprej (prva izdaja) (30-43).

Danesh, Č., M., Lončar, V. (2010), *Uporaba terapije in aktivnosti s pomočjo živali v Sloveniji: vključevanje živali v institucionalne storitve socialnih ustanov*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo). Dostopno na: <http://www.nbn.si/URN:NBN:SI:FSD:DOC-N5441> (5.1.2017). Dostopno na: Delta Society. <http://www.deltasociety.org/Page.aspx?pid=317> (23. 9. 2011).

Društvo za pomoč otrokom z avtističnimi motnjami Školjka. *Kaj je avtizem?*. Dostopno na: <http://www.avtizem-skoljke.si/avtizem.htm> (1.4.2017).

ESSAT-European Society for Animal Assisted Therapy. Dostopno na: <http://www.en.esaat.org/> (3.12.2016).

Farm Animal Welfare Council (2009), *Farm Animal Welfare in Great Britain: Past, Present and Future*. Dostopno na: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/319292/Farm_Animal_Welfare_in_Great_Britain_-_Past__Present_and_Future.pdf (29.4.2017).

Fine, A. H. (2000), *Handbook on Animal Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. Združene države Amerike: Academic Press. Dostopno na: <https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=Oa6zC8LVpQIC&oi=fnd&pg=> (12.1.2017).

Fine, A. H. (2006), *Handbook on Animal-Assisted Therapy*. Združene države Amerike (druga izdaja). Dostopno na: https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=Oa6zC8LVpQIC&oi=fnd&pg=PR11&dq=pet+assisted+therapy&ots=_bsyXWz3K6&sig=uTYPFJT76rXNKWboNcD-gPb3NiW&redir_esc=y#v=onepage&q=pets%20assisted%20therapy&f=false (2.12.2017).

Fine, A. H. (2015), *Forward Thinking: The Evolving Field of Human-Animal Interactions* V: Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy*. Združene države Amerike: Academic Press (četrta izdaja) (21-35).

Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy*. Združene države Amerike: Academic Press (četrta izdaja).

Flaker, V. (2003), *Oris metod socialnega dela: uvod v katalog nalog centrov za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo: Skupnost centrov za socialno delo Slovenije (Zbirka Katalog socialnega dela).

Friedmann, E. et al. (2015), *The Animal-Human Bond: Health and Wellness* V: Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy*. Združene države Amerike: Academic Press (četrta izdaja) (73-88).

Gee R., N. Et al. (2015), *Animals in Educational Settings: Research and Practice* V: Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy*. Združene države Amerike: Academic Press (četrta izdaja) (195-210).

Grandin, T. et al. (2015), *The Roles of Animals for Individuals with Autism Spectrum Disorder* V: Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy*. Združene države Amerike: Academic Press (četrta izdaja) (225-236).

Grošelj, N. (2011), *Položaj in oskrba starejših v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Biotehniška fakulteta (diplomsko delo).

Hart A. L., Yamamoto M. (2015). *Recruiting Psychosocial Health Effects of Animals for Families and Communities: Transition to Practice* V: Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy*. Združene države Amerike: Academic Press (četrta izdaja) (53-72).

IAHAIO. *About IAHAIO*. Dostopno na: <http://www.iahaio.org/new/index.php?display=about> (3.4.2017).

Ilič, N. (2013), *Terapija s pomočjo živali – kaj je to in kako jo lahko uporabim?*. Ljubljana: Lunba.

International Society for Animal Assisted Therapy: History. Dostopno na: <http://www.aat-isaat.org/about/history> (1.4.2017).

Jegatheesan B. (2015), *Influence of Cultural and Religious Factors on Attitudes toward Animals* V: Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy*. Združene države Amerike: Academic Press (četrta izdaja) (37-41).

Juršič, Š., *Razlike med aktivnostjo in terapijo s pomočjo živali*. Dostopno na: <http://ambasadorji-nasmeha.si/razlike-med-aktivnostjo-terapijo-s-pomocjo-zivali> (5.1.2017).

Juršič, Š., *Terapija in aktivnosti s pomočjo živali*. Dostopno na: <http://ambasadorji-nasmeha.si/aktivnosti-s-pomocjo-zivali> (5.1.2017).

Juršič, Š., *Terapija s pomočjo živali*. Dostopno na: <http://ambasadorji-nasmeha.si/terapija-s-pomocjo-zivali> (5.1.2017).

Kapelj, M., Smonker, T. (2005), *Skupnostna skrb na področju duševnega zdravja na Krasu*. Sežana: Društvo za duševno zdravje in kreativno preživljanje prostega časa Vezi.
Kaufmann E., M. (2015), *Enhancing Special Education Environments with Animal-Assisted Interventions at Green Chimneys: Opportunities and Practical Considerations* V: Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy* (četrta izdaja). Združene države Amerike: Academic Press (211-224).

Kelly, S. (2017), *Shepparton News: Dog a source of comfort*. Dostopno na: <http://news.sheppnews.com.au/2017/03/18/79410/dogs-a-source-of-comfort> (25.3.2017).

Kodeks etike socialnih delavk in delavcev Slovenije, (2006). Dostopno na: <https://www.fsd.uni-lj.si/mma/Kodeksa-etike-SV-in-SD/2008061613431167/> (3.6.2017).

Kos M., A. (1979), Sociološki vidiki specifični učnih težav. V: Budnar M, et al. (1979), *Otroci s specifičnimi učnimi težavami v sodobni družbi*. Ljubljana: DDU Univerzum (11-14).

Kos, I. (2008), *Penološko društvo*. V zaporih se nič ne dogaja?. Dostopno na: <http://penoloskodrustvo.blog.si/ol.net/2008/04/15/v-zaporih-se-nic-ne-dogaja/> (30.4.2017).

Kultura in socializacija. Dostopno na: <http://vedez.dzs.si/datoteke/uvod-v-soc-2.pdf> (19.3.2017).

Latella D., Abramis N., B. (2015), *The Role of the Equine in Animal Assisted Interactions* V: Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy*. Združene države Amerike: Academic Press (četrta izdaja) (115-137).

Lovrinovič, K. (2012), *Pomoč s terapijo in aktivnostmi z živalmi v socialnem delu*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).

Marinšek, M. (2014), *Prisluhnimo konju*. Ljubljana: Kmečki glas.

Marinšek, M., Tušak, M. (2007), *Človek - žival : zdrava naveza*. Maribor: Pivec.

McNamara, M. et al. (2015), *What's Love Got to Do with it? Selecting Animals for Animal-Assisted Mental Health Interventions* V: Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy* (četrta izdaja). Združene države Amerike: Academic Press (91-101).

Mesec, B. (2006), Očarani z močjo. *Socialno delo*, 45, 3-5: 235-247. Dostopno na: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-HRSM9S2C> (16.1.2017).

Moja leta. *Zavod PET: Zdravilni dotik živali*. Dostopno na: <https://mojaleta.si/Clanek/Zavod-PET-Zdravilni-dotik-zivali> (5.4.2017).

Mreža šolski pes. Dostopno na: <https://sites.google.com/view/mreza-solski-pes> (1.5.2017).

Musek J., Pečjak V. (1995), *Psihologija*. Ljubljana: EDUCY.

PARO Robots. *PARO Therapeutic Robot*. Dostopno na: <http://www.parorobots.com/index.asp> (3.3.2017).

Pet Partners. The Pet Partners Story. Dostopno na: <https://petpartners.org/about-us/petpartners-story/> (25.4.2017).

Phillips A. (2015). *The Human-Animal Relationship in Context of the Juvenile and Criminal Justice System* V: Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy*. Združene države Amerike: Academic Press (četrta izdaja). (296 - 303).

Potočnik, K. (2008), *Prašički so pametni, radovedni in se hitro učijo*. Dostopno na: <http://www.zivali-terapevti.si/terapija-s-pomocjo-zivali-clanki/23-widgetkit-extension> (4.3.2017).

Professional / University Traing. Dostopno na: <http://www.en.esaat.org/accredited-professional-adn-basic-trainings/professional-university-training/> (8.2.2017).

Puš, B. (2014), Moderna revija za ljubitelje psov Kužek. *KD Grosuplje: Pes – človekov najboljši prijatelj ali njegova nočna mora*. Dostopno na: <http://kuzek.si/kd-grosuplje-pes-clovekov-najboljsi-prijatelj-ali-njegova-nocna-mora/> (5.3.2017).

Razmislek: Moja kultura. Dostopno na: http://odnos.si/clanki/druzboslovne_vsebine/kultura/ dne (19.3.2017).

Senica, T. (2014), *Živali kot pomoč pri rehabilitaciji zapornikov*. Maribor: Fakulteta za varnostne vede (diplomsko delo).

Serpell A., J. (2000), *Animal-Assisted Interventions in Historical Perspective* V: Fine, A. H. (2000), *Handbook on Animal Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. Združene države Amerike: Academic Press (druga izdaja).

Dostopno na:
https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=Oa6zC8LVpQIC&oi=fnd&pg=PR11&dq=pet+assisted+therapy&ots=_bsyXWz3K6&sig=uTYPFJT76rXNKWboNcD-gPb3Niw&redir_esc=y#v=onepage&q=pet%20assisted%20therapy&f=false (3.12.2016).

Serpell J. A. (2015), *Animal-Assisted Interventions in Historical Perspective* V: Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy* (četrti izdaja). Združene države Amerike: Academic Press. (11-19).

Skeath, P. (2015), *Increasing the Effectiveness of Palliative Care through Integrative Modalities: Conceptualizing the Roles of Animal Companions and Animal-Assisted Interventions* V: Fine, A. H. (2015), *Handbook on Animal-Assisted Therapy*. Združene države Amerike: Academic Press (četrti izdaja) (261-277).

Slovensko društvo za terapijo s pomočjo psov Tačke pomagačke. Dostopno na: <http://www.tackepomagačke.si/sl/> (2.12.2016).

Slovensko društvo za terapijo s pomočjo psov Tačke pomagačke. Pes v šoli. Dostopno na: http://www.tackepomagačke.si/terapevtski_programi/pes_v_soli/ (3.4.2017).

Slovensko društvo za terapijo s pomočjo živali Ambasadorji nasmeha. Dostopno na: <http://ambasadorji-nasmeha.si/> (2.12.2016).

Sony AIBO. *Aibos history*. Dostopno na: <http://www.sony-aibo.com/aibos-history/> (3.3.2017).

Športno kinološko društvo CELEIA. *Kosmati smrčki skupina za aktivnosti in terapijo s psi*. Dostopno na: <http://skd-celeia.si/kosmati-smrcki> (1.4.2017).

Tekavčič-Grad, O. (1994), *Pomoč človeku v stiski*. Ljubljana: Litterapicta.

Terbovšek, B. (2009), *Socialna klima v zavodih za prestajanje kazni zapora*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).

Tomori, M. (1994), *Mladostnik v stiski*. V: Tekavčič-Grad, O. (1994), *Pomoč človeku v stiski*. Ljubljana: Litterapicta (115-123).

Trampuš, M. (2014) *Tačke v šoli – terapevtski pes, učiteljev pomočnik in šolarjev sopotnik*. Ljubljana: ZRSS.

University of Denver. *GSSW Graduate School of Social Work: Animal-Assisted Social Work Certificate*. Dostopno na: <http://www.du.edu/socialwork/programs/oncampus/twoyear/certificates/aaswcertificate.html> (22.5.2017).

Vešiglaj D., J. (2013), *Zbornik posveta: MAGIC touch: terapija z živalmi za osebe s posebnimi potrebami*. Maribor: Center Naprej (prva izdaja).

Werdonig, A. *Kaj je avtizem?*. Društvo za pomoč otrokom z avtističnimi motnjami školjke. Dostopno na: <http://www.avtizem-skoljke.si/avtizem.htm> (4.4.2017).

Who can benefit from animal-assisted therapy, (2016). Dostopno na: <http://www.mayoclinic.org> (2.4.2017).

Zupanc, A. *Medicinske sestre in terapija s pomočjo živali*. Dostopno na: <http://ambasadorji-nasmeha.si/medicinske-sestre-terapija-s-pomocjo-zivali> (15.5.2017).

10 Priloge

10.1 Priloga 1: Opomnik za polstrukturiran intervju

1. Organizacija

Kje ste zaposleni?

Kje izvajate storitev (ustanova, organizacija)?

Kako vaše delovno okolje sprejema TPŽ/APŽ?

Koliko prostorov imate na voljo za izvajanje TPŽ/APŽ? Kakšni so?

Katerih predpisov, normativov se držite pri izvajanju TPŽ-ja ali APŽ-ja?

2. Uporabniki

Kdo jim je predstavil TPŽ/APŽ?

Kdo so uporabniki vaših socialnih storitev?

Zakaj se udeležujejo TPŽ ali APŽ? Kakšne so njihove potrebe?

Kakšno vlogo nosi uporabnik pri TPŽ in/ali APŽ?

3. Izobrazba

Kaj ste po izobrazbi?

Na katerem področju ste trenutno zaposleni?

Se redno udeležujete usposabljanj za APŽ ali TPŽ?

4. Program

Kje ste izvedeli za APŽ/TPŽ?

Zakaj ste se odločili za izvajanje APŽ in/ali TPŽ?

Kakšno je vaše mnenje o APŽ in TPŽ? Prednosti, slabosti?

Kaj je bila vaša največja ovira, na katero ste naleteli ob samem začetku izvajanja in ste jo morali odpraviti, da je ta program sploh zaživel?

5. Izvedba

Kakšne so priprave na izvedbo TPŽ-ja ali APŽ-ja?

Pripravite program TPŽ sami ali še s kom drugim? Kdo vse je vključen v pripravo?

Kako je razdeljena vaša terapevtska ura?

Koliko časa vam vzamejo priprave?

Kako merite uspešnost TPŽ-ja in APŽ-ja pri vašem delu z uporabniki?

6. Živali

Katero/e žival(i) trenutno uporabljate pri svojem delu? Zakaj prav to/te?

Je žival, s pomočjo katere izvajate program APŽ/TPŽ, vaša?

Ste v preteklosti opravljali TPŽ ali APŽ s katero drugo živaljo?

Razmišljate, da bi v svoje delo vključili še kakšno žival?

7. Sodelovanje

Ali v zvezi z delom s pomočjo živali sodelujete še s katerimi drugimi ustanovami?

Kako izgleda vaše sodelovanje?

Katera področja/stroke po vašem mnenju združuje delo TPŽ in APŽ?

Sodelujete s socialnimi delavkami/delavci?

10.2 Priloga 2: Tabela podatkov

Tabela 10.2.1: Obdelava intervjujev 1, 2 in 3

	Intervju 1	Intervju 2	Intervju 3
ORGANIZACIJA Podpora vodstva Pravilniki in normativi Lokacija izvajanja (notranji ali zunanji prostori) Vloga strokovne delavke v terapevtskem timu	Je podpora vodstva pisni dogovor s starši, da se strinjajo s PET terapijo; nenapisana pravila; se izvajajo v vseh enotah; izvajajo tako znotraj kot zunaj, odvisno od vremena v vlogi strokovne delavke poleg vodnice in živali	ideja za delo s pomočjo živali je prišla s strani vodstva; s prostovoljci dogovor o zaupnosti podatkov, analiza tveganja, izvajajo znotraj in zunaj, odvisno od vremena v vlogi strokovne delavke v skupini poleg vodnice in živali	Je sama vodja posebnih dovoljenj staršev ne potrebujejo, ker je to njihova storitev; izvaja v notranjih prostorih in zunaj vodnica terapevtske živali
UPORABNIKI Kdo so uporabniki Kje so spoznali delo s pomočjo živali	Osebe z motnjo v duševnem razvoju; delo s pomočjo živali spoznali preko strokovne delavke;	Osebe po možganskih poškodbah; s terapijo z živalmi so se seznanili v centru	Predšolski otroci(vsi vključeni v programe) terapijo so spoznali v zavodu
IZOBRAZBA Naziv Usposabljanja v zvezi z delom s pomočjo živali	Zdravstveni tehnik; vsakoletna udeležba na izobraževanju, 2x tudi predavateljica	Univ. Dipl. soc Začetno usposabljanje na društvu Tačke pomagačke in izobraževanje v Švici, tuja literatura	živilski tehnik, Vodnica terapevtskih živali, udeležila se je izobraževanj na dveh društvih, samoiniciativno izobraževanje iz različne literature

PROGRAMI	Od leta 2013- spoznala preko prostovoljke;	Od konca leta 2011 s projektom je postala terapija z živalmi, prej kot aktivnost-pobuda s strani vodstva;	Kariera dela s pomočjo živali od leta 2009-življenje, preko psa in takratne življenjske situacije;
Začetek izvajanja dela s pomočjo živali			
Prednosti	prednosti: koncentracija, poslušanje drug drugega, socialni čut, odgovornost, fizična kondicija,	prednosti: stik z drugim bitjem, sproščenost, naklonjenost; nekritični motivator; odprtost	prednosti: stik z živim bitjem, nekritičnim bitjem, socializacija, razvijanje osebnega prostora, spoštljivega odnosa, odgovornosti;
Omejitve/težave	povečana - motivator povečanje samopodobe, opaženi so v javnosti, učenje veščin, učenje poslušnosti, koncentracije, premagovanje strahu, ozaveščanje o pristopu psa- varnost, lažje izražanje občutij/čustev-kar pomaga tudi strokovnim delavcem, prepoznavnost ustanove;	finančne težave za izvajanje terapije s konji; težave zaradi dela v dopoldanskem času, večina prostovoljk čas popoldne;	Na svoji samostojni poti se je soočila z neodobravanjem društva
Mnenje o stanju področja v Sloveniji	Težava – situacija, ko je lastnik svojega psa spustil-uporabniki so pravilno reagirali stanje v sloveniji: vse na prostovoljski bazi, omogočiti otrokom dostop na napotnico – paziti je treba, da se delo ne bi izničilo	stanje v Sloveniji: pomanjkanje domače literature; pomanjkanje prostovoljnih terapevtskih parov	Stanje v Sloveniji: problem izpostavljenosti uporabnikov, - upoabniki bi potrebovali pogum, da bi se dejanski podatki lahko razširili v medijih, malo število domače literature

IZVEDBA	Enkrat na teden;	2x na mesece, 1h	Mačka (prisotna ves čas, se lahko umakne kadar želi), s psom je imela max. 2x na teden;
Časovna opredelitev izvajanja	1 terapevtski par in ena strokovna delavka za skupino do 5 ljudi, kar je več, je zraven še ena dodatna strokovna delavka, občasno tudi pripravniki;	1 strokovna oseba za 4-5 uporabnikov v skupini, ki so oblikovane po sposobnostih; 2 sta odklonila sodelovanje; 2x na mesec kinološke urice, ki se jih udeležijo vsi uporabniki;	(Sedaj) Največ 12; pri terapiji s psom je bilo odvisno od ustanove
Velikost skupine			
Priprava	priprava je skupaj s terapevtskim parom (strokovna delavka pove potrebo in željo po določeni aktivnosti, vodnica psa pa pove kaj pes obvlada);	delo je načrtovano v naprej-ona kot strokovna oseba pove na podlagi uporabnikov in njihovih potreb vodnici povedala kateri uporabniki bodo udeleženi in kakšne so njihove posebnosti ter kaj bi z njim delala;	zastaviti si cilje, na čem se dela, zakaj in kako, opredeli se opremo, pripomočke, čas, pripraviti prostor, se sprehoditi, počesati, umiti, čuti in vidi stvari drugače kot človek;
Merjenje uspešnosti	na začetku je bilo mišljeno ovrednotenje z oceno ampak se ni izšlo, sedaj le opisno, beleženje napredkov	list vodenja – za vsako uro in ob koncu leta se naredi evalvacija splošno programa in za vsakega uporabnika	evalvacija s strokovnimi delavki po izvedbi
ŽIVALI			
Vključene živali	Pes, na obisku so bili zajci, obisk kmetije –oslički, živali niso njihove;	Pes, ribe (terapevtski robolov in akvarij); mačke kratek čas; živali niso njihove razen rib v akvariju;	Pes, mačka,
Živali, ki jih načrtujejo vključiti	za nove živali je odvisno, kaj je v okolju (kakšne so priložnosti)	ne razmišljajo o novi živali	načrtujejo še delo s čebelami za starostni skupino od 1-3let, živali so njihove
SODELOVANJE			
sodelovanje	Z društvom Tačke Pomagačke	Na začetku z dvema slovenskima društvoma.	Sedaj lastno izobraževanje; v preteklosti članica društva Tačk pomagačk

Tabela 10.2.2: Obdelava intervjujev 4, 5 in 6

	Intervju 4	Intervju 5	Intervju 6
ORGANIZACIJA			
Podpora vodstva	vodstvo je sprejelo v redu, se strinjata z vsem, tako pomočnica kot ravnatelj;	vodstvo je bilo navdušeno, videli so, da ni okužb;	staršem se je predstavilo delo in so bili vsi navdušeni, v podpis so dobili, da dovoljuje, da se otrok vključuje teh dejavnosti ter dovolijo fotografiranje;
Pravilniki in normativi	prostovoljci morajo prinesiti veterinarska poročila (na pol leta), drugo je urejeno na društvu,	na razpolago je prostor fizioterapije;	vodstvo sprejema dobro, pred tem se je že izvajala hipoterapija;
Lokacija izvajanja (notranji ali zunanji prostori)	izvajajo samo v notranjih prostorih	dvakrat letno so počitnice/pavza, posebnih dovoljenj udeležencev ne potrebujejo, ker je to njihova storitev, edino v primeru, ko uporabnik ne more komunicirati-odločitev staršev, skrbnikov; nenapisana pravila – znani normativi	terapijo s pomočjo psa izvajajo v notranjih prostorih vrtca
Vloga strokovne delavke v terapevtskem timu	strokovna delavka je pribralnih uricah kot opazovalec, v razredu vodi potek	vloga strokovne delavke, poleg terapevtskega para	
UPORABNIKI			
Kdo so uporabniki	Šolo-obvezni otroci od 6-15 leta,	Rehabilitacija po možganski poškodbi ;	Otroci in mladina s posebnimi potrebami; d
Kje so spoznali delo s pomočjo živali	Predstavili so jim v šoli	delo je spoznala s pomočjo ene uporabnice	delo s pomočjo živali spoznali preko vzgojiteljice
IZOBRAZBA			
Naziv	Spec. Ped.	viš. fiziot., univ. dipl. ped.,	prof. spec. in rehab. Pedagogike, vodnica terapevtskih živali;
Usposabljanja v zvezi z delom s pomočjo živali	V sklopu društva	usposabljanje samo na začetku	obvezno izobraževanje enkrat na leto
PROGRAMI			
Začetek izvajanja dela s pomočjo živali	Od leta 2014; izvaja se aktivnost s pomočjo živali- spoznala preko sina;	Od leta 2007, izvaja kot terapija s psimi – spoznala preko uporabnice;	od leta 2016; prednosti; izvaja se kot terapija s pomočja psa – spoznala zaradi zanimanja delo s pomočjo živali;
Prednosti	prednosti: spodbujevalec,	prednosti: žival kot	prednosti: motivator;

Omejitve/težave	motivator, socializacija, izboljšanje komunikacije, sproščenost, kontakt z živim bitjem, premagovanje strahu vključeni v program Mrežo šolski pes, starši navdušeni;	motivator, omogočanje dajanje drugačnih navodil, taktilna relaksacija; premagovanje strahu, začeli z raziskavo v sklopu projekta 2007;	socializacija, empatičnost in sočutje, otroci se učijo ustrezne vzgoje do psa, ki pomeni tudi higiena in posledično vzgoja higiene posameznega otroka; pes sibejskim otrokom nudi različne senzorne občutke ki jih drugje težko dobijo (polize stopala, dlani, pobožajo dlako..)
Mnenje o stanju področja v Sloveniji	na splošno v šolstvu finančne stiske, malo terapevtskih parov v Ljubljani; na začetku se je pojavilo vprašanje – kako bo reagiralo vodstvo; je veliko možnosti za izvajanje aktivnosti s psom, ampak organizacijsko ni možno; prostovoljski pari niso dosegljivi dopoldne, parov je zelo malo stanje v Sloveniji: povezava društev- veliko se lahko naredi z mrežo ki se vzpostavlja-izmenjava izkušenj; ni enostavno za prostovoljke, delajo zastoj, vzame jim veliko časa	kletni prostori – logistični problemi, zdajšnji problemi: jih ni več, edino fleksibilnejša mora biti organizacija za uporabnike, če jim je slabo, imajo obiske, so na odvajanju; problem je bil, ker terapevtski par ni imel časa popoldne, ampak samo dopoldne; ovira morda za terapevtski par – več prilagajanja; finančnih težav; problem se je pojavil enkrat – pes je imel klope; na začetku se je pojavilo vprašanje – kako bo reagiralo vodstvo	finančnih težav ni navedla (izpostavila finančni zaloga usposabljanja za terapijo s pomočjo konj) stanje v Sloveniji: področje se vedno bolj razvija in odpira, gre v pravo smer
IZVEDBA	izvajanje ure dodatne strokovne pomoči s pomočjo psa-pisanje, branje v skupinah, bralne ure so individualne na vsake 14 dni;	Enkrat na teden; problem na začetku:	enkrat na teden;
Časovna opredelitev izvajanja		vodstvo je bilo navdušeno, videli so, da ni okužb;	1 terapevtski par in tri delavke v skupini s 6 otroki;
Velikost skupine	delo v razredih v sklopu tematik obravnavanih med poukom; 1-2 terapevtska para; pri bralnih uricah je en terap. par za enega otroka; občasno pridejo tudi pripravniki pari;	predpriprav ni, ker je veliko dejavnikov, ki vplivajo na prisotnost uporabnikov na terapiji; postavljeni so začetni cilji uporabnikov-terapija s pomočjo psa pomaga doseči cilj; pristop iz vseh terapevtskih zornih kotov;	plan dela spiše strokovna delavka čez vikend,
Priprava			evalvacija z delovno terapevtko in pomočnico
Merjenje uspešnosti	narejen je načrt dela – usklajuje se z učiteljicami in vodnico psa, strokovna delavka ima za svoj osebni pregled spremljevalno lestvico – evalvacijski list; z vodnico naredi evalvacijo	učinkovitost ocenjujejo z lestvico (primerjava dopoldanskih terapij s popoldanskimi)	

ŽIVALI Vključene živali Živali, ki jih načrtujejo vključiti	Dva psa, zaenkrat še ne razmišljajo o novi živali	Povprečno trije psi, ker ima to društvo izključno terapevtske pare s psimi, za mačko nikoli ne veš kako bo odreagirala, želja po ureditvi akvarija, ostale živali je tudi težko dobiti, intervjuvanka ni proti, če bo možnost ne bo zadržkov	Pes, konji Skrbnica psa je vzgojiteljica sama; razmišljajo še o konjih; izbira živali je na podlagi lastne želje
SODELOVANJE sodelovanje	Z društvom Tačke Pomagačke	Z društvom Tačke Pomagačke, Zavod PET; socialne delavke pridejo pogledati, v samo terapijo pa niso vključene; s socialnimi delavki ne sodelujejo, pridejo pogledati kako delo s pomočjo živali deluje, same se ne vključujejo; lahko bi to delo vključile pri obveščanju »slabe vesti«	Ambasadorji nasmeha

10.3 Priloga 3: intervju 1

Datum: 30.3.2017

M - jaz

I - intervjuvanka

Zapis pogovora:

M: Pa bi kar začeli z vašo organizacijo. Kaj delate, kakšna je vaša izobrazba, delo?

I: To je varstveno delovni center. Evo, tukaj imamo tudi letak, vam bom pustila, piše vse, tudi koliko enot imamo. V glavnem, naš center je ena od teh enot. Mi PET terapijo izvajamo v vseh enotah. V vsaki enoti, recimo obalna enota, imajo svoj terapevtski par, Kras ima svoj terapevtski par. Tako da terapevtski par z Bam bamom prihajata samo k nam.

M: Sta iz teh koncev?

I: Ja, stanuje tukaj v bližnji vasi, drugače pa prihaja iz Amerike. Ja, to prostovoljko oziroma ta terapevtski par smo dobili prav po tej vezi, ker je deset let tukaj kot prostovoljka učila angleščino. Potem pa se je povezala s Tačkami pomagačkami, kupila psa, ki je sovpadal s tem, da je primeren za terapevtskega psa, in nam je ponudila še to.

M: Je pa tukaj kot prostovoljka, ste rekli?

I: Ja, ja.

M: In koliko časa že traja to sodelovanje?

I: K nam prihaja od leta 2013.

M: Imate pa samo ta terapevtski par?

I: Redno, enkrat tedensko prihaja samo ona. Drugače pa smo kot neke vrste učna baza. K nam prihajajo terapevtski pari – pripravniki. Pod mentorstvom bodisi nje, bodisi mene. Jaz sem tudi somentor Tačk pomagačk. Tako da prideta letno dva terapevtska para – pripravnika z Obale ali z Goriškega, ker morajo opraviti 25 pripravniških ur v različnih ustanovah. Naši uporabniki, ki so že tako utečeni in odprti, so pripravljeni pokazati tudi drugim, kakšne vaje izvajamo tukaj, in tudi za njih je ena nova stvar, ker na primer našega psa Bambama je en pristop do njega, ker je border collie. Pri čivavi je drug pristop, ne, drugače jo božat, drugače izvajati aktivnosti, pri velikih pasmah drugače. Tudi oni se morajo prilagajati ma njim to ni problem, jim je v veselje. Kolikor jim je v veselje in se počutijo tudi oni mentorji, je za njih ena nova

izkušnja in je ubistvu tudi ena nova terapija. Tudi samo božanje, ali pobožas majhnega psa v naročju po nogah ali ga pobožas tako, da je ena masa velika ne, je vse drugo.

M: Kakšne pasme oziroma velikosti psa pa opazate, da so jim bolj všeč?

I: Odvisno, odvisno od uporabnika. Eni obožujejo majhne, prav ta punca, ki je bila tukaj s tem border colliejem, ki prihaja sem, se ne udeležuje, pa ni velika pasma, je srednja. Ob čivavi pa je bila vsakič zraven, pa se ne boji psov, samo občutek je drugačen.

M: In kako potem zgleda, ko pridejo pripravniki?

I: Ponavadi se dogovorijo za mentorstvo z določenim terapevtskim parom, ki je že utečen, tudi z našim, in par ur imajo z njim, da vidimo tudi sobivanje pes s psom, ker terapevtski pes ne sme reagirati napačno, kadar je drugi pes zraven. Mora se obnašati suvereno. To je en test, ko gremo po ulici, če srečamo druge pse, ne sme reagirati na psa, ne sme reagirati na mačko. V nasprotnem primeru lahko pride do nevarnosti. Vendar pes, se moramo zavedati, da je zver, da ni, tudi če je šolan, moramo vedno imeti to pred seboj. Zato smo tudi v društvu dogovorjeni oziroma imamo pravilo, da vodnik psa odgovarja za psa, strokovna oseba odgovarja za uporabnika. Za varnost, predvsem za varnost. Če na primer gremo na sprehod, sem jaz vedno zraven uporabnika, karkoli se dogaja, sem jaz zraven. Tako da če ga je strah ali pride kakšna ovira, se ustraši, potem brez problema spusti povodec. Potem pa je stvar vodnika, kaj bo naredil s psom.

M: Imate morda še kakšna druga pravila v centru v zvezi s terapijami? Ste posebej vzpostavili kakšne normative, ko ste s tem začeli?

I: V štartu smo rekli, da tisti, ki se vključujejo, so podpisali s starši dogovor, da se strinjajo z vključitvijo v PET terapijo. Tisti, ki se vključujejo, so tisti dan prisotni pri meni, ne begajo ven in noter. Na začetku so bili raznorazni pripetljaji, in če smo v skupini, nas ostali ne motijo. So tudi taka nenapisana pravila, če delamo aktivnost z večjo skupino, potem počakamo na vrsto. Ne božamo psa in ne govorimo vsi hkrati. To so stvari, ki se na primer pri aktivnostih s psom preidejo v terapijo, s takimi socialnimi veščinami – učenje veščin, učenje poslušnosti, koncentracije, s pomočjo psa je to lažje izvesti. Tudi se pozna potem pri drugih aktivnostih. A primer, kadar smo s psom, moramo počakati zaradi psa, ker on sliši samo en glas, poslušajo samo tistega, ki mu poveljuje, zraven vodnice. Ne more ubogati uporabnika, če govori deset uporabnikov. To so osvojili in uporabljajo potem pri vseh ostalih aktivnostih. Vedo, da morajo počakati na besedo, če govorita dva. Ne vedno, ampak se pozna.

I: Kakšni so pa morda še drugi učinki, ki jih opazate?

M: Največ so te: koncentracija, poslušanje drug drugega, socialni čut, odgovornost. Te stvari so se zelo popravile, se pa pozna tudi pri kondiciji. S psom ni problem iti na sprehod. Pri naših uporabnikih je potrebno polno motivacije, da se izpelje določene aktivnosti, s psom ni problema. Se gre na sprehod, se gre na telovadbo, se dela različne vaje za razgibavanje rok, vse je samoumevno. Ni ga problem počesati, avtomatsko se jim določene motorične sposobnosti izboljšujejo oziroma ohranjajo – fizična kondicija. Enostavno vedo, da morajo imeti kondicijo, če želijo iti s psom na sprehod, tako da tudi vmes, kadar ne gremo s psom, lažje

gredo ven, ker vedo, da bodo potem s psom šli brez problema. En kup takih dejavnikov povleče za sabo, avtomatsko, nevede so taki učinki na njih. Predvsem to, že sam sprehod po Sežani, oni so pomembni, oni vodijo velikega psa in majhnega psa na povodcu, pes jih uboga, jih opazijo drugi ljudje. Samopodoba se jim avtomatsko poveča, njihova kvaliteta življenja je drugačna in čakajo tisti dan, ko bo prišel Bambam na enoto, tudi doma se potem o tem pogovarjajo. Zdaj, kakšnih strahov ni, v ostalih enotah so imeli uporabnike, ki so se bali psa. Slednje pa so s terapevtskim psom zelo hitro premagali. Pri nas nismo imeli takih uporabnikov. Prej smo imeli take, ki so bili preveč, bomo rekli zagreti, tudi to je potrebno zaustaviti v neki točki. Na ulici so vse vrste psov in ne moremo kar vsakemu se enako približati in bonton obnašanja do psa smo tudi tekom teh let morali osvojiti. Na primer, da se ne približamo vsakemu psu, da mu ne gremo z roko v glavo, ampak gremo iz strani. Take stvari. Nam je samoumevno, ko nam nekdo nekaj pove, pri njih pa je bil potreben trening. Še vedno se najde kdo, ki ni bil tako reden, da gre in poboža psa v glavo, ane. Potem pa pokažemo, kako bi bilo njim, če jim eden z roko šel v oči, potem pa začnejo razmišljati o tem. Vsako aktivnosti, ki se dela in razmišlja zraven, je za njih en velik plus.

M: Kako pa ste v bistvu začeli sploh s tem? Kako ste prišli na idejo za izvajanje te terapije?

I: Midve sva se s to gospo srečali in mi je omenila, da dela pripravništvo za terapevtske pse. Meni je bilo že na prvo misel, jaz prej nisem poznala Tačk pomagačk, pa sm rekla, da super, naj pride v enoto, kjer bo lahko povedala več o tem. Res, čez štirinajst dni se je ustavila pri nas in prinesla vabilo na izobraževanje. Jaz imam zelo rada živali in to je na primer tudi en pogoj, ko greš na izobraževanje pri Tačkah pomagačkah, je prvi pogoj, da imaš rad živali in da ni prisila. Saj edino prostovoljna volja in motiviran strokovni delavec bo imel dobre rezultate, da te ustanova nekam pošlje in ti nisi za to zagret, ne bo šlo. Tudi uporabniki to čutijo, če ti padeš notri, potem padejo tudi oni. Zgled, vzor. Avtomatsko je potem lažje delati. Potem je bilo malo izobraževanja zatrto zaradi recesije, ampak smo vseeno poslali na upravo prošnjo za izobraževanje in so mi odobrili. Tako da smo precej hitro, ko sem naredila to izobraževanje, izvedli eno samo družabništvo tako, da smo se seznanili s psom, to naredimo tudi, ko pridejo pripravniki, eno uro. Seznanimo se s psom, pasmo, z načini, ki jih pes pozna. Kakor smo rekli, vsak pes ima svoja povelja, svoje potrebe, vsak se obnaša malo drugače. Potem pa smo počasi začeli z božanjem, dotiki, in kar hitro je prešlo na sprehode. Začeli smo bolj s skupinskimi aktivnostmi, ker tudi sama nisem imela nekega vpogleda, kaj bi lahko. Na izobraževanju dobiš eno goro informacij, ampak je težko kar začeti. Sploh, jaz sem po izobrazbi zdravstveni tehnik in nisem fizioterapevt, nisem delovni terapevt, mogoče te poklice je lažje s terapevtskim delom. Meni je bil pač izziv, in samo da sem videla njih zadovoljne, mi je bilo velik plus in velika odskočna deska. Potem pa, ko sem videla, da oni obvladajo sprehod, miselne aktivnosti in hitro preklaplajo, kako je treba vodit psa, smo začeli se tukaj v timu pogovarjati, kako b bilo, če bi začeli delati stvari, ki bi bile dobre za izboljšanje njihove motorike. Po individualnih programih, kdo je bolj trd v rokah, kdo je bolj trd v nogah, kakšne pomanjlkjivosti imajo, in smo začel razvijat preproste gibalne vaje, po njihovih potrebah. So skladne s fizioterapijo, tisto, ki jo pozna vsak človek. Se obnese, delat na primer kakšne trebušnjake je s psom dosti lažje, ane, da te pes opazuje. Pa vaje za ravnotežje, ki so pri naši populaciji precej izrazite. Samo recimo hoja po črti, če ti pes pokaže, kako hoditi po črti, je drugače, kot da bi na primer jaz pokazala, ali pa na primer vijugati med stožci. Sprva smo stožce postavili pa smo vijugali med njimi, potem je bila velika skupina pa

90

smo postavili osebe. Te so morale biti pri miru in niso smele psa ogovoriti. Eden pa je vijugal med njimi, tako da so bili vsi vključeni v en proces. Tisti, ki niso delali s psom, so morali biti v tišini.

M: Imate še vedno vse v skupinah ali mogoče potekajo terapije tudi individualno?

I: Še vedno v skupinah. S tem da kadar imam skupino z več kot petimi ljudmi, mi pomaga sodelavka. Avtomatsko rabim pomoč za ostale, ki niso tako samostojni. So pa tisti, ki rabijo individualno delo, delam pa sama. Takrat pa rečem, je sicer zelo težko reči, ostalim uporabnikom: »Poslušite, danes pa vi ne boste na vrsti, bomo naslednič naredili z vami,« da delamo samo ena na ena.

M: Kako se pa potem uskladite za program, kako bo potekala celotna ura? Planirate to skupaj s terapevtskim parom?

I: Ja, s terapevtskim parom. Jaz povem, kakšno potrebo vidim in kaj si želim delati. Vprašam terapevtski par oziroma vodnico, kaj pes obvlada. Oziroma s tem smo se uskladili že v prvih urah, ampak tudi kasneje, kakšne trike poznajo, ali zmore hoditi po črti, vsi psi ne znajo ane. V primeru, da ne, pa morda zvadijo doma. Lahko tudi prinašanje, eni psi prinašajo igračo, drugi ne. Ali pa vlečenje vrvi za moč v rokah, eni psi sploh ne primejo, ali pa na primer, čivavi ne bomo dali za vleči, seveda, drugače lahko pride do poškodb. Tako da ja, te stvari se vse sproti dogovarjamo, par dni prej ali en teden. Odvisno od vaje, ko pripravim program, odvisno, ali bo skupinski ali individualni, si po mailu napišemo, kakšno vajo sem si zamislila, pa mi ona odgovori, ali je možno ali ne, bo mogoče zvalila. Potem pa sproti tudi improviziramo. Dejstvo je, da smo živa bitja in pride do različnih situacij, pa ravzijemo mogoče kakšno drugačno vajo, ki je mogoče boljša od tiste, ki sem si jo jaz zamislila. Prav tako pa po vsaki opravljeni uri se usedemo za pet minut, brez uporabnikov, in evalviramo – kaj je bilo v redu, kaj bi lahko bilo boljše, smo bili mogoče prehitri. Včasih se zgodi, vsaj meni, da bi hotela več stvari na enkrat. Pa se je potrebno malo zaustaviti, nič važno, če potem vadimo eno uro samo en gib, ampak tisti, ga potem res zvadimo prav. Njim ni problem, včasih imamo malo zadržkov, da ponavljamo eno in isto in pride malo dolgočasno, ampak ne čutijo tako.

M: Imate morda kakšne načine, s katerimi merite učinkovitost te terapije? Mogoče s kakšnimi evalvacijskimi listi?

I: Ja, na začetku sem poskusila. Sem tudi opisno mislila, da bi s kakšno oceno potem ovrednotili, ampak je tako subjektivno pri uporabnikih, ker to so odrasle osebe, ker niso po poškodbah, so prirojene napake, motnje v duševnem razvoju, tako da je težko in se mi ni izšlo. Raje pišem opisno, kadar vidim napredke, takrat tudi zabeležim, taki vidni napredki. Smo pa imeli enega fanta s parkinsonovo boleznijo, sedaj je sicer šel v zavodsko obravnavo, ker starši niso zmogli. Pri njemu se je zelo poznalo. Razgibavanje, ena stran je bila prav toga, drža je bila skrčena. S psom, enkrat na teden sem pri uri si vzela 15 minut časa samo za njega - individualno. Roka je postala mehka, drža je bila lažja, tudi on sam je bil zelo motiviran za delo s psom. Z ostalimi pa je bolj cilj ohranjati določene sposobnosti, ki jih imajo. Ohranjamo ravnotežje, ohranjamo gibljivost, ker potem to vpliva na vse njihove funkcije –oblačenje, umivanje, ipd. Jih ohranja samostojne ter večja njihovo samopodobo.

M: Naredite opisne evalvacije za vsakega uporabnika posebej ali kot sklop ene terapije?

I: Jaz jih samo obkljukam, kdo je bil zraven, in pribeležim zraven, kako je sodeloval, kadar delamo skupinsko.

M: Ste imeli mogoče kakšne probleme v zvezi s terapijo, ki jo izvajate?

I: Ne, ne. Smo imeli enkrat zunaj, ko nas je en lastnik družga psa je spustil kar med nas. Se je izkazal naš bonton učenja za učinkovitega, saj smo rekli, da ko se nam približa tuj pes, se ga ne tika, ne božamo. Tisti pes je bil sicer igriv, toda na gibe naših uporabnikov, ki so včasih lahko togi, pes lahko reagira drugače. Potem smo lastnika prosili, naj pokliče psa in naj ga odstrani. Naši so bili na klopci, mi smo delali s terapevtskim psom, vodnik, jaz pa še en uporabnik, ostali so bili v parku in so čakali, so drugega psa pustili čisto na miru. Tako da je tudi, ane, nek način ozaveščenja. Lahko bi ga začeli božati, lahko bi ga pobožali vsi hkrati, vprašanje, ali bi pes prenesel vse roke štirih uporabnikov. Edino ta primer je bil, drugače pa ne.

M: Razmišljate mogoče tudi še o kakšni drugi živali, ki bi jo lahko vključili v vaše delo?

I: Smo imeli na obisku domače zajce. Je prišla pokazat mladičke ob eni veliki noči. Je vprašala, če lahko pride, in je blagodejno vplivalo na njih, ane. Že ta stik z živaljo prinese vsem nasmeh na obraz, pa potem tudi povedo, kako imajo mačke doma. V Goriških Brdih smo bili na eni kmetiji, kjer imajo osličke. Ta gospod se tudi ukvarja s tako populacijo, kakor smo mi, da večkrat pridejo na obisk, božajo osličke, jih vodijo po ogradi. No, to so stvari, ki so odprte, sedaj odvisno, kaj je v okolju. Je pa dejstvo, da kamor koli pridemo v stik z živaljo, je pozitiven učinek. Je pa res, da odkar imamo terapijo s psom, je ta odgovornost do živali dosti bolj izrazita. Vedo, da je treba lastnika vprašat za dovoljenje, če ga lahko pobožamo, ko gremo na kakšne izlete. Je en drugačen odnos do živali.

M: Sicer je vse skupaj na prostovoljni bazi, ampak vseeno - ste imeli kakšne finančne težave v povezavi s tem?

I: Naš zavod, kot generalno, so zelo naklonjeni temu tako, da kot sem že na začetku rekla, imajo vse enote že terapijo in ni nobenega problema, kar se tiče povračila potnih stroškov prostovoljcem.

M: Torej potem ni bilo tudi na začetku težav s strani vodij s samim izvajanjem teh terapij, ali se motim?

I: Ne ne, tudi tukaj ostale sodelavke in sodelavci podpirajo, zato tudi lahko tako lepo delamo, ker je taka podpora s strani zaposlenih, ker vidijo učinke in so pripravljeni pomagati, ko rabim pomoč. Dejstvo je, da ko gremo na sprehod, rabim vsaj še enega za uporabnika spredaj, in če gredo še trije zraven, mora nekdo pogledati tudi na njih po cesti. Ni nobenega problema, se javijo tudi sodelavci.

M: Ste mogoče zasledili na tej enoti ali pa drugih vaših zasledili pomanjkljivost terapevtskih parov, ste jih oziroma jih želite več?

I: Mislim, da za našo populacijo in za naše delo, da se povsod fino obnese. Potem je pa res, kakor sem rekla, je odvisno, koliko je motivirana strokovna oseba. Mogoče se meni zdi, da v kakšni enoti bi lahko drugače delali, ampak oni poznajo uporabnike in oni vedo, kaj je za njih dobro. Potem sem pozabila še povedati, da dostikrat, kadar smo v enoti uro na temo socialnih iger – miselne igre. Pes ima vlogo, da nosi okoli v žepkih, na oprsnici črke. Vsak pride na vrsto in vzame eno črko, na to črko mora hitro povedati svojo besedo in črko poda sosedu. Slednji mora na isto črko povedat drugo besedo, če je deset uporabnikov, potem mora biti deset besed. Vsak mora počakati na vrsto in mogoče mu drugi vzame besedo, mora imeti eno besedo na rezervi. Mislim, ena taka interakcija med njimi je..pes ima ubistvu vlogo samo, da prinese črko, ampak že to sprostí vzdušje. V primeru, da bi to delali brez psa, bi rekli, kaj bodo to oni delali, ker je za otroke, da oni so odrasli. Seveda, so odrasli. Ampak s psom to ni noben problem. Recimo imam tudi pripravljena nasprotja, črno – belo, žalosten – vesel. Ampak potem z besedo žalosten avtomatsko sprožiš pogovor – kdaj se počutiš žalostnega. Njim je mogoče malo težje govoriti o čustvih in potem na primer se pri eni taki skupinski uri razvijejo debate, da je...ganljivo in lepo, da se upajo izražat tako sproščeno, ker drugače se ne bi. Ne bi govorili o smrti, ne bi govorili o takih težkih temah. Pri tem je tudi precej lažje. Pozabijo. Drugače rečejo, da so to njihove domače stvari. Seveda so domače, v njih se ne vtikamo, ampak če pride žalosten sem, v službo, pa se tiče nas vseh in neradi vidimo, da so žalostni. Potem pa se odprejo, da je na primer doma mama bolna. Potem je nam dosti lažje. Ne bomo se vtikali v domače stvari, ampak njemu bomo pomagali, da bo tukaj lepo preživel, da bo imel lep dan. Take stvari so nekaj lepega, ki se nam dogajajo. Prav tako kakor črke so tudi številke. Rečejo, kaj bodo oni računali, ampak ko gredo v trgovino si kupit sladkarije, pa moraš vedeti, koliko denarja boš dobil nazaj, pa se povleče en proces učenja z denarjem. Majhni, majhni napredki tudi, če znajo samo pet evrov razdeliti po en evro, je že v redu.

M: Se udeležujete kakšnih usposabljanj?

I: Redno ne. Sicer sem član Društva Tačk pomagačk tudi osebno, tako da grem vsako leto na njihovo izobraževanje. Sedaj sem bila dvakrat tudi predavateljica. Tako da se sliši tudi od drugih terpavtskih parov kakšne ideje. Tudi kinološko znanje, ki ga nudi društvo, je dobro za strokovne osebe. Mi moramo poznati vedenje psa, res je, da je vodnica odgovorna za njih, ampak je prav, da vemo, kaj psu paše in kaj ne, take osnovne stvari je prav, da vemo.

M: Kako pa gledate vi osebno na celotno situacijo dela s pomočjo živali v Sloveniji?

I: Kot nekaj zelo zelo pozitivnega. Sploh pri naši populaciji je drugačen vidik. Pri situaciji po poškodbah pa so neverjetni rezultati. Na zavodu Soča, prav ganljivi. Povedali so tudi pri otrocih z avtističnim spektrom, da so neverjetni. Mi sicer nimamo še nobenega avtista, ampak sem nekako pripravljena, ko ga bomo dobili, da bomo lahko tudi s psom delali. So super rezultati. Škoda je, da ne bi izkoristili teh potencialov.

M: Mislite, da bi se lahko še razvijalo?

I: Ja lahko bi se tako, da bi bila drugače dostopna. Mogoče otrokom na napotnico, da ne bi bilo vse tako na prostovoljni bazi. Spet je pa potrebno gledati, da se ne bi izničilo to delo, da bi kar naenkrat postalo preveč prostovoljskih parov, ki ne bi bili tako dobro usposabljeni, kot so sedaj. Ravno vsak pes ne more biti

terapevtski pes. Edino tukaj je ena tista meja, ki se je lahko preskoči. Vseeno morajo biti dovolj visoki kriteriji za to delo, za terapevtski par.

M: Morajo terapevtski pari tudi vam prinesiti kakšna veterinarska poročila ali imajo to vse v sklopu društva?

I: Ja, dvakrat na leto so vsi psi veterinarsko pregledani in morajo prinesiti spričevalo in ga dostaviti. Prav tako tudi pripravniki, bilo kje so, morajo imeti to veterinarsko spričevalo. Je tudi točno določeno iz strani društva, pri katerih veterinarjih jih opravijo ter katere preiskave.

J: Vidite terapijo z živalmi kot stvar ene stroke ali bi se lahko različni strokovni delavci ukvarjali s tem?

I: Lahko bi se različni. Je zelo kompleksna, sploh v takih ustanovah, kot smo mi, ali dom upokojencev. Je zelo kompleksna stvar, ni to samo stvar delovne terapije ali fizioterapije. Je pa res, da če si dovolj motiviran, lahko posegaš tudi na ta področja. Za večje rezultate pa bilo prav. Kamor je možno, vključitev fizioterapevtske, da pove, kakšni so gibi so za določeno okvaro, je dosti lažje. Ampak pri nas teh profilov nimamo zaposlenih.

M: Vam to predstavlja kot oviro?

I: Ma, pri nasi populaciji v bistvu ne. Eno je, da sem jaz iz ene take stroke, da imam nekaj vpogleda v to, da se da lepo delati in se dosega rezultate.

M: Imate mogoče željo, da bi se to izvajalo večkrat na teden?

I: Včasih, pri uporabnikih se pojavi želja, da bi bilo recimo dvakrta na teden, tudi lažje bi bilo z manjšimi skupinami delati, samo potem potegne za sabo en kup organizacijskih stvari. Drugače pa enkrat na teden mora biti, če je enkrat na mesec, se malo zgubi, pozabi, ni tistega učinka. Enkrat na teden pa se mi zdi za uporabnike ena taka optimalna zadeva.

M: Če sem prav razumela, pa pride terapevtski par v dopoldanskem času?

I: Ja ja, naša prostovoljka je samozaposlena, tako da si lahko programira čas. Drugače pa smo imeli pripravnice in smo se nekako uskladili, da je imela od 13h do 14h. Nam sicer takrat malo pade koncentracija, je bilo malo težje. Malo več truda sem morala jaz vložiti, manjšo skupino, da smo uspešno izpeljali. Pa tudi to je bil en izziv, tudi za njih, da so ostali čim bolj skoncentrirani in pri močeh. Drugače je problem, tisti, ki niso upokojenci, da imajo čas v dopoldanskem času, ja ... Aha, ja potem smo poskušali pri urah tudi brati. Nismo šli prav v ta R.E.A.D. program, ki ga imajo Tačke, ker so že izoblikovane bralne sposobnosti. Par uporabnic pa ima govorne napake, ene par uporabnic težje bere na glas, pred skupino. To je ena taka stvar, ki jo moraš trenirati. Ko smo brali, smo naredili prijetno delavnico, da smo bili sproščeni, smo naredili v skupini in smo brali s psom. En uporabnik je bil na terapevtskih blazinah s psom in blazinah, ostali smo poslušali. Ena od uporabnic skoraj ni jecljala, ko je brala s psom. Z eno roko ga je malo božala. Tako da to imamo še v rezervi za deževne dneve, kadar smo v skupini in iztrošimo vse ostale stvari, radi berejo.

M: Rekli ste, da ste povezani s Tačkami Pomagačkami, pride društvo preverjat vaše delo?

I: Ne ne, do sedaj še ne. Nam zaupajo. Pregledajo naša poročila, kadar imamo pa pripravniške pare, pa moramo komplet opisati dejavnost, oponašanja psa in oponašanje vodnice. Za vsako uro posebej, kakšno aktivnost smo izvajali, kaj je bilo narobe, in potem preden odobri društvo pride izpit, morajo to pregledati.

M: Kakšna pa so poročila, ki ste jih omenili pred tem?

I: Tisto pa da vodja podružnice. V bistvo gre, je bolj subjektivni opis, kako je potekalo delo. Razen to, da je še navedeno številčno, kateri par je imel koliko obiskov, drugače pa je opisna zadeva. Vsake toliko pokličejo, kako gre, so kakšni problemi, bolj telefonske komunikacije z vodjo podružnice.

M: Vam mogoče te dodatne priprave, ki so potrebne za terapijo, predstavljajo kakšno težavo?

I: Glede na to da jaz to rada delam, ne. Malo se mora človek zbrati in skoncentrirati. Meni ne predstavlja noben problem. Vsi uživamo v tem delu. Posebej ko vidiš njih vse zadovoljne.

M: Je pa sedaj že četrto leto, kajne?

I: Ja ja. Potem se tudi pokažemo na dnevu prostovoljstva tukaj v Sežani, tako da nas kar prepoznajo v okolici. Tudi to je en tak lep učinek, da vedo, da se tukaj dogaja, da je to možno. Saj kot jaz tudi drugi pred leti nismo vedeli, da obstajajo Tačke Pomagačke oziroma terapija s pomočjo psa. Je tudi malo več v medijih, če te zanima, zaznaš. Tudi vrtec in šola, ko nas vidijo, se zanimajo, ane.

M: Načrtujete za v prihodnje mogoče še kaj drugega, kakšne nadgradnje terapije?

I: To se sproti zmišljujemo oziroma naredimo kakšne aktivnosti. Spontano. Je pa tole, kar imamo sedaj nastavljeno, je že to dovolj za njih, da se to utrjuje, ko pa bomo dobili kakšnega novega uporabnika z drugačnimi potrebami, to bomo pa potem prilagodili. Sedaj imamo uporabnico, ki dosti težko hodi, in smo fokusirano tudi na njo, da treniramo gibe, ker hodi samo ob opori, ne hodi sama. Imamo njo v prvem planu, ko pa se pojavijo kakšne težave. Na primer, je bila zlomljena roka in smo potem ob procesu fizioterapije smo potem še mi razgibavali zraven in je bila še dodatna terapija.

M: Kje pa dobivate vaše ideje za aktivnosti?

I: Iz njihovih potreb. Izhajam od tam, ko vidim, da imajo kakšen primankljaj, kaj bi lahko tam naredili. Je en kup takih stvari, ki se pokažejo sproti. Potem smo tudi sešili tukaj vrečkice za pripomočke, brezrokavnik, da lahko pes skoči na hrbet. Vse, kar delamo, moramo delati sproščeno, tako za uporabnike kot za psa. Brez sproščenega vzdušja ne bo rezultatov.

M: Naredite mogoče pred uro seznam udeležbe?

I: Na začetku ja, sem imela seznam in smo rotirali ena skupine en teden, naslednja skupina drugi teden. Potem pa je bil zmeraj kakšen usip ali je bila bolezen ali se kakšnemu ni dalo. Sedaj pa zjutraj vprašamo, kdo bi se prijavil. Prijavne oglase pa so dali vsi, se pravi 20 uporabnikov, so se vsi prijavili. Povprečno se jih prijavi 10 na teden, ker imajo možnost se prijaviti na industrijsko delo, za kakšno drugo delo, mogoče se nudi kaj, ko se nam mudi za kakšno delo za privatnike, pa reče, da mora biti prej končano, tako da so precej storilno naravnani in potem radi ustrezajo, da je vse narejeno. Vsakič imajo možnost izbire. Aha, še prej sem pozabila omeniti, da vpeljujemo novo aktivnost, sedaj ko se bo otoplilo, hodimo vsako leto na obalo in letos bomo šli s psom, tako da bo ena taka nova aktivnost. Evo, tole mislim, da tudi še ni nihče prej poskusil, tako da bomo videli, kako bo.

Konec zapisnika.

10.4 Priloga 4: intervju 2

Datum: torek, 21.2.2017

M – jaz

I – intervjuvanka

Zapis pogovora:

M: Če začnemo, najprej mogoče z organizacijo, kakšen je vaš namen delovanja? Mogoče še, kakšna je vaša izobrazba - delate na centru v sklopu vaše izobrazbe?

I: Zaposlena sem v Centru Naprej, kjer izvajamo dolgotrajno rehabilitacijo oseb s pridobljeno možgansko poškodbo. To pomeni, da je možganska poškodba nastala po rojstvu in ni posledica nekih degenerativnih sprememb ali kakor koli. Ampak, da je nastala zaradi travmatskih ali pa tudi netravmatskih vzrokov, to pomeni, travmatski - prometne nesreče, kake delovne nesreče, padci, pretepi, poškodbe možganov; do netravmatskih, to pa pomeni, razna bolezenska stanja, recimo možganska kap, anevrizma, virusna obolenja, mammo pol, kaj še, tumorji, možganski tumorji. Skratka, ko so bili možgani kadar koli poškodovani..

M: Tekom življenja..

I: ... tekom življenja, ja. Izvajamo dolgotrajno rehabilitacijo, to pomeni, da pridejo k nam uporabniki, ko zaključijo ta medicinski del rehabilitacije, ki je ponavadi najprej tako v urgentnem centru, če je kaj takega, potem pa na intenzivni negi. Kasneje, ko končajo bolnišnično zdravljenje, jih napotijo v rehabilitacijskih inštitut v Sočo, ne pa vseh. In potem še mogoče dajo skozi Sočo. Kasneje, ko v bistvu tam zaključijo rehabilitacijo, so ti ljudje doma. Enostavno zaradi narave poškodbe ne morejo več opravljat svojega poklica, če so ga prej imeli. Ne morejo več študirat naprej, se šolat, sploh če se jim je to zgodilo v mlajši dobi in ostanejo doma. Za njih ni nobene druge storitve. Vključitev v kakršne koli druge VDC-je, kjer so osebe s psihiatričnimi diagnozami, motnjami, kakor koli, ni ustrezna za njih. Večinoma, ker oni nimajo toliko tega, sicer se kasneje neke te psihične potrebe nalagajo na to. V bistvu to so bili ljudje, ki so imeli čisto normalno življenje, in potem je prišel en trenutek in se je to spremenilo in ostanejo brez tistega, kar so do sedaj imeli. Človek se identificira najbolj z nekim delom, s službo, in ko ostaneš brez, je problem. Problem je tako finančno kot tudi psihično, socialno, družba, in vse tako potegne za sabo. Tako da pa se imajo potem možnost vključiti k nam. Vključijo se, tako kot v druge VDC-je, s prošnjo, ki jo dajo, izkazano mora biti, da gre za možgansko poškodbo, da so mlajši od 65-ih let in polnoletni, torej od 18 – 65 let. In potem, če imamo prostor, komisija odloči in se uporabnika sprejme. Tako poteka postopek sprejema.

M: Kaj pa, če ima uporabnik nad 65 let?

I: Takrat pa ima možnost v domovih za upokojence in je za njega na nek način poskrbljeno, ne ostane zunaj. Naši pa ostanejo zunaj. Zato smo vzeli to omejitev do 65. leta.

M: Kako pa, če je uporabnik mlajši od osemnajst let? V primeru mladostnosti?

I: Takrat pa je, tako po Zakonu o varstvu duševno in telesno prizadetih oseb ima možnost nekega prilagojenega šolanja. So neke možnosti, tudi otroci so veliko bolj zaščiteni kot kasneje odrasli. S tem da vem, da so eni naši tudi bili – na primer, en je bil po srednji šoli in se je tudi vpisal naprej, potem še ena je bila v srednji šoli, a ona nikoli ni zmogla dokončati. Sicer to je bilo že nazaj, takrat mi še nismo obstajali, mi bomo imeli sedaj v marcu devet let. Tako da prej žal ni bilo nobene možnosti.

M: So potem ostali doma ali kako?

I: Ja, tisti, ko so pred 18., pa dobivajo tudi socialne transfere iz tega zakona. Potem ostali, ki so po 18., če so imeli kakršno koli delovno dobo, se invalidsko upokojijo. Tako da jim pripada invalidska pokojnina, ki je ponavadi zelo nizka, ker niso imeli dovolj delovne dobe.

M: In kako je potem tukaj, imate mogoče tudi bivalne enote?

I: Ne, to je dnevni center, delamo od 7-ih do 15-ih. Uporabniki prihajajo k nam dnevno, kar se da samostojno, ker spodbujamo, da dokler zmorejo, da uporabljajo javni prevoz, ker večina jih ne vozi. Mislim, da imamo v tem trenutku enega še samo, ki vozi avto, ostali ne morejo voziti. Nekatere vozijo svojci, nekateri pa so vključeni v naše prevoze. Mi izvajamo tudi svoje prevoze. Imamo tri smeri, in ko napolnimo kombi, ni več možne nadaljne vključitve. Žal, ker enostavno tudi nimamo kadrovskih možnosti, da bi mi kar cel dan vozili, ni smiselno. Oni bi morali biti tukaj v dnevni storitvi, ne da jih cel dan prevažamo.

M: Pride tudi finančno breme ...

I: Tako. Mi smo privat zavod s koncesijo. Imamo koncesijo Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Nekaj pa zdravstvene zavarovalnice. Tako da imamo dve storitvi, zdravstvo in socialo. In naš tim je iz različnih poklicev, različno sestavljen. Naš tim sestavljajo: delovni terapevt, fizioterapevt, socialna delavka, jaz kot vodja sem sociologinja s strokovnim izpitom iz sociale, psiholog, tim zdravstva, ki je srednji medicinski kader, in pa v delavnicah storitev pod posebnimi pogoji so inštruktorji in varuhi. Tako, to je to.

M: Sedaj, če bi se kar navezali na sam vaš program, kaj delate z uporabniki?

I: Mi izvajamo celostno rehabilitacijo. To pomeni, da uporabnik, ko pride k nam, mora delati na vseh svojih življenjskih področjih. Večina si jih želi največ delati na telesnem področju. Dosti jih je gibalno oviranih, ali pa pridejo po rehabilitaciji na vozičkih, v plenica. Potem izvajamo toaletne treninge, hojo, presedanje, posedanje. Skratka, čim bolj želimo, da bi se, kolikor je le možno, samostojno še vključevali v življenje. To si tudi večina želi in tudi napredki na tem področju so najbolj vidni, če potem mogoče roka postane bolj gibljiva al pa zmora korak al pa vstane z vozička pa pol hodi z berglami, kasneje s palico, ne. To je najbolj vidno. Je pa en kup stvari in problemov, ki nastanejo zaradi te poškodbe. Zato je treba delati tudi na tem,

tudi psihološko, na predelavi, travm, jeze, strahu, negotovosti pred nemočjo. —»Zdaj ko tega ne morem več, pa sem prej lahko.« Potem je treba na novo postaviti neke vloge v družini, odnose v družini, kar se čisto

spremeni. Naučiti se je potrebno tudi izražati čustva, izražati potrebe na pravi način, ne zahtevati zdaj, da ti pripada. Ni samoumevno, da ti nekaj pripada, prav je, da prosiš, tako kot vsi ostali ljudje prosimo za pomoč, če rabimo. Tako da, skratka, sprejet te spremenjene okoliščine in tega se je tudi treba naučiti. Mogoče neka težava, ki jo imajo naši uporabniki, so zelo specifične, ker veste, možgani so središče človekovega telesa in delovanje in vsega. Z možgani počnemo čisto vse, in ko so poškodovani, nastanejo trajne spremembe. Vsi naši uporabniki so imeli težke možganske poškodbe. Po netežkih se lažje človek rehabilitira, mogoče spominska težava ali kakor koli. Naši pa imajo tako močne poškodbe, da so posledice trajne. Zato nekih stvari ni mogoče odpraviti. Pa zrehabilitiraj to. In to sprejet, da ne bo več nikoli tako, je težko, ne. In na to se pol zaradi vseh teh problemov, ki se pojavljajo njim, pa družinskim članom, ki se morajo soočiti s spremenjenim načinom, s članom, ki je odvisen zdaj, pa mogoče rabi 24-urno pomoč in podporo, da ne more samostojno na WC, da ne more si pripraviti hrane, ne more si vzeti vode sam. V bistvu se življenje spremeni celi družini in s tem nastaja tudi dosti teh psihičnih težav. Skratka, depresije pa take stvari, ki se nalagajo na poškodbo. Posledice te pridobljene možganske poškodbe so pogosto spremenjeno vedenje in osebnost kot taka, in tudi vsi imajo to diagnozo, ker možgani ne funkcionirajo več tako po poškodbi kot prej. Zdaj odvisno je, kje je poškodba v možganih, kateri del možganov je bolj okvarjen, tisto področje bo imelo večje deficite.

M: A delate tudi skupaj z družino?

I: Ja, brez svojcev enostavno ne gre pri nas. Zakaj, naši so imeli dosti težke poškodbe, to sem že povedala in marsikdo pa tudi nima uvida s svoje ostale sposobnosti ali pa ne sprejema tega, konec koncev oni veliko dneva preživijo doma, pri družini, tam morjo funkcionirati, bi jes rekla, povsod drugje drugi luč kažemo, kot doma. Ubistvu, dosti je tudi takih, ki imajo težave na govornem področju, da ne more izražati, ker ne more govoriti, predvsem po kakih kapeh, in pa težave, ki se ne kažejo tk zunaj, ne, če bi vidla enga našega fanta, bi rekla: »O, saj je z njim vse vredno.« Ampak veste, je kognitivno pa zelo slab, ne, dosti jih je časovno dezorientiranih, prostorsko dezorientiranih, ne vejo, kje je kaj, ne kam it. Še po petih letih, kar sem tukaj, ne vejo imena, pa ne samo mojega, tut od drugih ne. Skratka, tut na tem področju so težke posledice in enostavno ne morejo samostojno živeti.

M: Morajo izbrati druge poti.

I: Ja, zelo pomembno je, da so vključeni k nam, ker pa vseeno, tudi če se nekatere stvari ne morejo rehabilitirati, pa je potrebno pri možganskih poškodbah čim dlje ohranjanje stanja, ki je. Veste kot pravijo starim: »Pred demenco se lahko ubranite tako, da delate miselne vaje pa da so zapomnete nakupovalne.« Ne samo pred demenco, ohranjanje možganskih funkcij je trening možganov in je izredno pomemben. Zato je prav, da so vključeni, ker enostavno svojci ... Prvič tudi vedno ne znajo tako kot ostali, tu smo le profil, ki smo se šolali za take stvari. Pa tudi, tako so vpeti v to nego in ostale skrbi, življenje se ne ustavi, potrebno je skrbet za hišo, stanovanje, za brate in sestre, za karkoli, ne, za otroke, in je en kup problemov, poleg tega pa je, težko si nekdo privoščiti službo pustiti, še služba in vse. Je zelo težko potem se s tem soočati. Svojci so za nas pomembni toliko tudi, ker nam lahko dodajo tisti kamenček mozaika, da mi neko osebo poznamo, ker ko pride oseba k nam ... Vem, da mi je neki gospod razložil: »O, jes mam pa otroka v osnovni šoli.« Sem si

mislila, ok vredu. Mogoče pa, če ima mogoče mlado ženo pa ima otroke, bi bilo čisto možno. Ampak njegovi otroci so bili odrasli. Ampak to je gospod tako vehementno razlagal, da dejansko jaz, ko nisem poznala ozadja, bi mu verjela. Zato potrebujemo družinske člane, da dobimo neke informacije, na kak način oseba funkcionira, kaj zmore, kaj ne zmore, in da mi, na podlagi tega naredimo individualni načrt. Za vsakega uporabnika naredimo individualni načrt rehabilitacije. V katerem je on osrednji člen in on pove, kaj si on želi v svoji rehabilitaciji. Problem nastane, ker so njihove želje neuresničljive, nerealne. Ampak, še vedno so njihove želje. Verjetno si nek 30-letnik, čist normalno je, da je njegova želja, da si želi ženo in družino. Ne moremo pa mi reči: »Joj, ti pa tega ne boš nikoli imel, ne.« Ampak, kaj mi tu lahko naredimo, proti temu. Prav sigurno mu mi njegove žene ne moremo iskat. Lahko pa ga naučimo primernega vedenja, osebne higiene, kar je v neke partnerstvu pomembno. Higiena pa vedenje, ne. Ustrezna komunikacija, izražanje potreb, na kak način, ne samo zahtevati; to, kar je pač v nekem odnosu pomembno, ga pa lahko mi naučimo. Torej lahko gremo nekam, nekako k temu cilju. Cilj se pol razdeli na korake in se gre pol počasi po korakih, ko je kaj doseženo. Ko naredimo ta individualni načrt, ki je sestavljen iz večih področji, pogledamo, kolk je uporabnik zadovoljen recimo s partnerstvom, družino, financami, z delom oziroma zaposlitvijo. Pa ne to plačano delo, ker tak ne morejo več delati, ampak kaj počnejo v življenju, hobiji, zabava, kar počnejo v življenju, ne, te stvari. Pogledamo socialno mrežo, podporo in vse, s čimer so zadovoljni, si sami rečejo ne: »Aha, tu pa tu sem najmanj zadovoljn, želel bi spremeniti to pa to, želim v enem obdobju najbolj dela na teh ciljih.« To ne pomeni, da ne dela na vseh ostalih. Ampak, da se bolj poudarja te primarne cilje, ki si jih določi, in se potem čez nekaj časa naredi analiza tega. Po korakih, kaj je dosegu, če ni dosegu, zakaj ni, kaj misli, da ga je pri tem oviralo, kaj bi mogli spremeniti, da bi to dosegu. Mogoče na koncu ugotovi, aha, mogoče pa ni tako enostavno, mogoče pa bi mogli cilj znižati. Pol predefiniramo cilje in gremo spet novo. Skratka sodelovati more v tem, ne samo tudi v individualnem načrtu, ampak tudi, da on nekaj naredi, ker ne moremo mi nekaj spremeniti namesto njega. Njegovo vedenje bo mogli sam spreminjati, mi mu lahko pokažemo pot, spreminjati pa ga bo mogli sam. Ubistvu on je glavni akter v tem svojem načrtu pri doseganju ciljev. Svojci pa so ključni, tut recimo pri uporabnikih, ki niso sposobni izraziti tega, ali zaradi govornih težav, ali zaradi kognitivnih. Takrat pa se na nek način dogovorimo ubistvu skupaj z uporabnikom, tolko so, več ali manj ne razumejo, da lahko potrdijo ali kakor koli, tudi če ne morejo vokalizirati, kaj bi njim ustrezalo, pa na kak način bi mi dali fokus obravnave, ne.

M: Delujete tudi z drugimi organizacijami pri tem, ali ste v bistvu predvsem bolj v tem dnevnem centru?

I: Sodelujemo z vsemi, ki so osebam pomembni. Našim uporabnikom ni odvzeta opravilna sposobnost. Mislim, da samo enih par jih ima skrbništvo za posebne primere, ker večinoma, kadar je šlo za urejanje kakih finančnih zadev. Drugače pa ne, imajo vse odgovornosti polnopravnega državljana. Tut lahko grejo na volitve, lahko grejo vse. Zato brez njihovega dovoljenja ne smemo ničesar. Spodbujamo sodelovanje, ko vidimo, za kako težavo gre. Na primer, če vidimo potrebo, da se vključi zunanji psihiater, ki ga oseba obiskuje. Če je potreba, da se vključi center za socialno delo, če oseba potrebuje to pomoč. Skratka, time sestavljamo po potrebi uporabnika. Tako da sodelujemo z zunanjimi institucijami, tudi z zavodom za zaposlovanje in vsemi pač, ne. S šolami se zaenkrat še nismo, ne, ker naši se ne morejo več šolati ne. Tut

nobeden ni pol več poskusil. Oziroma pa je, preden sem jaz tukaj začela. Je en uporabnik celo šolanje zaključil. Ampak to je bilo še prej, preden je bil center, so mu šli tolko na fakulteti na roko, da je potem imel eno obdobje dlje, da je lahko, pa je pol naredil tiste izpite in si pridobil izobrazbo tudi, ampak on je en redkih.

M: Se potem zaposlijo?

I: Ne, ne. Ponavadi niso zaposljivi ne.

M: Dobijo pa tukaj verjetno od kakšnih izdelkov kot kakšne nagrade?

I: Tukaj so vključeni v vse programe. Tako individualno kot skupinsko delo. Pri vseh strokovnih delavcih. En del je samo zaposlitev pod posebnimi pogoji. In te delavnice niso profitno usmerjene, ni pa enako kot v Ozari ali nekaterih VDC-jih. Pri nas ni profitno, ampak je cilj teh programov rehabilitacija. To pomeni, da so ti programi nadaljevanje nekega strokovnega dela, ker enostavno mi nimamo kadra, nimamo fizioterapevta, ki bi se lahko s 27 uporabniki vsak dan ukvarjal. In po njegovih navodilih recimo se vključuje v programe ZPP, recimo trening fine motorike, bo delal z glino, kroglice za nakit, ker pač ne more vsak dan prit h fizioterapevtu, in bomo preko drugih programov nekatere stvari trenirali. Naše zaposlitvene delavnice so ravno temu namenjene, tako od treninga pozornosti, da jih želimo osredotočit se na delo, ostal nekaj časa osredotočen. Do tega, da jih naučimo prilagodit si delovni prostor, kaj lahko jaz naredim, na kak način lahko jaz naredim, če mam eno roko nepokretno, ker tud doma moram funkcionirat. Skoz te program jih želimo naučit pristopa, do tega kognitivnega treninga, spomin, si zapomnit navodila, ga naučit, neko delo opraviti, od prvega koraka pa do zadnjega koraka. Vse ne moremo naučit, da bi en izdelek naredil, zato je redko naših izdelkov delo enega, ker eden lahko dela zahtevnejše postopke pa oblikuje posodice iz gline pa recmo steklo dela, drugi pa mogoče lahko samo barva ali pa samo očisti na koncu. Res je namenjeno k rehabilitaciji ta zaposlitev, zato tudi ne moremo proizvesti toliko izdelkov. Izdelke na primer prodajamo, ampak tudi kadrovsko in drugače si ne moremo privoščiti stalne stojnice, trgovine ali kakor koli, zato imamo to občasno prodajo, in ko kaj prodamo, je v tej ceni obračunan material, ki smo ga mi uporabili za izdelavo, pa pol elektrika, če tisto zahteva, da se peče pol v peči, in pol nek del gre za nagrade uporabnikov. Tako da nekaj malega dobijo, toda to je zgolj simbolično.

M: Kot motivacija ...

I: Ja ja, ker če želimo ohraniti, da je tu cilj rehabilitacija, ne moremo it v neko široko proizvodnjo, pa čisto zato, ker naši uporabniki imajo maksimalno 30% delovne zmožnosti in izdelki, ki bi jih oni samostojno naredili, če bi to šlo masovno, ne bi bili več tako kvalitetni, ker nekaterim je treba vsak dan znova dajati navodila, kaj, na kak način. Pri vsakem izdelku na novo, al pa mogoče ohrani tam 2-3 minute, pol pa: »Kak naj to? ...« In ne gre. Želimo pa, pa jih spodbujamo, da bi čim več sami, da imajo občutek, da so še stalno nekaj zmožni narediti. Tudi z občutka lastne vrednosti, da se počutijo, da so eno. Ko dobimo naročilo, da sedaj pa bodo stisnili in sodelovali.

M: Da imajo občutek dogovornosti.

I: Ja ja. Drug občutek je, da v življenju nekaj narediš. Naslednja težava je pa tudi motivacija pri naših, zelo in pa ohranjanje pozornosti. Zato imamo pri nas delo organizirano tako, da se dnevno menjavajo na programih, da ni naš 3 ure v delavnici, ker naš noben ne zdrži 3 ure v delavnici. Ampak gre vmes na zdravstvene urice, če ima zdravstveni program, pa gre vmes mogoče na individualno obravnavo k socialni delavki ali pa fizioterapevtki, tak da kombiniramo, ker drugače ne zdržijo. Tudi 4 ure ne bi mogli nekje, poleg tega da imajo še polno drugih omejitev še, od oči, velikokrat, od težav oči do neglekta ali spastičnosti do kakor koli ne more ne, tak, zato so nezaposljivi.

M: Kje ste potem začeli vključevati te terapije z živalmi; ali izvajate aktivnosti z živalmi?

I: Ne mi izvajamo terapije z živalmi. Jaz sem nekje, od 2011 sem tukaj zaposlena, pred tem so delale strokovne delavke predvsem aktivnosti s pomočjo živali, predvsem s pomočjo psov, ker sodelujemo z društvom Tačke pomagačke sedaj že vrsto let, ne vem, kdaj točno se je to začelo, ampak pomoje že ene sedem let sigurno. Ja, sedem let. Vedno je to področje prevzemala oseba, ki se je tudi drugače nekako povezovala s psi, ali ima svoje ali kakor koli. Imeli pa smo tudi nekaj možnosti za terapevtsko jahanje, ampak društvo Tačke pomagačke so prostovoljno društvo, mi za te programe dodatnih financ nimamo. Tako da nas psi obiskujejo čisto na prostovoljni bazi. Konje pa je treba plačat, in če smo pridobili kakršne koli finance s prijavo na razne razpise, smo lahko to izvajali, drugače ne moremo. V letu 2012 ali že 2011, konec leta 2011 (se je začel en projekt). Smo pa dobili en projekt, ki je bil financiran iz švicarskega sklada Magich touch, terapija s pomočjo živali. Takrat smo lahko mi uvedli to terapijo tudi v naše rehabilitacijske programe, ker terapija s pomočjo živali je zunaj že terapija, kamor se vključujejo tako po možganski poškodbi, ADHD, avtisti, res stvar, ki spada pod del rehabilitacije. Pri nas ni financirane, da bi jo recmo krila zdravstvena zavarovalnica, tako da smo mogli vedno sredstva pridobivati. S tem projektom, ki je bil ciljno usmerjen v to oblikovanje terapij s pomočjo živali in izvajanje, smo dobili neka sredstva, tako da smo takrat uvedli terapije s pomočjo psov, ki je že potekala in je takrat s tistim projektom postala terapija in ne več aktivnost s pomočjo živali. In tudi ostalo terapevtsko jahanje, iskali smo terapevta, ki ima izobrazbo, da lahko dela terapijo s pomočjo konja, da ni bilo jahanje le, kot recmo del fizioterapevtske storitve kot hipoterapija, ampak smo prav delali terapijo, to tut pristop h konju, učenje o konjih, vse, in je bilo to tudi načrtovano in smo imeli tudi gospoda, ki je terapevt, in k njemu hodimo še zdaj. Kar vsako leto uspemo pridobiti nekaj sredstev za to, tako da nekaj par ur si lahko plačamo, da gredo uporabniki, pa terapijo s pomočjo psa nadaljujemo. Takrat pa smo si opremlili prostore za sproščanje in barvna terapija ob akvariju. Smo naredili akvarij, prav s tem namenom sproščanja. Zaposleni smo bili na enem izobraževanju v Švici in tam so dognali, da ljudi ni tako strah, če gredo k zdravniku, če bo v čakalnici akvarij, in jih imajo, ne, in v domu upokojencev so akvariji, v takih mirnih kotičkih, kjer pol lahko posedajo in se sproščajo ob tem. Tak da smo probali pri nas s tem, pol uvedli smo terapevtski ribolov. To pomeni, da smo nabavili rekvizite za ribolov, usposobili smo zaposlenega, ki je tako usposobljen za delo z uporabniki pa tudi drugače, je hodil ribarit, da smo hodili še na ribnik, kar je blo super. Zelo radi so šli. Prvič se to dogaja v naravi, voda sprošča, dokazano. Drugič, to je odličen trening fino motorike, ko je treba dat vabo na trnek, pa ribo snet pa vreč noter.

M: Verjetno je fino, ker se nič ne mudi.

I: Ne ne, nič se ne mudi. V miru smo imeli tam, 2-3 urce so bili ponavadi na ribniku, tako da so uživali ob tem. Pol pa smo imeli še terapijo s pomočjo mačke. Smo celo poskusli, tak da tu smo imeli malo več težav. Saj mačke niso tako kot psi, ne, so malo bolj samosvoje in včasih mucni ni blo, da bi jo božali, in je preživela ves čas v svoji kletki in ni želela ven, ampak na to ne moremo vplivat, ne. Psi so malo bolj vodljivi, tako da smo tudi na ta način pristopili, mislim poskusli in smo pol vidli v bistvu razlike. Medtem smo se o tem pogovarjali, nekateri so malo bolj pasjeljubci, drugi mačjeljubci. Je bilo kar fajn.

M: Potem so uporabniki za terapijo z živalmi izvedeli tukaj? So se tukaj seznanili?

I: Ja ja, so se tukaj seznanili.

M: In kako so to sprejeli?

I: Zelo fajn jim je blo, jim je še stalno. Jaz mislim, da so ... imam samo dva uporabnika, da sta odklonila sodelovanje na terapiji s psom. Pri nas terapijo s psom, ki jo vodim jaz, kombiniramo, rečemo jim kinološke urice, ker mam: dvakrat na mesec pride terapevtski par k nam. Dvakrat na mesec, ob istih terminih, pa imamo kinološke urice, ko pa se pogovarjamo o živalih, spoznavamo različne vrste živali, ne samo pse. Večina je poudarek pač na psih, ampak tut druge živali, delamo kakšne kognitivne treninge, kdo pripravi kaj o svoji živali, pa ima kak govorni nastop, tak da treniramo govor. Kombiniramo s tistimi, samo dva sta rekla, da jima ni fajn, ob psu. Prideta pa na kinološke urice, tam pa jima je fajn. Tak da ubistvu pri psih so pri meni vsi vključeni in komaj čakajo te 14 dni, da pridejo. Odločila sem se, da bom potem to terapijo izvajali skupinsko, ker tako redko pride. Vem, da bi učinki določenega dela bli boljši, če bi bili ena na ena. Ampak potem je smiselno, da je nekdo pol ure na terapiji, sploh ti s spastiki pa to, saj je dokazano, da traja nekaj časa, ko užival boža, da se odpira ta spastičnost pa to, ne. Ampak potem tak redko pridejo, ne, kot bi si želeli, tak da smo vsi rekli, da bomo v manjših skupinah delali, da vseeno pride vsak na vrsto. Ima določen čas, da pride na vrsto, ker če ne res ne bi bilo smiselno, če bi prišel enkrat al pa dvakrat na leto vsak na vrsto.

M: Koliko pa jih je potem v skupini?

I: Pet. Največ pet, 4-5. Odvisno od skupine, če jih je več na vozičkih ali več s kakimi gibalnimi težavami, dam raje manj, da pride tudi vsak za nekaj časa na vrsto, če ne pa jih je tam do pet.

M: Kaj pa prostovoljka, ta terapevtski par, ko pride?

I: Ja terapevtski par, prihaja že leta isti, ker žal je v Mariboru tako, da sta ona dva zdaj edini aktivni terapevtski par. Imeli smo jih več, problem pri eni je bil, ker se je potem zaposlila drugje. Problem pri nas je to, ker smo javni dnevni center in smo od 7-ih do 15-ih. Tak da tudi tiste terapevtke, ko imajo, izvajajo terapijo, pa več al manj hodijo v prostem času, popoldne. V kake domove upokojencev, ali kakor koli. Pri nas pa to ni mogoče, ker nas ni tukaj. Pri nas je ena gospa, ki je v penziji, ki prihaja k nam že vrsto let. Tudi kuža se stara. Ena druga je hodila, pa se je kuža postaral in ni mogla več. So različni pogoji, nekega podmladka pa ni v našem okolišu. Tak da žal, nimamo več možnosti, je pa ta gospa super. Zelo dobro sodelujeva. Pomembno za nas pri tej terapiji je, da je delo v naprej načrtovano, tako da jaz kot strokovna delavka poznam

uporabnike in njihove potrebe in vseeno tudi toliko pse, še iz privat življenja. Jaz njej rečem, v skupini imam tega pa tega, sedaj jih tudi ona že dobro pozna in njihove posebnosti. Prej sem ji vedno opisala, je ta uporabnik, njegove posebnosti to ..., z njim bi delali ... Drugi je ta, itd. Ona je potem prinesla pripomočke, nekaj smo jih imeli tukaj v notri, ker smo jih kupili ravno pri tem projektu. Z različnimi pripomočki smo potem izvajali terapijo, ki je vedno ciljno usmerjena, se pravi, neko področje vedno treniramo. Ali je to govor, preko ukazov, ki jih daje psu, preko, da more psa opisat, da more poimenovat dele telesa, ali je to spomin, da mora obnavljat informacije o psu. Tut na splošno o tem ne, o skrbi, negi, o pripomočkih, naštevati ne, kaj si ti zapomnu, do ravnotežja, na primer hoja ob psu, ko vodi psa, pa take stvari. Skratka, vedno je ciljno usmerjena.

M: Pa je ista skupina, ko pride ta terapevtski par?

I: Ne ne, skupina se menjava, ker tudi ne moremo zagotavljati prisotnosti vseh ne. Tudi so druge aktivnosti in toliko je načrtovano, da vsi pridejo enakovredno na terapijo. Skupine so pa pol različno, so pa po sposobnostih nekak oblikovane skupine. Če je skupina malo bolj sposobna, bomo imeli drugačne vaje, če je potrebno malo več delat na spominu, na tem si rada oblikujem podobno skupino, da ni enim dolgčas. Da ne bi bile nekatere naloge prelahke, nekaterim pa potem pretežke. Zato moram jaz uporabnike poznati, kakšne so njihove potrebe.

M: Jih je pa vedno 5 v skupini?

I: Ja.

M: Se uporabniki sami prijavijo na terapije ali kako je s tem?

I: Mi smo jih na začetku vprašali, kdo želi sodelovati, ker pri nas je možnost, da sam izbere, pri katerih programih bo sodeloval. Sicer spodbujamo, da sodelujejo v vseh, ampak če nekdo izrecno odkloni, na primer: »Joj, mene je pa izredno strah konjev ...«, ga ne bomo silili v jahanje. Mogoče je nekoga strah psov, ker ga je v otroštvu ugriznil, jaz te osebe ne bom silila v terapijo s pomočjo psa. Ga vzpodbudim: »Mogoče poskusi, pridi pogledat, je že nekaj časa, je tolko minilo, mogoče si pa premagal strah, ta kuža je drugačen, je naučen. Mogoče pa bi želel pristopiti ...« Eden mi je po parih dneh rekel: »Jaz ne morem več, ker me to tako moti, da me s smrčkom se dotakne, pa me ta vlaga ... ne želim več.« Sodeluje pa v kinoloških uricah, tam pa pravi, da tam pa še bi, ne bi pa pri terapiji, ker mu ni prijetno. Ubistvu izberejo, ja, ali se bodo vključili. Takrat smo tudi cilje dorekli, z vsakim, kaj bo vsak dosegal, preko terapije s psom, glede na cilje, ki so tudi v individualnem načrtu zadal. Torej, kaj lahko iz tega načrta on uresničuje. Preko tega programa. Na primer: »Rada bi si izboljšala gibljivost roke.« Super, ko delamo ravno na tej gibljivosti ob psu. Tudi sama reče: »Joj to je pa tak, zraven ko Saro božam, pa kr vidim, kak mi gre roka in se sprosti.« In res, dejansko je vidno, tudi jaz, ko je spremljam in ji pomagam, ker nima gibljive roke, ji asistiram, ker si sama tudi z drugo ne more toliko pomagat. Prav čuti, ko zraven kaj govori pa se ona pogovarja s Saro, in ona kr pozabi in roka se odpira, ona se sprosti. Kar je tudi namen ane, tudi ta cilj – gibljivost tudi preko tega dosega. Pri vsakem je tako, kaj bo on delal, v tem programu, kaj bo on imel od tega.

M: Kaj pa usposabljanja, se jih udeležujete?

I: Ja, imeli smo usposabljanje preko tega društva, ki je organiziralo za voditelje terapijskega psa in strokovne delavce, tako da smo se tega udeležili. Pa tudi kolikor sami beremo iz tuje literature, saj pravim, pri nas je ni dosti. Potem preko prakse, da izmenjujemo dobre prakse. Mi smo ob koncu tega projekta, to je bilo leta 2013, organizirali en velik mednarodni posvet Terapije s pomočjo živali. Takrat smo si tudi zadali ene smernice, da bi bilo fajn, da bi naredili nek priročnik, nekih vaj, ki jih delamo, mi strokovni delavci, ki smo zraven terapijskega para, da bi lahko mogoče kaj od drugih vzel za sebe. Marsikaj ne moreš tako točno izvesti, ker je tvoji uporabniki imajo druge potrebe, ampak bi si mogoče lahko kakšno vajo prilagodil. Kar dosti je še tega, da je odvisno od tvoje inovativnosti.

M: Usposabljanje ste imeli še v Švici, kajne?

I: Pa to izobraževanje v Švici, ja, kjer smo bili na eni kmetiji, kjer smo si ogledali ravno to terapijsko jahanje, na kakšen način se izvaja. Potem z ribami, terapije s psi ne. Na nek način različno, odvisno kaj so nam zmogli organizirati, ampak večina je šlo za jahanje.

M: A morate imeti kakšne certifikate? Ste jih mogoče prejele na teh usposabljanjih? Ali v Sloveniji ni toliko uveljavljen program, da bi bilo to potrebno?

I: Mislim, da ni. Takrat na Rakitni, ko je bilo organizirano preko društva, ja. Potrdilo o udeležbi. Da bi pa se kaj posebej zahtevalo za izvajanje, pa dejansko ni. Niti ne vem, da bi bilo predpisano. Vem, da morajo imeti vodniki terapijskega psa, strokovni delavci, ki naj bi bili par oziroma trojica, pa nekaj nimamo, da bi bilo neko izobraževanje, ki bi ti dalo certifikat, vsaj pri nas ne. Mogoče kje v tujini, ampak tudi takrat v Švici vidli tega, ne.

M: Kako je pa je Center sprejel program? Je bila podpora vodstva?

I: Od tam je bila ideja. Naša direktorica je psihologinja in pozna področje, ve, kakšni pristopi se uporabljajo v tujini. Zato tudi je ideja njena o tej terapiji. Pa tudi izhaja iz tega, kar smo imeli, ti psi in konji, smo še dodajali druge stvari, ki se ponekod v tujini že uveljavljajo. Predvsem Amerika je zelo močna na tem področju, terapije z živalmi.

M: Ja, tudi to sem malo raziskovala in imajo kar konkretno ...

I: Ja, zato se tudi učim jaz od tam, berem kakšne strokovne članke, kar sama najdem. Tako je pri nas to potrebno, ni neke literature.

M: Bolj samoinicativno ...

I: Ja. Jaz mislim, da strokovni delavci drugje, kolikor smo se takrat pogovarjali, so prepuščeni temu, da vidijo, in pa večina jih tako dela (od delovnih terapevtov ali pa fizioterapevtov), ki preko tega dosegajo tudi neke druge rehabilitacijske cilje, prav te fizioterapevtske.

M: Kako pa iz finančnega vidika? Je to ovira?

I: To je zagotova ovira. Naši zelo radi hodijo jahat, sicer niso v tem programu vsi, ker so ga nekateri odklonili. Ampak, tisti, ki so bili, bi si želeli tudi večkrat iti. Za to pa enostavno ni možnosti, mi smo, recmo letno pridobimo neke za 10 ur preko tega projekta in to je to. Država nam za take programe ne da denarja, ni financiranja. Financira nam zgolj osnovno storitev. Ponudli smo sicer uporabnikom, da bi bila možnost samoplačništva, kolk bi to zmoglo, da bi šli npr. 3 za en dan, pa mi zagotavljamo prevozno sredstvo. Ampak jim je bilo preveč, ni bilo interesa, kljub temu da smo jim rekli, ker je pač socialni položaj naših zelo slab, zelo malo imajo dohodkov.

M: Živali, če sem vas prav razumela, pridejo k vam, ali mogoče uporabljate tudi svoje živali?

I: Ne, svojih živali nimamo. Enostavno, ker nimamo bivalne enote. Ne moremo žival pustiti tukaj, no, razen rib, ribe imamo, ja. Nimamo pa konja pa mačke pa psa. To smo odvisni od zunanjih. Jahat hodimo k zunanjemu partnerju, psi prihajajo iz društva Tačke Pomagačke in pa, ker je to prostovoljno društvo, lahko imamo redno ne, razen takrat – julij, avgust, ko oni ne delajo s psi, ker je prevroče. Takrat imajo oni počitnice. Drugače prihajajo redno, ker je na prostovoljni bazi vse to. Tudi ribe, ki jih imamo tukaj. Je pa tako, da ... ker smo videli, kako so naši uživali v programu terapevtskega ribolova, smo tudi prosili in tudi uspešno pridobili možnost, da enkrat na teden hodimo na ribnik. So nam dali zastonj. Skratka, je tudi neka donacija, ker če bi morali plačati, si enostavno to ne bi mogli privoščiti. Tako da finance so največja ovira, zakaj ne izvajamo več tega. No, muce pač nismo našli primerne. Ampak, to je čisto od živali odvisno. Predvsem ta terapija, ki jo imajo, oziroma terapijo z živalmi, ki jo imajo po domovih za upokoјence, kjer jim dovolijo, da imajo mačke. To so ubistvu njihove mačke. To je drugo. Mi nekaj nismo imeli izkušnje. V naši enoti v Murski Soboti pa je zaposlena prinašala svojo mačko, ampak je bilo enako. Ona bi se z njo božala, ni ji bilo pa tako prijetno, da jo je še 4-5 drugih ljudi oziroma za določeno obdobje, pol si pa mačka ne dovoli tega. Pri psu je malo drugače, oni, ko so enkrat naučeni, jih lažje stenoiraš.

M: V Murski Soboti potem tudi izvajate terapije s psi?

I: Ne, ko pridobijo neka sredstva, potem gredo jahat. S psi pa smo poskusili, ampak je vodnica psa ugotovila, da njen pes ni primeren, tako da je bila dvakrat, potem pa je pes začel malo renčati in se ona enostavno ni upala več nadaljevati. Tega psa je ubistvu dobila iz azila in ni prav vedla kako pa kaj, sicer da bo poskusila, ampak ni šlo. Tako da tudi s psi ni vedno optimalno. Ne najdemo pa drugega para, ker ga ni v Prekmurju. Tako da je žal to omejitve, ker ni terapevtskih parov. Tudi tu ne vem, kako zdaj bo, ker je gospa starejša, tudi pes se stara, kako dolgo bosta še lahko. Smo ravno ugotavljali, da se mu že malo pozna. Je bolj umirjen, včasih mu tudi ni ...

M: Imate mogoče pogled na to, sedaj ko se že nekaj let ukvarjate s tem, kakšne razlike bi izpostavili med začetkom in sedanjim časom, so se pojavljali različni problemi? Jih sedaj mogoče lažje obvladate ali se pojavljajo mogoče novi?

I: Ne, kar se same terapije tiče, se najbolj pojavljajo te težave glede financ, da si lahko nekaj privoščimo. Drugače pa mislim, da so uporabniki z vsemi terapijami z živalmi zelo dobro sprejeli. Imajo zelo radi živali, zelo jim manjka tega stika z drugim bitjem. Eni težje izražajo neka čustva, naklonjenost, ali pa se poleg živali bolj drznili sprostit, jo bolj tako nagovoriti kot mogoče človeka, so te zavore malo popustile. Tak da jaz mislim, da nekih težav ... mogoče to, da si želijo več. To je spet povezano s financami. Drugače pa so tudi sprejeli, vse terapevt. Mogoče še bolj kot tako, ko prihajajo razni prostovoljci. Nekak do človeka pri terapiji z živalmi so bolj, ni bilo nekega odpora ali kakršnega koli odklonilnega odnosa.

M: Verjetno jih tudi povezujejo z živalmi in so jim malo bolj prijetni.

I: V bistvu s samo terapijo z živalmi nismo nikoli imeli težav. Nikoli ni bilo nobenega neljubega dogodka, da bi se komur kaj zgodilo. Še mačka ni nobenga popraskala, pa so najbolj predvidljive. Tako da vedno zagotavljamo varnost, tudi pri konju, je učenje pristopa. Da se ne hodi od zadaj, to je prvo, kaj je pravilno, da jih naučimo tudi pravilnega pristopa, tudi do psa.

M: Se s psi izvajamo samo znotraj Centra, se pravi v notranjih prostorih, ali tudi zunaj?

I: Tudi zunaj smo. S tem da je zunaj malo več motenj, tudi za psa. Če smo želeli delati tukaj, tukaj na zelenicah vozijo naši, smo si včasih poligon postavili pa smo vodli psa, igra s psom ali kakor koli. Ampak je zelo moteče za psa, saj vozijo iz bloka pse lulat tukaj, ker žival rabi za svoje delo, ne, ko smo bili na letovanju, je gospa prišla tja, pa smo tam imeli uro z živalmi, mislim s psom. Pa so imeli koze zraven tudi, pa si ga prav videl, ko je veter zapihal iz tiste strani, je začel vohat. Pes ni tako zbran zunaj, kjer je več faktorjev, na to pa mi nimamo vpliva, žival pa bo nagonsko ravnala. Če bo pač naučen, da ne dvigne noge zdaj, če hodi okrog grmovja se bo to lahko naučil, vonjave pa to pa ga malo zmedejo. Saj ne da bi pobegnil ali kakor koli, ampak pozornosti tako, vidiš na psu, da je, ane ... Tako da tu je manj motečih faktorjev. Smo pa delali tudi zunaj.

M: Seveda variira situacija od vremena.

I: Ja, saj pravim, tu je bilo pa res težko s psom, ker hodijo psi lulat, pa vonjave pa to. Tako da tudi to je treba pri živali upoštevati, tako da je ne moreš v celoti nadzorovati, da bi delala, kakor bi vodnik želel. Se pravim, tudi, zadnjič je imel težave z zobom in mu celo uro ni blo, pa se drugače rad igra. Smo pa pol drugače smo se pogovarjali opisovali, kako se pa mi počutimo, ko smo bolni, prav na tem drugem vidiku, tudi komu povemo, ali povemo, zakaj ne povemo, prav je, da nekomu povemo. Pa o tem načinu, ne, kako reagirajo živali, ko so bolne, kako reagirajo ljudje, ko so bolni, kam gremo, kdo nam pomaga, na tak način smo izkoristili to uro. Pa pri težavi z zobom, tudi o pomenu čiščenja zob pri živalih, psu, pa pol o našem, pa o zdravju. Ubistvu smo to izkoristili v eno tako uro.

M: Da je bilo še zmeraj produktivno.

I: Ja.

M: Koliko časa pa traja?

I: Pride za eno uro, ampak ponavadi je tam nekje 10 minut prej tukaj, da se pripravimo, da pripravimo prostor. Uporabniki pomagajo pri pripravi prostora. Pa potem po koncu ure pomagajo pri pospravljanju rekvizitov. Vse to je del terapije. Je pa tukaj eno uro, ampak ponavadi se zavleče. Tako, da tam 1,5 ure, nikoli ne gre prej gospa.

M: Mislite mogoče, da bi, kar dosegate s temi terapijami, bi se dalo tudi drugače doseči to brez živali? Ali mislite, da je ta terapija tako pomembna za to?

I: Mislim, da se enih stvari ne bi dalo. To odprtost, to najbolj vidim, ne. To sproščenost ob živali. Tak, kot opazujem naše uporabnike, pa tudi oni, ko smo delali ocene tega programa, je del ocene tudi njihova, ne samo opazovanje terapevta. Ampak tudi njihova lastna ocena. Vedno ocenijo s 4 ali 5. Ne vem, če je kdaj bila ura manj, vedno več ali manj 5. Jim je zelo prijetno. Tudi sami pravijo, da kako se fajn počutijo ob psu. Prav tisto, da jih sprošča, da se sproščeno pogovarjajo, da se nasmejejo, da jim je malo drugače, izven vsakdana. Ne vem, če bi se to dalo dosegat v taki meri, kot ob živali. Mislim, da vsi ljudje s posebnimi potrebami potrebujejo tak način, ker je res drugače.

M: Ja, da ti nek občutek, da nisi obsojen, da si sprejet.

I: Pa tudi je vedno tak, da včasih kdo od naših jamra: »Joj, pa ne morem.« Ampak pri psu pa samoiniciativno gre na vse štiri, pa se k njemu uleže, pa ga jaz drugače nisem videla iti na štiri. Ali pa vedno reče, joj, a pa mi ti pomagaš, mi ti pobereš to. Tam pa sam, brez problema, brez debate.

M: Kar odmisli ...

I: Kar odmisli, da nekaj ne more, tudi ta želja po nečem izvest ali kakor koli, je mogoče lažje pripraviti do neke akcije, do nekega delovanja ob živali, kot pa brez.

M: Sam sebe na nek način preseže, čeprav ne ve ...

I: Ja ja, čeprav ne ve. Zgodba tudi. Ena nam je povedala, mama enega uporabnika, da se je zelo bala, je imel zelo težke možganske poškodbe. Ampak je potem, je mlad in zelo rad hodi, in je rekla, da včasih bi kar hodil in ona ni več mogla. Se pa je bala, ker so doma tam bolj na samem, med gozdovi, da bi šel pa ne bi več znal prit nazaj, ker je kognitivno zelo slab. Potem pa je rekla, da sta začela s psom in sedaj ga pelje sam na sprehod in ob psu ve, da bo vedno prišel nazaj, da ne bo nekam šel s psom, ampak vedno pride nazaj. Pripelje, pripne, priskrbi mu vodo. Tako sta začela to, da gre tudi nekam sam, ob psu. Tako, ta fant doma skrbi, imajo ovce in zajce. Prvo, ko pride domov, jim da hrano, to je njegovo delo. To vzame kot obvezo in pomemben je zaradi tega. Skratka, fajn vplivač tudi naši, ko govorijo, tudi tisti, ki nimajo več živali, tak zelo radi govorijo o času, ko so imeli žival. Kaj vse so z njo počeli, tega ne pozabijo, ko na primer druge stvari pozabijo. Pa na primer, kako jim je bilo ime, ne bo pa vedel kako je meni ime, ane, ker jim je to bilo tako pomembno v življenju. Mislim, da tudi sedaj, bi marsikdo doma imel žival, če bi bil sposoben skrbet za njo,

če bi zmogel to. Tako gibalno kot ...

M: Pa zmeraj potem finance pridejo vmes.

I: Tudi ja. Vem, kako je, ko imaš psa, pa ga pelješ k veterinarju, ni tako majhen strošek, ne.

M: A razmišljate mogoče o novi živali za vaš program?

I: Za terapijo, sedaj v tem trenutku ne. Upam, da bomo lahko ohranili to, kar imamo. Mogoče bi bilo drugače, če bi imeli bivalno enoto, ane, tako, kot imajo po domovih, ko imajo kje kužka ali pa mucu, to bi mogoče bilo izvedljivo, sedaj v tem načinu pri nas ni izvedljivo.

M: Pa mogoče od zaposlenih, ima kdo doma žival?

I: Ja, psa imam, ja. Ja, ene par, ampak si ne predstavljam. Jaz si to zelo želim, ampak v temu obdobju življenja nimam možnosti, ker imam še tri otroke, šoloobvezne, in preprosto zmanjka časa, da ti strenaš enega takega terapevtskega psa. Je treba dosti dela. Mi smo sedaj sicer nabavili psa, ampak je tudi mlad in bi se še igral. Ni se še umiril, bo potrebno še kakšno leto, potem pa bi morda znal. Ampak tudi, ane, jaz pridem sem v službo. Pes mi ne bo tukaj osem ur ležal. Enostavno pa, pri vsaki terapiji s psom pa mora biti lastnik zraven, ker nikoli ne veš kaj. Mi pa moramo zagotavljati varnost vseh.

M: Imate mogoče kakšen svoj pravilnik glede teh programov, ki se izvajajo tukaj?

I: Ne, za vseh programih, ki se izvajajo, veljajo pač pravila hišnega reda in pravil tudi na splošno. Kakih posebnih, da bi imeli, nimamo, ker, če mislite mogoče to, kakšno sanitarno ali karkoli, ni, ker nimamo svoje kuhinje. Nam hrano vozijo. Mi ubistvu ne pripravljamo hrane. Imamo tudi določen prostor, kjer izvajamo terapijo, tudi tam, kjer se ne je. Tudi to imamo, da pospravimo in počistimo za sabo, ko je konec. To, od stopnic, ko pride kuža, pa je moker, imamo dolžnost. Jaz kot vodja ponavadi imam v skupini spremljevalko, ki ji ponavadi rečem, da če je kaj takega, da takoj uredi, da ne bi bilo nevarnosti z druge uporabnike. Na primer da bi bile stopnice mokre, kar je pri nas riziko za vse, ki so gibalno ovirani in uporabljajo palice, da kdo ne zdrsne. Tako da to pa imamo vsi zaposleni dolžnost uredit v svojem programu, poskrbet za varnost. Imamo tudi analizo tveganja za programe, kot tudi za živali.

M: In kako izvedete te analize?

I: Predvidimo situacije, ki so. Vsaka analiza tveganja ima nabor situacij, kar bi se lahko zgodilo. Na primer, pes bi lahko ugriznil, pes ima bolhe, potem pes ima klopa. In pol postopki, kaj morajo pri tem zaposleni narediti oziroma kako se izogniti, da do ugriza sploh ne bi prišlo. To pa je stvar lastnice terapevtskega psa. Jaz moram uporabnike voditi tako, da ne bodo nepravilno pristopali do psa, ona pa mora psa voditi tako, da bo varno za naše uporabnike.

M: Se pravi, naredite analizo tveganja skupaj z vodnico?

I: Ne, sami smo jo naredili. Pred začetkom programa.

M: Ste mogoče potem kaj dodali? So se pokazale kakšne potrebe po tem?

I: Ne, v bistvu še nobenega dogodka po tisti analizi nismo imeli. Tako da tudi ti psi oziroma terapevtski pari imajo kar postopek, da si pridobijo, da lahko hodijo samostojno. Od tega usposabljanj, tudi psi se preverjajo. Tudi psi v terapevtskem paru imajo pregled na pol leta in morajo prinesiti veterinarsko spričevalo, da je pes zdrav. Odgovornost vodnice je, da je pes čist. Vem, da je enkrat, ko smo ga božali, opazili, da ima klopa. Gospa se je tako opravičevala, da res ni videla. Ampak pes ima res močno dlako in smo tako potem to odstranile, da ne bi kdo potem to ... pa smo se potem pogovarjali o nevarnosti ugriza klopa. Skratka, te situacije vedno izkoristimo.

M: Te situacije vedno potem pripeljejo na neko temo, ki mogoče do nje ne bi prišlo.

I: Ne vem, vam mogoče še pokažem kakšen list vodenja. Vsaka obravnava se vedno vodi. Na kakšen način.

M: Imate z vodnico psa kakšen dogovor o zaupnosti podatkov?

I: Ja. Vedno z vsemi našimi prostovoljci podpišemo dogovor o zaupnosti podatkov. No, tako da (na list kinoloških uric) zapišemo, kdo vse je v skupini, kaj se je izvajalo – trening motorike in kognitivnih funkcij. S pomočjo rekvizitov, nabavljenih v projektu Magic touch. Potem pa za vsakega uporabnika posebej, kaj je njegova posebnost pri tej obravnavi.

M: Tukaj je zapisana tudi študentka. Delate skupaj z njo?

I: Ne, ona je bila tukaj na praksi in sem jo povabila zraven, da si je ogledala, kako te ure potekajo. Je bila samo opazovalka.

I: Tukaj pa je list vodenja. Trening s psom, področje govor, hoja in spomin. Torej priklic informacije o psu, ker sem imela uporabnike, ki imajo težave s spominom. Smo probali vsako uro znova, kaj je ostalo, in pol sem merila ane. Na začetku ni vedel o psu nič, recmo po 20 srečanjih oziroma na koncu leta pa, ko smo ga vprašali, je bil sposoben povedat ime pa starost. Koliko je bilo napredka, na tak način se pol to ocenjuje.

M: To pišete potem skupaj z uporabnikom? Ali imate samo za svojo evidenco?

I: Ne, za vsako uro napišem list vodenja in ure. Ob koncu leta pa naredim evalvacijo, na splošno programa in pa še vsakega uporabnika na tem programu posebej. In to za vsaki program.

M: Prinese vse skupaj kar nekaj dela.

I: Ja, ampak edino tako lahko opazamo neke napredke ali pa upade. Je bil prej uporabnik sposoben opisat psa s tremi stavki, zdaj pa naprimer ne more več enga stavka tvorit smiselnega, ne, da bi imel osebek, povedek, predmet notri. To se ne kaže samo tukaj, ampak tudi na drugih vajah, ta kognitivni upad. Ampak tudi preko tega, ne, prej je bil sposoben reči Pes je rjave barve, ima štiri tačke. Sedaj pa mi reče: »Joj, kak se že reče tej

barvi? Kak se že reče tej pasji nogi?» Potem se za vsakega napiše in se potem oni ocenijo, koliko so zadovoljni z izvedeno uro. Na koncu še terapevt oceni uro, dinamiko skupine, kako je skupina delala.

Konec zapisnika.

10.5 Priloga 5: intervju 3

Datum: 3.3. 2017

M – jaz

I – intervjuvanka

Zapis pogovora:

M: No, pa da kar začnemo, kje ste zaposleni in kako ste začeli s terapijo s pomočjo živali?

I: Začela sem v društvu Tačke pomagačke, tam sva se z Rikom tudi usposabljala v času, ko sem bila še brezposelna, in tako sem s tem začela, ker se je izkazalo, da je zelo dober terapevtski pes. Dobil je zelo dobre ocene. Veliko sva tudi že sama naredila na najinem odnosu do ljudi, kolikor je bilo treba. Potem ko sem iskala opcije za življenje, sem najprej odprla s.p. in sva delala preko tega. To pomeni, da sem se osamosvojila in imela samostojno organizacijo, izvedbo in vse. Sedaj pa delam v Zavodu za razvoj empatije in ustvarjalnosti Eneja, kjer imamo terapijo s pomočjo psa samo v našem vrtcu, ki je poslovna enota zavoda.

M: In koliko časa sedaj to že traja?

I: Moja kariera tega dela?

M: Ja.

I: Od leta 2009.

M: Ste se mogoče soočali s kakšnimi problemi na začetku? Opažate razlike med samim začetkom in danes?

I: Iskreno rečeno sem prva leta opazala veliko bolj kot sedaj, ker sedaj ne iščem več dela drugje. Sedaj smo samo še v našem okolju. Spoznavanje okolja izvajamo še z mucami in ne več samo s psičko. To pa tudi, ker ta psička ni tako prilagodljiva na tuja okolja, kakor je bil tist pes, s katerim sva začela. Tako da razmer na trgu ne poznam. Sem se pa tam srečevala z dvoličnostjo. V smislu, kako je to vrhunska storitev in zakaj pa bi kdo plačal, to pa ne, to je kontradiktorno.

M: Ja, se zmeraj najde ta vidik, ko se gre za pomoč drugim, kaj naj bi bilo plačljivo in kaj ne.

I: Ja, tako.

M: In kako ste se potem s tem soočili?

I: V bistvu sem šla mimo tega, nisem se ustavljala pri tem, če bi imela celotno ekipo, bi šla »zorat ledino«. Tako se mi pa nekako tudi časovno ni izšlo. Takrat sem imela samo enega psa za delo in več kot toliko ga tako ali tako ne bilo prav obremenjevati. On je bil najprej moj, potem pa šele sodelavec. Tako da sem se

osredotočala na tisto, ki se mi je zdelo to logično. Doživela sem šokantne odzive. Zgodilo se mi je tudi, to je bilo leta 2011, ko sem izstavila račune eni knjižnici in sem dobila zavrnjenga, da je prenizka cena.

M: Prenizka?

I: Prenizka, naj izdam novega, in so mi potem plačali več.

M: Aha, to je pa šlo v bistvu v pozitivno stran.

I: Ja ja. Vse sm doživela.

M: In kako potem sploh poteka vaše delo?

I: Natančnejše vprašanje rabim.

M: Pri delu s psičko, izvajate program s skupino ali posameznikom?

I: No, tukaj smo. Ne začne se tam. V bistvu je to sodelovanje, za terapijo s pomočjo psa so nujne 4 osebe. Prva je vodnik terapevtskega psa, terapevtski pes, uporabnik terapije in strokovna oseba uporabnika. Strokovna oseba uporabnika je lahko pedagog, vzgojitelj, delovni terapevt, fizioterapevt. Sedaj za profesionalno terapijo s pomočjo psa je treba sodelovati s tisto strokovno osebo. Zaradi tega, da se pripravi plan dela. Zastavi se cilje, na čem delamo, zakaj in kako. Opredeliti je treba opremo, pripomočke, čas. Po vsem tem, ko se to razdeli, plan dela, je potrebna evalvacija po vsaki izvedeni terapiji. Treba je omejiti čas. Treba se je ves čas osveščati pred skoraj vsako terapijo oziroma opomniti, da je pes živo bitje in da včasih pride situacija, ko ne zmore in se ustavi, to tako je. Enako se zgodi z uporabnikom. Bomo tudi ustavili. Zato tudi vsi psi niso primerni. Večina ni. Ravno zaradi tega, po domače »se ti mora dat«, tudi če si pes.

M: Koliko časa potem traja vaša terapija?

I: Odvisno, kaj delamo, od 20 minut do 45 minut.

M: Se pravi, se povežete vsi štirje, terapevtski vodnik in terapevtskih par, strokovna oseba in uporabnik.

I: Ja.

M: Kakšne aktivnosti potem vse izvajate znotraj teh npr. 45 minut?

I: Zelo odvisno. V katero smer greva pomagat, je to gibanje, težava starostnika pri gibanju ali učenje pri otroku, od tega je odvisno.

M: No, potem pa se lahko najprej osredotočimo na to, kaj v bistvu vse delate. Rekli ste, da delate na gibalnem področju, bralnem, kaj bi še bilo tu?

I: V bistvu smo pokrili vse, še danes jih. Mogoče bi izpostavila tukaj prvo točko, da je tu vloga motivatorja in to nekritičnega motivatorja. Bom kar po primerih obrazložila, ker je najlažje. Deklica rojena z okvaro, dispanzija, ko ti krivi roke pa noge in je potrebno veliko, veliko dela, da ona normalno hodi. Deklica je pri

šestih letih že pihala, ko je slišala svoje delovne terapevte ali fizioterapevte ali starše: »Peta – prsti, peta – prsti,« ker je z nogami zmeraj navzven krožila, saj je hotela hoditi in je bila sita tega: »peta – prsti, peta – prsti«. Ko sva prišla midva z Rikom, se je ona dejansko lahko takole s komolcem ali pa direktno naslonila na njega, ker je bil velik. Če pa ji ni zneslo, jo je on brez težav obdržal. Ona ni poslušala nič o petah pa nič o prstih, ko se je sprehajala z njim, ker se je tako srčno trudila, da ga ne bi brcnila. On pa je njo okrepil. Užival je v gibanju z njo. Spremljal je njeno hitrost, jaz pa sem bila zraven. Moja izkušnja je taka, da je bil vrhunski pes. Dejansko sem bila jaz bolj priveseček včasih, vsaj meni se je tako zdelo. Brez mene seveda ne bi šlo, ampak ga ni bilo potrebno opozarjati kako hitro, ker je to sam upošteval. Sam je zaznaval. Mene je ne vem kolikokrat podrl, moje mami pa nikoli, ker ima probleme s koleno in gležnji. Vedo te stvari. To je tista prva stvar, ki bi jo izpostavila, in to je uporabno na vseh nivojih. Ali gre za branje ali gre za karkoli, ker se ti živo bitje odziva in se lahko zlahka superiorno nekako počutiš v tem, v nasprotju z njim. Te v bistvu lahko spodbuja pri branju. Zanimivo pri Riku je bilo na primer to, da je bil zahtevnejši pri branju do učiteljic. Jaz sem zelo igriv človek in je tudi moje delo bilo tako. Ob najinem prihodu v skupino, ko sem rekla: »Kdo bo začel?« in so vsi hitro roko v zrak: »Jaz bi!« - kar je bil prvi zmagovalni utrinek, ker praviloma nočejo brati. Druga točka je bila pa: »Kaj pa, če bi Rik izbral, kdo bi začel?«. No in on je včasih izbral kakšnega otroka, včasih je bil pa navihan pa je šel k učitelju. Pravila so pravila in je moral učitelj začeti brati in ga je Rik dlje držal pri branju kot otroke, bolj zahteven je bil, če učitelj ni uporabil prave intonacije pri branju, Rik nikakor ni razumel, kaj se dogaja. Resno, ne vem kako mu je to uspevalo, ampak mu je. Ne vem, kako je lahko to tako vedel. Osebne zmage so tisti kanvas za naprej. Pri vseh uporabnikih, ker dobijo osebno zmago. Starostnik, ki se ne more dobro sklanjati pa sam urediti in se mora potem skloniti k psu - to šokantno zmoro. Do svojih čevljev pa ne more. Potem pa do psa, ki leži zraven njih, pa se lahko. To je tisto, ko se v bistvu navežeš na drugi del - nas socializira, nas vključuje bolj v socialno okolje pa, če se zavedamo ali pa ne, ker ga peljemo ven. Smo v stiku z drugimi ljudmi, spregovorimo zaradi njega o tem ...

M: Ja, že sama sproščenost zelo veliko pomeni.

I: Plus blagodejnost dotika, to je pa še tisti tretji element. Tako kot otroci, ki so jih objemali, pa tisti k jih niso, kot kažejo razne študije, ki so jih izvajal nekoč, zelo grde.

M: Prej ste omenili mačke. Že izvajate z njimi?

I: Ja.

M: Opažate kakšne razlike med psi in mačkami?

I: Ja. Maček se bo usedel samo, če se njemu zdi, da bi se. Maček ni neumen, samo ne vidi razloga, zakaj bi plesal tako, kot ti govoriš. Druga osnova bitja je. Naše muce so tri. Eden je zraven samo za zabavo, ker je pač rad, ampak je že zelo star. Tista, ki je pa glavna pri terapiji, pa je del našega vzgojnega programa v vrtcu in dejansko je veliko, sama hodi k njim dol. Poudarek je na socializaciji oziroma na razvijanju osebnega prostora, spoštljivega odnosa – če mene boli, potem njo tudi boli. Ravno tako ne reagira obrambno. Se

umakne, ampak pogoj pri mački je pa to, da je veliko bolj potreben nadzor. Mehka je, ranljivejša je, bolj je ... avtomatično ni toliko rešpekta, zato rabi več svojega vodnika.

M: Potem izvajate različne aktivnosti z mačkami kakor s psi?

I: Ja.

M: Bi mogoče lahko opisali različna primera?

I: Z mačkami lahko razvijamo predvsem odgovornost, osebni prostor, tisti socializacijski vidik. Vedno znova smo presenečeni, ne moreš verjeti, ti predšolski otroci in živali so v bistvu na enem podobnem nivoju na nek način. Dejansko je pogosto, da takrat po izvedeni terapiji ali mačka ali pes, se vedno posledično dogaja, da kadar kdo od njih zajoka al pa je v stiski, ga pobožajo, ga bolj opazijo kakor takrat, ko terapije ni. Skratka jim pomaga pri razvijanju empatije, tistega vpogleda, ko nekdo vidi drugače kot ti. Kar je sploh v predšolski dobi izziv. Se pravi, muca – fokus, odgovornost, ker jo hranimo, ker jo upoštevamo, ker je ne silimo, ko pokaže, da hoče ven, gre ven. Pri mucu so to večkrat naredi, da gre ven, pa loh tudi večkrat, trikrat recimo pa pride nazaj noter. Ampak ona rabi več te svobode, tega odmika. In je to ljubeče, nežno upoštevanje, skratka gradnja osebnega prostora. Pr psu pa bolj vodene stvari, lahko ga češejo, iščejo špangice med kožuhom. To bolj pri večjemu psu, pri manjšem pa jih iščejo na oprsnici. Opazujejo smrček, spoznavajo razliko v telesu, ker ga lahko bolj pretipajo. Muca, sicer pusti, lahko tudi leži mirno, ko so vsi okoli nje v krogu ampak, da bi pa vsi roke gor nanjo dali, to pa ne gre, je preveč. En pa po en brez težav, vsi pa ne. Se mi zdi, da je to nujno upoštevati. Pr psu so pa bolj take veščine: skupaj nekaj ustvariti, skupaj nekaj narediti. Bolj v tem kontekstu.

M: Kaj vas je v bistvu privedlo k temu, da ste se začeli s tem ukvarjati? Kaj je bilo tisto, na samem začetku?

I: Življenje. Ne, res, to je vse vodilo tja. Jaz nisem planirala nič od tega, ampak ves čas sem vedela, da bom delala nekaj v tej smeri. Se je pa zgodil tako, da so me prisilili. Jaz sploh nisem hotela psa. Bila sem brez službe, brez prihodkov, takrat sem imela že dve svoje živali, brez plače pa najem in so mi ga dali prav lastniki te hiše, ki sem jo imela v najemu. Še sedaj ne vem kako so mislili, da bom lahko pa še najemnino plačevala. Ampak oni so ga mi dali, ker so ga ukradli sosedom, ker so ga oni trpinčili. Še dobr, da so ga vzeli no. Kuža je bil takrat star do 8 mesecev maksimalno. Se je že videlo, da je prebolel bog ve kaj vse. Veterinarji so opredelil, da tudi kugo, ker je imel malo iznakaženo hrbtenico, v kosteh ni bil tako močan, se ni čisto razvila. V kosteh ni bila tako gladka površina, ni bilo dovolj snovi v odraščanju. Bil je kot afriški deček, okrogel deček pa slamice namesto nog, veriga je bila že malo v koži. V glavnem, čisto prestrašen, če si se samo malo sklonil k njemu je padel na hrbet in je teklo- ni mogel nehat lulat. Čisto napsihiran. Bal se je metle, grabelj, vseh delovnih oblek, popolnoma vseh. Očitno so bili eni, ki so nosili uniforme. Stopnic se je grozno bal. Vsega se je bal. Dejansko je bil ves čas pri meni in ker sem bila brezposelna sem imela čas ter šla v pranje možganov. Dobesedno. Trajalo pa je dve leti. Vsak voziček, ki sva ga srečala: »Dober dan, a lahko samo malo pogleda kaj je to, ker je velik. Nočem, da se boji.« Vsak, ki je prišel k meni, družba moja, je pomagal. Vsak, ko se ga je navadu, je dobil potem še to metlo v roke in smo samo držali metlo v roki, ko je bil zraven, da se je navadil. Oprali smo mu možgane, brez olupšav. To pa tako učinkovito, da je on potem za zmeraj hotel vsem pomagati.

M: Ja, res dobra zgodba.

I: Ja, res je. Je še veliko tega zraven.

M: Koliko je bil pa star, ko sta začela s terapijo?

I: Tri leta, tako da sem bila prepričana, da se mi ne bo kar naenkrat obrnil pa tekel domov, da sem vedela in jaz in on, kaj se dogaja. Tudi, da se je potrebno sprehajati med mnogo ljudmi, ker največji problem so ostali ljudje ne ostale stvari. Pa ne zaradi tega, ker bi nekaj hoteli, ampak, bom raje opisala - učijo otroka: »O, glej kakšen lep, velik pes. Samo ne vemo, če je prijazen, pa ga raje s palico malo po riti, da vidimo, če je v redu.«

M: Se pravi, napačen pristop ...

I: To ni, da ni. Ali pa: » Daj mu malo s palico pred glavo pomahaj ali pa samo na hitro ga malo po repu potegni, da vidiš, če je prjazen.« Starši so v pričo mene take stvari učili. Ne bom nalepk dajala, ker ne bi bile lepe.

M: Morate za vaše delo imeti kakšna potrdila, npr. veterinarska?

I: V Sloveniji ne, pravzaprav zakonodaja glede tega žal ni določena. Jaz pozdravljam sistem, ko enkrat bo, ampak ga še ni. Je pa tako, da pri nas smo jih vedno imeli. Praviloma tudi institucije, ki so bolj domače na tem področju, že vprašajo same. Vsaj mene so, če nisem jaz takoj izpostavila tega, so pa oni vprašali, kar se tiče zavarovanja in kar se tiče veterinarskih pregledov.

M: Kako so pa potem drugi sprejeli to terapijo, v vašem delovnem okolju, drugi zaposleni? Je bil morda kdo proti?

I: Društvo Tačke pomagačke me je prisilno izključilo, ker so mi, citiram: »Mi ne bomo delali nekaj zastonj, tebe bodo pa plačali.« Jaz sem bila pripravljena še naprej biti prostovoljka pri njih, sočasno pa še opravljati svojo dejavnost. Ampak ne Tako, da sem šla zelo po svoji poti.

M: Potem na ti novi poti ste bili sprejeti?

I: Ja. Meni je bilo jasno. Jaz vem, koliko je dela s tem, jaz vem, koliko moram sebe pripraviti pred tem, vem, kako moram delo pripraviti pred tem, ker ga moraš. V mojem primeru sem ga morala jaz bolj kot strokovna oseba, ker se je šlo za mojo ponudbo. Oni so samo pogledali, se strinjali in podpisali, da je to strokovno. Potrebno je pripraviti tudi prostor, psa, ti moraš ob tisti uri, ne glede na vreme, biti suh, čist, pokakan, polulan. Vse mora biti opravljeno, da te ne tišči, da te ne stiska, če je ne vem kakšen naliv tisti dan, mora biti pes sprehojen. To terja tebe, da si ti v dežju, da ga ne bo tiščalo pri delu, ko bo moral sedeti pri miru. Vse te stvari. Za tem je potrebna še evalvacija, prezračiti prostor ter poskrbeti za higieno vseh udeležениh.

M: Koliko časa vam potem to vse skupaj vzame? Oziroma najprej, koliko terapij sploh imate na dan/teden?

I: Maksimalno dve na teden. Midva sva imela redko tako pogosto. Za psa je to veliko bolj izčrpajoče kot za nas. Ima drug sistem, drugo delovanje možganov kot mi.

M: Ja seveda, kjer hodi več prostovoljk, je možnost izmenjevanja parov.

I: Ja, to je to. Midva sva bila sama. Sva imela v naprej zelo organizirano. Se je zgodilo, da sva imela 4 termine na mesec pa, da sva imela dvakrat v istem tednu. Saj je razumljivo, ne? Ampak to je redko. Jaz sem se kar postavila, saj ponavadi ljudje vprašajo, kdaj so razpoložljivi termini. Imaš manever in to so le skupni dogovori.

M: Imate mogoče kakšne dodatne stroški, kar bi vas dodatno terjalo?

I: Ne, ker sem sestavila sistem potnih stroškov in storitev in to je to. Vedno sem bila na razpolago s strokovno pripravo, usmerjala sem, vedno sem imela in mokre robčke in suhe robčke. Imela sem vse, kar je treba.

M: S katerimi socialnimi službami pa sodelujete? Verjetno ste v paru s svetovalnimi službami?

I: Ne, zadnja leta samo pri nas v naši poslovni enoti, kjer je vzgoja. Torej vzgojitelji v vrtcu. Pred tem je bil tudi vrtec, potem je bila dvakrat šola in sem bila v kontaktu s pedagogi. Tudi če je svetovalna začela, sem jaz imela minimalni direktni stik, ker sem jaz pripravila celoten program. Največ pa je bilo knjižnic. URI Soča, tu je bilo medicinsko osebje. Mladinski dom Malči Beličeve, tam so spet bili bolj vzgojitelji. In še Rakitna, tam je bilo super.

M: Kako je bilo potem, so oni stopili do vas ali ste jih vi kontaktiral, da ste začeli s sodelovanjem?

I: Vedno sem jaz kontaktirala. Zaradi tega, ker sem bila prva na tak način in ker niso še vedeli zame. Malo mi je bilo žalostno, ker so mi po smrti Rika pisali z Jesenic, če lahko spet kaj prideva. Z Lilu sedaj ne hodim naokrog.

M: Kakšni so bili potem odzivi, ko ste stopili v kontakt?

I: Zelo, zelo različni. Nekateri so zagrabili, čim so slišali terapijo s pomočjo psa. Nekateri so se zelo osredotočali na denar, zelo odvisno. Zanimiva izkušnja mi je, ko sem prišla v en prostor, ko je bilo že vse dogovorjeno. Tam je bila tudi ravnateljica, ker brez njene odobritve ne gre. Zanimivo je bilo, da prva stvar, ko sva prišla - vidiš par otrok, eni so izrazito pogumni, ker Rik je bil pojava, pri njem si takoj dobil spoštovanje. Eni so sam malo tako gledali, kaj bo, eni so bili kar nestrpni in bi se približali, spet drugi so se zadrževali. Tam nekje na okenski polici je sedela tudi ravnateljica. Nisem vedela, a je stroga ali ne. Rik se je med uvodnimi besedami usedel zraven mene. Sledil je pozdrav, da se malo spoznamo, da pridemo v stik, da bomo bolj sproščeni. Rik gre v tistem trenutku brž mimo vseh otrok, strumno direkt k ravnateljici. In ona: »Oh!« Se takole potegne nazaj in jaz sem takoj, ko sem to videla, dojela tisto, kar je moj pes vonjal. Ljudje ne opazimo tako hitro stvari, kot jih pes. Mi se preveč osredotočamo na vizualnost in dejansko ne vohamo tako dobro. On se je obrnu na hrbet, jo pogledal in samo ležal. On je njo gledal, ona pa mene in rekla: »A kar?« Pa sem odgovorila: »Pa ja.« – »Ja kaj pa hoče?« - »Ne vem, kaj mislite, da hoče?« - »Ja po moje

božati.« - »Dajmo poskusiti.« Ko ga je božala, se je on čisto sprostil in je sam ležal, sem pa tja jo je malo pogledal. In ona: »Kako si vedel? On je vedel! Jaz sem se tega tako bala. Vsi so me pritiskali, da to moramo sprejeti ampak, jaz sem se bala.« In ko je z njo uredil, ona ga je hotela še božati, ampak on je šel naprej k otrokom. Pa je rekla: »Aja, sedaj pa ne več.« Takrat smo se zelo nasmejali. To je ena iz med zanimivih doživetij.

M: Ja, sej to je res neverjetno, kaj in kako začutijo. Mi smo kar malo slepi za nekatere stvari, oziroma se fokusiramo samo na določene. Kaj pa se mogoče potem kažejo kakšne razlike glede uporabnikov, že glede živali, kakšen odnos je tu?

I: Seveda, za vsakega človeka se na novo odzove. Ga ni, to so unikatni odnosi, kot med nami.

M: Ni bilo pa nikoli nobenega problema? Z ene ali druge strani?

I: Premišljujem, z njegove sigurno ne. On je imel vse rad, še kipec rakunčka pr prijateljih. Do konca življenja ga je vabil za igrat, pa se ni dal. On je imel vse rad. Še muhe. Slika je bil. Zelo dobro je učil higieno zob, ker so si otroci začeli umivati zobe, ker si jih je on. Midva nisva imela izkušnje, da se pri njem ne bi dobro počutil. Je pa tako, včasih, sploh Soča, ko smo pršli skupaj z večimi terapevtskimi pari. Tam so imel na nek način celostno izkušnjo in to je tako, da človek izbira psa po barvi in velikosti. Potem pa, kateri ti je najbolj všeč. Mnogo ljudi je njega bolj prednjačilo, ker je bil bolj svetlorjav. Sploh starejši uporabniki, ki so še tiste generacije, ki so s svojo zgodovino zaznamovane. Na primer, črna barva, ta je za mačko še bolj grozna, za psa pa tudi. Potem, moški so imeli raje velike pse. Tako da je pri njih Rik bolj prišel v upoštevanje. Je pa tudi vedel, kdaj bo kdo umrl. Napovedal je stvari. Ne vem kako, zgleda, imamo takrat tak telesni vonj, da ga ljudje ne zaznamo.

M: Kako pa je to zgledalo oziroma kako je to napovedal?

I: Pokazal je, v bistvu ni hotel zraven, bolj daleč stran je stal, je pa vseeno sodeloval. Enkrat sem tudi rekla: »Ta gospod bo pa umrl.« Pa so rekli, da ne, da ni nič ekstra sprememb, če bi se mu mogoče izboljšalo, potem bi že rekli, pa se mu ni. Tudi poslabšanja ni bilo. Jaz sem povedala, da je Rik šel še enkrat dlje od njega kot običajno, ko ga spremlja, in nekaj ni v redu. Čutiti je bilo, da je bil napet. Ni mu postal nenaklonjen, ampak nekaj ni bilo v redu. Kakor da bi imel en strah. Je bil zraven, samo držal je svoj osebni prostor.

M: Zanimivo. Ste to opazili samo vi ali mogoče tudi drugi?

I: Najbolj opaža skrbnik psa. Potem, če sem jaz omenila so videli še vsi ostali, zelo hitro in zelo jasno. Prej pa tako kot za otroke: »Ne vem, kaj mu je, kar nekaj tuli.« Nikoli noben otrok ne vpije za brez veze. Nikoli. »Malo mi je dolgčas, pa bom tulil.« - Ne. Enako je pri psu. Pes je tako eno preprosto bitje, toliko manj kompleksov, sploh nima kompleksnih odnosov. Preprost je, a v pozitivnem smislu. Nima nekih pogojev – če. Ne bo ti zameril, te izsiljeval, pa bil hud nate, da ti bo nekaj dokazal. Tega pes ne počne. Marsikdo, ki je kaj videl, pa je rekel: »Ja kaj pa mu je danes?« V osnovi napačno izhodišče. Že po vprašanju vidiš, da čisto zgreši. Ne. Ni tam začetek. Ni kar naenkrat pa postal drug pes.

M: V Sloveniji trenutno ti programi še niso tolik podprti oziroma razširjeni, kako je potem z usposabljanjem pri vas?

I: Jaz sem se usposabljala v dveh slovenskih društvih, ker sem hotela dobiti čim več širine. Bila sem sama in nisem imela denarja, tako da sem ostala v Sloveniji in se usposabljala v naših društvih Ambasadorjih nasmeha ter Tačke pomagačke. Pri vsakem od teh dveh imajo svoj način. Meni sta se oba dva zdela zanimiva. Končna vsebina je tako ali tako enaka. Če ti tega ne osvojiš, ne moreš biti dober terapevtski par. Je pa to ena čudovita stvar, ker šolanje poteka tako, da je v bistvu pes tvoj sošolec. Zanimiv občutek.

M: Da si zmeraj v skupini.

I: Ne. Mogoče se zdi komu, da se počutiš ponižanega, ampak v resnici se ne. Samo psu se prizna vrednost. Sošolca sta, on je enakovreden člen.

M: Ja, se strinjam, to je edino prav.

I: Ja, je. Komu, ki ni s srcem pri psih in si to ne želi, pa se ne sliši tako.

M: Ste imeli morda kakšen primer, da kdo morda res ni maral živati, ko ste delali skupaj z Rikom?

I: Ne. Povsod, kamor sva prišla, sva bila sprejeta. Je pa zanimivo to, da so bili primeri, ko so se zelo »grebli«, to predvsem starejši, da bi prišli zraven, niso se pa hoteli dotakniti.

M: Je bilo to pa že malo preveč.

I: Ja, zelo zanimivo, ker ni kazal nenaklonjenost, ker to mi je Rik pokazal - če je bilo nezaupanje, ali je bil delovni terapevt slabe volje. Pes vse razkrinka, seveda če ti znaš s psom komunicirati. Potem veliko več več kot ostali ljudje, ker si pozoren na to. To se mi je zdelo zanimivo – v bistvu so hoteli, da je bil zraven njih, loh se jih je malo dotaknil, tako na noge, ampak božat pa ne, ker psov se ne boža. Pes mora delati. Potem je bil en gospod tam, ki je rekel: »Jaz sem zmeraj imel pse, veste. Take.« Hotel je imeti bližino, hotel je imeti zraven nekaj živega. Pes ti da občutek življenja.

M: Vse skupaj popestri. Pa se sedaj še udeležujete kakšnih usposabljanj?

I: Ne, sedaj ne. Od kar Rika ni več, ne.

M: Pa bi si želeli? Bi se še pridružili tem društvom?

I: Ne, niti ne čutim potrebe, ker Lilu je sedaj samo za interno delo in je ne bom silila. Tako da tukaj nimam te potrebe, če se izkaže, da mi bo še kakšen pes prečkal življenje, ki bi bil za to, potem ja. Sanjat sama pa brez veze, če rabim psa za to. Zdej pripravljam terapijo s pomočjo čebel. Je čisto druga stvar.

M: S pomočjo čebel? Kako pa to zgleda? Je to v bistvu samo opazovanje, biti prisoten ali kako?

I: Cel sklop. V bistvu se gre za starostno skupino od 1 do 3 let.

M: Sem bila sedaj sama usmerjena čisto v drugo starostno skupino. Kako potem to poteka s tako majhnimi?

I: Gre za različne dejavnosti in aktivnosti. Jaz pripravim pedagoški program kot za vse ostale stvari, ko jih delaš po kurikulumu. Psihološko razdelane učinke te terapije od ena do tri. Glede na fazo razvoja, v kateri so, in tako naprej. To imam že pripravljeno.

M: Kje ste pa dobili idejo?

I: Tukaj notri.

M: Sploh od nikoder potem?

I: Ja, sploh ne, čisto moje. Tudi v bistvu, ko sva z Rikom začela in sem se držala bolj družine, partnerja, potem se je še otrok bližal, sem jaz, ker sem ravno že organizirala tudi varstvo otrok, takrat odprla varstvo, kjer je terapija s pomočjo psa na rednem repertoarju. Tisto, kar sem mislila, da bo poželo pri strankah in javnosti največ dvoma, se je izkazalo za veliko prednost. Ljudem je bilo to všeč in je sedaj je tudi v našem vrtcu terapija s pomočjo živali reden program, tako da ni bilo daleč od terapije s pomočjo čebel. Gre pa to mogoče za cel sklop. Lahko povem samo, da se tu združujejo 4 različna področja: hortikultura, terapija s pomočjo živali, vzgoja in izobraževanje ter čebelarstvo oziroma apiterapija, ker sem tudi sama apiterapevtka. Vse to se združi. Po družabnih omrežjih in tudi drugje vidim, da delajo senzorne škatle. Se trudijo in jih podpiram. Veš, kaj je to? To je tisto, ko daš v škatle pesek, zemljo, mivko, listje, papirje in se otroci po tem sprehajajo, ker se v bistvu možgani razvijajo prvi dve leti na podlagi čutil, se pravi: tip, vonj, dotik, slika, okus. Veliko več centrov se specializira v možganih. No, mi jih pa tja peljemo, ker to vse najdeš v naravi in ne potrebuješ škatel. Tako okvirno, imava malo časa za tako obširno temo. Dejansko, če združiš vsa tista področja, ki sem jih naštel, pa prestaviš v mrežo vrtov, ki jih mam, in sam čebelnjak je tudi ena od stvari, potem je to to. Mi smo tudi del Ljubljanske čebelje poti in imamo čez pedagoške programe, ker se da ogromno delati s čebelo, brez da bi jo vodil kot psa.

M: So tu kakšne težave z realizacijo? Kako boste vse skupaj začeli, individualno/s skupino?

I: Tako, s skupino in individualno. Mi imamo skupino dvanajstih otrok, to je maksimum. Na posamezno aktivnost smo najmanj tri prisotne. To so zelo zelo stabilna bitja, brez kričanja, cukanja in ščipanja, ker imamo tudi tak program in se zelo pozna na samem vedenju. Drugačni so kot v javnem vrtcu. Znotraj so bolj mirni, hitreje gradijo na samozavesti. Se soočijo z neuspehom, logično, tudi to je nujno. Ampak so drugačni. Ob ustanovi smo potrebovali pedagoško vodjo, in ko sem jo povabila k nam na obisk, je bila pozitivno presenečena, kako je lepo, kako diši. Je opazila razliko, ker sama vodi tudi javni vrtec.

M: Je videla potem oba okolja in jih je lahko primerjala iz lastnih izkušenj. To potem delate vse v dopoldanskem času, se pravi delate vse v sklopu vašega vrtca?

I: Nekoč je bilo vse v dopoldanskem času, ker so bile na aktivnosti na Soči, med poukom, med šoloobveznim časom, med vrtčevskim časom. Vedno so bile institucije, sedaj pa se zelo orientiram, glede na družino. Je pa vedno v rednem programu.

M: Se pravi, ko starši vpišejo otroka v vrtec, podpišejo, da se s tem strinjajo, al kako je s tem?

I: Niti ni treba, ker imamo to povsod napisano in vedo, kam gredo. Tudi ko sem omenila terapijo s pomočjo čebel in sem potem čakala na odziv, so bili vsi: »O hudo, a res? Pa boš še kej povedala, zelo me zanima.« To je to, prvi odziv. Zelo dobro. Zaupanje je.

M: Ja, ponavadi si sami sebi naredimo določene blokade, da nekaj ne bo uspelo.

I: Pri nas se že od samega začetka gradi na zaupanju. Vedno smo odprti. Bolj imamo osebni pristop kot v javnem vrtcu, ker si to lahko privoščimo.

M: Razumljivo, ker so manjše skupine.

I: Ja, to je to.

M: Staršem pa to ne predstavlja prevelikega stroška?

I: Je tako, da za samo terapijo s pomočjo živali jim ne računam posebej. Zarad tega, ker potnih stroškov ni in se prilagodim samo nam. Iskreno povedano jim je čisto v redu s tem, ko plačajo redni program pri nas, plačajo vse to. Če pa so vključene kakšne poti, potem pa ja –sam prevoz.

M: Prej, ko ste delali še v raznih ustanovah, ste se mogoče soočali mogoče s tem, da obstajajo prostovoljska društva, ki imajo prav tako terapevtske pare, in zakaj bi potem plačevali za te storitve?

I: Ne, nikoli. Tisti, ki jih je to zanimalo, so rekli, da ja, ker ena od prednosti je bila, da sem imela čas dopoldan, ko so ostali prostovoljci imeli redne službe, če pa od tega živiš, pa si popolnoma posvečen temu delu. Jaz sem si morala ustvariti svojo delovno opremo, svojo blagovno znamko, svoje delo. Nobeno društvo mi ni krilo zdravstvenih pregledov ali ostalih stvari. Jaz sem se temu profesionalno posvetila in to je to.

M: In ste izpeljali. Res je super, ko človek najde nekaj, kar ga veseli.

I: Jaz mam zelo lepo službo.

M: Ja, evo, to je to. Mogoče kaj veste, kako je v tujini. Ste prebirali tudi tujo literaturo ali samo v sklopu teh društev?

I: Sem. Še vedno sledim. Tudi tisti, ki me malo bolj poznajo, se najde kakšen, ki mi posreduje določene stvari, ki bi me utegnile zanimati. Bistvene razlike so samo v urejenosti, v zakonski podlagah in osnovah. Ne vem kje že, morda prav Švica, ko imajo znotraj osnovnega zdravstvenega zavarovanja že krito terapijo s pomočjo živali.

M: Ja, pri nas ljudje tega niti ne poznajo. Tudi meni se čudijo, ko povem temo diplomske naloge. Sprva so pozitivno presenečeni, potem je pa že kar veliko vprašanj, kakšna pomoč sploh je to.

I: Najlažje te ljudje razumejo s pomočje tiste punčke, ki je resnična zgodba. Ime ji je bilo *Uporabnica A*, ki ni hotela brcati Rika. To je zelo oprijemljiv rezultat terapije s pomočjo psa. Ona je zelo napredovala telesno,

shodila je, se normalno gibala. Roke se je naučila bolje uporabljati, ker ga je morala negovat in je bil ob tem ljubeč odnos s psom. On je name kar malo pozabil, ko jo je videl. Zelo jo je imel rad. Pri tej zgodbi, ko boš govorila o tem in ko bodo mnenja: »Ja sej je vseen, a je pes zraven.« Potem jim lahko poveš to zgodbo, ker je resnična. Ni vseeno. Punčki je šlo na živce, ker je morala telovaditi, ker otrok ne ve, da to potrebuje za življenje. Šokantno pri tem je to, da je punčka tako napredovala, da je enkrat še mama pršla zraven. Jaz sem takrat prvič opazila, da mame nikoli ni bilo zraven. Rik je takrat opozarjal nanjo. Jaz sem jo v tistem trenutku opazila. Mama se je bala psov, ampak Rik je rinil k njej. Rekla sem, da Rik ve, da spada k *Uporabnici A*. Mama je že takoj povedala, da ga ne bo božala. Rekla sem, da seveda ni potrebno. Si predstavljaš to? - Pes pride k tebi in se obrne, te samo tako gor pogleda, kot pripadnost. Sam to. To ji je naredil. In ona ga gleda, se zmehšča in se mu nasmehne in poboža, ob tem pa reče: »Samo ga nikoli več ne bom.« Ob tem ji je bilo nerodno in se je smejala: »Ne morem verjeti, a lahko še pride še malo?« In je takoj prišel še za malo. Potem pa je šel stran in to je bilo to. Vsi smo bili zelo presenečeni. Ampak to je delo s psom, ker je enakovreden in ga upoštevaš, zaupaš, da on nekaj ve, kar ti ne veš. Mama se je še vedno bala psov, ampak ...

M: Potem, glede na to da je imel Rik tudi težko zgodovino za seboj, so živali, na primer iz zavetišča, po vašem mnenju sposobne biti terapevtske?

I: Ja, on ni bil iz zavetišča, ampak od nekje drugje. Ni važno, od kje prideš, važno je kaj narediš po tem, to velja tudi za njih. Jaz sem imela že prej živali, tud prej sem se zelo veliko ukvarjala s psi, tako da sem vedela, kaj delam, zato sem znala. Nekdo drug ga pa ne bi tako rehabilitiral. To je nekaj, kar pes zbere, da bi počel, ne moreš mu ti izbrati namesto njega.

M: Kaj mislite, kako se pri nas v medijih izpostavlja terapijo s pomočjo živali?

I: Po mojem osebnem mnenju je problem izpostavljenost uporabnikov. Jaz imam te zgodbe, ki ti jih takole povem, ampak ne bom jih javno v podrobnosti napisala, ker se lahko nekdo noter prepozna, morda ne doživi tako plemenito, kot to vidim jaz, ko sem hotela to povedati javnosti, ker sem posegla v zaupnosti, intimo, če to povem javno. Brez tega je pa težko govoriti kaj drugega kot pozitivni učinki ... Samo splošne flaskule se ven meče prav zato, ker ne moreš razkrivat res kritičnih zgodb ljudi. To je to.

M: In kaj mislite, da bi bilo pri nas potrebno, no, v zadnjih letih se vedno bolj razvija ...

I: Pogum za to. Najprej pri uporabnikih. Dejansko je to, kot da se slečeš pred ljudmi, če daš preveč tega ven. Za to gre, in če se zmanjša razlike med ljudmi, potem ni take razgaljenosti. Recimo, marsikdo ne ve. Veš, jaz se včasih s kom pogovarjam pa reče: »Joj, glej ko ima prizadetega otroka v vozičku.« Pa jaz: »Ja in, a je kaj grozno?« - »Ja ne, samo jaz ne vem, kako naj se do njega obnašam.« - »Kot do otroka v vozičku. Rečeš živjo. Pa ga po ličku takole, kaj bi pa navadnemu otroku naredil?« Starši si najbolj to želijo, da se vidi človeka v njem. To sprejetost, ker pes lahko to naredi. Po mojem mnenju, po mojih izkušnjah, po moji opažanjih vse gre na to. Jaz vem, da ne bom razkrila ljudi. Lahko takole povem, pol imam pa še veliko gradiva. So konkretne spremembe, ker nekdo hoče ozdraveti. So taki veliki premiki.

M: So premiki, samo so osebni.

I: To je to. Jaz se pa ne morem s tem borit, mam veliko svojega dela, ker pol pa malo premislim – kaj pa če bi jaz ... aja ne morem.

M: Kako oziroma če sploh, merite učinke terapije z živalmi? Imate pri delu s posameznikom kakšne individualne načrte, kjer tudi beležite napredke in učinke?

I: Pred vsako terapijo se zastavijo cilji. Doseganje teh ciljev pomeni, da je bila terapija uspešna in je prinesla določene želene učinke. Da, imam načrte.

M: Glede na to da pri terapijah z živalmi sodelujejo 4 osebe. Je mogoče kakšna ideja, zakaj med strokovno delavko, kot eno izmed teh oseb, ni večkrat zaslediti socialne delavke?

I: Na zadnje vprašanje je težko z gotovostjo odgovoriti. Vsaka strokovna oseba si izbere svojo specifično uresničevanja profesionalne poti in tudi načine in pripomočke na njej.

Moje mnenje: preobremenjenost in objektivnost pri delu z ljudmi.

Konec zapisnika.

10.6 Priloga 6: Intervju 4

Datum: 24.2.2017

M - jaz

I - intervjuvanka

Zapis pogovora:

M: Najprej malo o šoli, kakšno je vaše delo tukaj? Kakšna je vaša izobrazba?

I: Jaz sem specialna pedagoginja. To pomeni, da izvajam dodatno strokovno pomoč. Izvajam individualne ure z učenci s posebnimi potrebami, ki imajo odločbo, te ure po odločbah in pa skupinske ure pomoči, za te, ki imajo težave, pa niso usmerjeni. To je primarno delo.

M: Imate na šoli zaposleno tudi socialno delavko?

I: Ne. Ponekod v drugih šolah so, zdaj v zadnjem času ne vem, kako so razporejeni, ker ta svetovalna služba ima svoje študijske skupine in zunanje aktive, ki se srečujejo. To bi recimo psihologinja bolj vedla, koliko je kaj zaposlenih socialnih delavcev. Imeli smo jo tudi, no, včasih, to ni tako dolgo nazaj, 10 let, no, saj to je že dolgo. Zaradi same sistematizacije delovnih mest nimamo več, je potem premalo ur, no, tako da imamo psihologinjo, socialne delavke pa ne.

M: Ste pa tu vsi vključeni v svetovalno službo?

I: Ja, ker mi imamo, mi smo kot učitelji zaposleni. Specialni pedagogi nismo svetovalna služba, smo strokovni delavci. To je razlika, mi tega svetovalnega dela ne opravljamo tako kot psihologi, socialni delavci. Se vključujemo, ker pač delamo v timu, to je tudi odvisno od šole do šole, kako je organizirano, zdaj, če je fajn aktiv, se lahko tudi zelo povežemo med sabo pa tudi sodelujemo pri stvareh, ki jih mi izvajamo po naši strokovni plati, po drugi pa se me lahko vključimo v delo, ki ga izvajajo psihologi al pa socialni delavci, včasih. Smo kompatibilni.

M: Kako je potem izgledal vaš začetek s tem programom z živalmi?

I: Mi terapije niti ne izvajamo, saj to je sedaj veliko polemike. Na en način bi se tole, kar izvedemo nekaj ur z otroki s posebnimi potrebami, lahko tudi temu reklo terapija. Ampak je vseeno bolj aktivnost, bi jaz temu rekla. Ker je vseeno, prepleteno je. Tko je, kot če bi jaz imela uro dodatne strokovne pomoči, da pač neko učno snov al pa neko aktivnost za premagovanje primankljaja pri delu s tem učencem, samo da potem uro oblikujem tako, da je pač prisoten pes. Da izvedemo potem neke aktivnosti, ki so ves čas povezane s psom. Ne vem, če sedaj gre to za neko pisanje, če ma otrok težave s pisanjem, bi recimo naredili intervju s psom. In učenec bi si moral pomagati s tistimi vprašalnicami, ki so se jih učili. S tem tvorit vprašanja. Vprašat vodnico

nekaj, vedno je moralo biti navezano na psa recimo. Vodnica mu je dogovorila in on je moral vse to zapisat. In je šlo za tole, sploh je šlo za komunikacijo v prvi stopnji. Kako oblikovat celo smiselno vprašanje, kako potem zapisat odgovor, če ni bil podan, knjižno, potem, da je res vse zapisal. Vse pravilno zapisal, da je uporabljal vsa ta slovnična pravila in vse ostalo. Al pa ne vem, tudi pri kakšni matematiki smo imeli uro, ko smo pač potem, se je psa merlo pa se je pretvarjalo v določene merske enote. Ves čas pa je vključen pes, gremo pa tudi v razred recimo. Samo to je dosti težje izvedljivo, saj imamo v eni skupini 26, 27 učencev, ane, to je za enega psa zelo naporno, niti ni s tega kinološkega vidika priporočljivo ne, ker učenci hitro postanejo glasni. Sploh pa če je vključen pes. Tak da tu se res teh aktivnosti izogibamo. Naredimo potem skupinsko bralno uro ali pa izvajamo aktivnost, ki so povezane s psom, bolj tko v pojmovnem smislu, ko psa ni. Potem pa samo pokažemo. Tak da v glavnem res gre za te aktivnosti. Potem pa izvajamo tole branje s psi, To pa se izvaja uglavnom individualno, ko pa imamo res načrtno organizirano. Vsakih 14 dni pa gospa pride, imamo tule bralni kotiček in se v naprej z otroki dogovorimo, in itak je to že projekt, ki celo leto poteka, že celo šolsko leto, ni to zdaj nek, otroci zmeraj vedo, kako potek, je že vse utečeno. Na začetku vedno naredimo skupinsko družabno srečanje, kjer pride več parov, pridejo tudi pripraviški pari, tako da se srečajo s 4 – 5 različnimi pasmami psov. Vsaka vodnica predstavi pol svojega psa, da spoznajo različne pasme, da spoznajo, kako se z njimi rokuje, katere posebnosti ima kateri pes, kakšne poklice opravljajo ti psi, ker nekateri imajo tudi ta potrdila za pse reševalce in še kaj drugega zraven. Tako da na ta način otroci pridejo v stik, to se pa potem nadaljuje z branjem. Tako da na 14 dni sta dva na vrsti. Mi medtem že gremo v knjižnico, tam pač tisto uro s pomočjo knjižničarke izberemo knjige, ki so primerne njihovi starosti, sposobnosti in razvitosti njihovega trenutnega branja. Pa da je na temo psa ali pa da je vsaj o živali. Naberemo vsaj cel kup knjig, ki jih imamo potem tukaj pri meni, tako da tista dva, ki sta tisti dan na vrsti, prideta si zjutraj prej izbrat, kaj bosta prebrala, in potem pač izvedemo to branje, ki je pol ure. Od tega je približno 20 minut branj, tako da pač otrok bere. Vodnica vmes postavlja tudi vprašanja, vedno pa naredimo tako, da so oni tukaj, ker tudi oni imajo sistem, ane. Recimo, da je vodnica, pes in otrok. Jaz pa sem vedno zadaj, sem malo umaknjena, tako da si potem zraven beležim, saj jaz potem te otroke tudi sicer spremljam, kako napredujejo v branju, zato tudi zmeraj beležim. Beležim, kako bere, ko bere s psom, kako komunicira, ne vem, tudi kakšne napake dela, kako tekoče bere, a je sproščen. Nisem pa medtem neposredno vključena, medtem pa, ko izvajam učno uro, takrat sem pa tudi jaz neposredno vključena v delo.

M: Se pravi v skupini vi vodite potek?

I: V skupini, sploh če smo v celem razredu, ja. Tut recimo te dejavnostne, ampak to je zelo tko, mislim, bi se težko reklo, to je pa sedaj vodja, ane, in vsi ostali sledijo. To je spet povezano s tem, kako si povezan z učiteljem, s katerim sodeluješ, ane, ker sedaj, če si zelo povezan, če se poznaš, če se poznata med sabo, res lahko deluješ kot tim, veš, da se lahko zaneseš, če ti na primer narediš nekaj, kar ti pade na pamet, da lahko tut ti kako stvar improviziraš vmes, da veš, da se bo učitelj odzval na drugi strani. Tko da je fajn, da nam ni treba imet res rigidno. Nardimo mi načrt, kako bomo to izvedli, se vse v naprej dogovorimo, ampak včasih iz situacije izpeljemo še kaj več. Je pa, da ni tistega kaosa, sem jaz tista, ki vodnico in psa pripeljem v razred. Z otroki se že v naprej dogovorim, jih pripravim, učiteljica pač takrat, v tistem času prej, je to del njihovega vsakdana, da se vsake toliko pogovorijo o tem, da se spomnijo. Drugače sem pa jaz načeloma tista, ki vodim.

M: Kako pa pripravite otroke, da bo prišel na šolo pes?

I: Zdaj, pri nas je tako, da se spoznajo že v prvem razredu, ker to je že tretje leto, odkar to delamo. Takrat na začetku je bilo bolj tako, ja, da je bilo tisto hiper navdušenje, evforija. Zdej je pa tako, že dost utečeno. Tako naredimo, da v prvem razredu pridejo malo na obisk v razred, tut recimo imamo sedaj to Divo, ki prihaja k nam, in nemško dogo, ki mu je ime Henrik, in to je pri nas tako izpadlo, ko so ga slučajno vidli. Učiteljica je tako, aha je Henrik, nemška doga, u, inšpektor prihaja. To je zdaj postala ikona naše šole, skratka pride inšpektor Henrik, ampak bilo je pa čist nenamerno. Otroci so sedaj tako popadli za to, res verjamejo praktično vse, kar jim rečeš. To je bilo tko rečmo, da smo ji od doma dobili feedback, ja da kdo pa sedaj to pride, da otroci so potem začeli, da pride iz Legolanda. Oni so bli res, ne, o kdo pride, nek inšpektor iz Nemčije. Potem no, pa je stopla notr nemška doga. To je res tako, človek mora to videt no. Jaz tudi, ko študentke pridejo na prakso jih vzamem s sabo, ker se mi zdi, da je to fajn za doživeti, da vidiš pol tisti odziv pri otrocih. Vloga zdej npr. tega »inšpektorja«, no, Diva je postala zdej njegova tajnica, ker je majhna in bela in ... Ona dva pregledujeta potreščine tako, da dejansko gresta med mizami, pogledata zvezke, pogledata predalčke, povohata puščice in to že, ko vejo, da bodo prišli, je vse v naprej pripravljeno. Učiteljici povejo, ne, da to se vse ošilili na novo, zvezki so pospravljeni, vse zrihtajo. Če pa prideta nenapovedano. Tako smo naredili zdej nazadnje, v enem prvem razredu. Tist moment, ko sem jaz stopila noter in smo začel napeljevati, da je obisk, ne, se je že začelo. Tekanje in ošiljenje, pospravljenje. Tako potem človek res vidi, kakšen faktor je to, ker kdaj učitelj lahk njim cel dan govori, nimaš ošiljeno, ošili, pripravi, pospravi, pa od tega nič ni, ne. Pol pa pride notr en pes, pa je v momentu vse ošiljeno, vsi papirčki po tleh pobrani, vse na svojem mestu in vsi so tiho z odprtimi očmi in usti spremljajo, kaj se dogaja. Tko da ubistvu na en tak spontan simpatičen način želimo že v prvem razredu speljat. Pol na koncu, tako smo tudi lani zaključili s temi, ko sedaj berejo, pa v drugem razredu, pač, ker je drugi razred tudi ciljno usmerjen k učenju branja. Naj bi se otroci v tem obdobju bralno opismenili, zato smo to umestili v drugi razred. Tole individualno branje s psi. Smo pač lani s to generacijo namenoma v prvem razredu, na koncu smo z eno skupino pekli piškote, z drugo smo izdelovali igrače, za katere so sami prinesli majice, štumfe in take stvari od doma, in smo potem imeli srečanje, s kužki. Tako si tudi tisti, ki že lani kot prčki brali, so na zaključnem srečanju tudi že nekaj prebrali in smo naredili tako, kot en uvod, da septembra pa začnemo s temi bralnimi uricami. Tako že septembra, ko pridejo, starši že sprašujejo, a bo, ne, a ni nobenih sprememb. Že zelo čakajo, ne, zdej bodo pa zares brali, ne. Da bo vsak imel tiste pol ure s psom, da mu bo lahko bral pa naredil vse trike, ki jih v skupini ne more, in bo poslušal srce in ga božal in ga crkljal. Na ta način so s tega vidika pripravljene. Kar se pa branja tiče, smo pa dogovorjeni tudi od začetka. Najprej pridejo na vrsto tisti, ki že berejo, torej najboljši bralci, zato da jim je to kot ena nagrada, ker že berejo, bodo prvi na vrsti, drugi, ki pa slabše berejo, pa taki, ki sploh ne berejo, mogoče v drugem razredu, pa spodbuda zato, da začnejo intenzivno brat, da takrat ko pa nekaj, ko bodo lahko prebrali, pa naj bo to minimalno, saj vsaj nekaj pa mora, ker je bralna urica. In se zelo dobro obnese to, ker tile, ki so dobri bralci, so seveda navdušeni. Tudi potem ko se vrnejo v razred, vsak tak vedno pove, kako je bilo, ne, učiteljica jih povpraša, da razloži drugim, prenesejo tole navdušenje v razred. Res komaj čakajo, kdaj bom pa jaz na vrsti. Hkrati imamo tudi tele bralne koledarje narejene tako, da jim naredim vedno za vsak mesec bralni koledar, ko je zraven nekje še Diva na neki sliki, tako da jim še ona kot nekaj sporoča, da

ni samo navodila, da nekaj berejo. Potem ta del pa učiteljica nekaj pregleduje, jaz pa tko na 14 dni grem pa pogledam, ko nosijo s sabo te koledarje, da pogledam, kako je, pa da bom še malo sporočila, kako napredujejo, pa kdo bo naslednji. Potem pa prihaja do tega cikličnega na 14 dni, ko spet dva izberemo. Tako da sedaj smo v tem drugem razredu pršli tako daleč, da sta ostala še dva učenca, ki imata prav velike težave, in smo dogovorjeni že prav na koncu s tema paroma, da so si sami zbrali, smo že prej povedali, ane, da bosta na vrsti, ane, in sta si sama izbrala knjigico, ki jim je blizu, in naj doma vadijo. Tako da so ubistvu tisto knjigo, ki jo že poznajo, ki so jim jo doma drugi brali, ki so jo sami brali, da jim je bilo še malo lažje potem priti na vrsto. No, potem prideta te dva, ki imata težave, potem pa pride nov cikel. Tako da letos bo res prvič tako, da bodo prišli vsi dvakrat na vrsto, da se potem res lahko naredi ena evalvacija, kako je bilo, ko je prvič bral, in kako sedaj. Zdej ko nam to uspe samo za en razred, to je sedaj problem, ne, ker sedaj, če bi mi želeli v obeh drugih razredih, bi morali imeti to branje vsak teden. Bi ga imeli z veseljem, sam ni tolko terapevtskih parov, ki bi že imeli licenco za branje narjeno, sploh pa ne v Ljubljani. Tko da to, da pride gospa na 14 dni, je ... to smo sedaj zelo dobro naredili, da res poteka na 14 dni, tako da bomo res očitno lahko speljali. Sedaj v tem drugem razredu, ker je zelo pač kruto, ker bi tudi oni, ne, bomo pa sedaj naredili, da bomo sedaj v drugem polletju ena manjša skupinca, ki so približno na isti stopnji branja tut oni lahko, da bodo vsaj enkrat. Smo pa naredili, da je šla Diva enkrat v razred in so v razredu tako, vsak je prebral tri povedi, da so kot razred pokazali, kako so tudi oni napredovali, in tudi oni dobijo te bralne koledarje, da so spodbujeni. Tudi vsake toliko gre Diva v razred pa pokuka v razred, kaj pove, pregleda potrebščine. Tako da so na nek način tudi oni deležni tega stika s psom.

M: Tole potem izvajate v prvem in drugem razredu?

I: V prvem začnemo, tako kot sem rekla, s temi aktivnostmi, da se spoznajo. So res bolj take socialne aktivnosti, bi jaz temu rekla, bolj s tega vidika pa, da vidijo, kaj je to pes, da vidijo, kako se mora obnašati, jim gospe tudi to predstavijo, ne, če srečaš psa, če se bojiš psa, kako in kaj naredit. Res te osnove, o pasji negi, pasji vzgoji, o rokovanju s psom. To se najbolj v prvem razredu. Pes po drugi strani pride, prekontrolira potrebščine, da gre res bolj za ta vidik, smo v šoli, se navajamo, da je v šoli drug red, pri tem pa nam pomaga še inšpektor, da je res bolj s tega vidika. Pa da oni delajo, kot da delajo za te kužke. Saj tut oni ne, ko delajo za te kužke, to je ubistvu vse vključeno v pouk, ker oni mesijo, tehtajo, to je vse del pouka, tudi skušajo potem oblikovati, tako v smislu grafomotorike. Tele igrače, ko so bile, je bilo tudi polno prepletanja, so kite pletli, pa polnili, obračali, rezali. Skratka, ni to kr nekaj, neka dejavnost sama po sebi, kot igra. Otroci seveda dojemajo kot zelo zabavno, hkrati pa tu notri zajema veliko standardov, ki bi jih oni pri pouku delali, pač na tisti klasičen način pouka. V drugem razredu pa potem zares intenzivno izvajamo tole branje, ne. Tole pa res poteka, celo leto na šoli, na 14 dni. To, kar pa jaz občasno naredim s temi učenci, ki imajo posebne potrebe. To se pa z gospo Slavico sproti dogovoriva no, ko je tako, kakšno obdobje. Ali pa ne vem, če so kje kakšni razredi na kakšni dejavnosti pa je pač tisti termin prost. Ali če ima kateri od teh res slabo obdobje pa rabi dodatno motivacijo, bolj v tem smislu. Tisto se sproti dogovarjava, ker zaenkrat, iz istega razloga, no, ni dovolj terapevtskih parov, da bi izvajali tovrstno, ker dejansko bi lahko bile bolj terapevtske ure. Čeprav tile, ki se zdaj ukvarjajo, no, če bo govorili z vodniki, oni bi vam dejansko rekli, da so to aktivnosti s pomočjo psa, ker terapija je res tisto, kar se izvaja v Soči, v bolnicah, v kakšnih domovih upokojencev, po zavodih,

raznih bolj teh ustanovah, kjer je res bolj to terapevtsko stališče. No, saj sedaj iz tega istega razloga so ustanovile tole Mrežo šolski pes., da bi se tole razvejilo, tako da v šole ne bi hodil terapevtski pes, ker ne izvaja terapije. To bo vam te gospe znale bolj razložiti.

M: Kako pa to, da ste se potem opredelili prav na ta prva dva razreda?

I: Organizacijsko preprosto nam ne znese, premalo je psov. Saj ko prideva midve s Slavico gor, ali pa pride več psov ali pa imajo to srečanje, to gredo vsi z nami, do devetega razreda. Ampak preprosto ne gre, ker ni dovolj psov. Tudi jaz bi lahko imela še en šiht zraven, da bi ostala in vse to izvedla. Se da, tu je ful, ful je možnosti, če si pripravljen. Tu imam tudi jaz sama s sabo težave, ker to jaz vse bi, ampak preprosto organizacijsko ne gre, vse to izvest. Mogoče v prihodnosti bom vse to izvedla, kar pa bi si želela in kar še idej je. Jaz tudi upam, da sedaj ko bodo v jeseni spet imeli te, da ko se pač izobražujejo za branje tudi, da bo spet kakšna, ki bo, v upokoju, še to je problem. Tudi če so v Ljubljani, so to mladi, ki so dopoldne v službi, mi pa imamo to specifično, da pač rabimo te pare dopoldne in smo spet omejeni, ne. Tak da tu imamo veliko težav s tem. Smo pa ostali na tem. Jaz sem iz lastne izkušnje prišla do tega. Jaz sm pač v knjižnici v Kranju svojga sina prjavla na na branje, ker imajo organizirano, in je bil on popolnoma navdušen, pa on, ki se je smrtno bal psov. Pol je pa vedno prišel, da bi šel spet, ne. Jaz, ker taka pač sm, sem doma takoj šla googlat, in ker tam ni blo kontakta in je blo sam za napisat, sem napisala pač, kaj se je zgodilo. Gospa mi je takoj poslala telefonsko, da naj jo pokličem. Jaz pa, brez da bi prej trezno razmislila, dogovorila, da oni pridejo čez en teden v šolo. Sej ni blo s tem nič narobe, ampak včasih je fajn no, da čovek res tist, na prvo žogo, ko je pod vplivom čustev, pade v neko situacijo. Potem pa je tale gospa po telefonu rekla, da kaj pa vi bi. Jaz sem rekla, da bi to, kr sm vidla v knjižnici, in potem je rekla, no, vam javim, drug teden mogoče pridem. Potem pa je samo potrdila, da naslednji teden prideta dve, da bomo vidli. Onidve sta res prišli in jaz ubistvu sploh nisem vedla, kaj bi. Ne, ampak smo se potem res dobro zmenili, smo tudi čist poskusno, ker dejansko jaz nisem vedla, kako oni sicer funkcionirajo. To je vseeno bilo tri leta nazaj, tud oni imajo sedaj več članov in so tud oni bolj razpršeni po več institucijah, delajo. Tko da so stvari malo lažje, pa malo bolj so že znani javnosti. In takrat smo že slučajno, jaz sem šla pa še ena študentka, ki z njo delam, pohopsali, da smo vidli, kako to zgleda, in potem je beseda dala besedo in je stvar stekla. In smo pač začeli z branjem, tako je pol pr tem ostalo, no, da sem res začela razmišljat, kako bi to sistematično lahko speljali, saj to je bilo potem, ne vem, februarja al nek tak čas, kot je zdaj. Takrat smo mal kombiniral, kdaj pač katera lahko, saj oni imajo že te utečene sisteme, ki so v naprej dogovorjeni, kam hodijo, no pol smo se pa potem za naslednje šolsko leto že kar fiksno zmenili, kako in kaj bo stvar potekala. Letos imamo pa potem res čez celo leto vse organizirano, ker letos smo pa potem tudi prijavli na zavod za šolstvo pod inovacijske projekte, tako da imamo vse te stvari pokrite, res je postalo že del šole.

M: Kako je pa ta program sprejelo potem vodstvo, glede na to, da so kar prišli in je bilo vse na hitro?

I: Pa vrede, ker jaz sem bila zelo prepričana in sem tudi na ta način prišla vodstvu predstaviti in so se pač strinjali, takrat se pomoje onedva tud nista zavedala, v kaj se spuščata. Ja fajn, vrede, naj pridejo. Jaz sem sicer imela potem malo strahu, to so vseeno prostovoljke, torej one pridejo brezplačno, je pa tu stvar potnih

stroškov, ki jih pa vseeno mora institucija poravnat, glede na to da se one pripeljejo. No, tu se mi je pojavil prvi dvom, da bo meni uspelo, saj v šolstvu je včasih že kreda problem, kaj šele kaj drugega. Ampak jaz sem bila v tistem prvem zanosu tak prepričana, da to mormo met, da sem tut rekla, da če se ne bo, ker bo treba tut potne stroške poravnat, da lahko tut men to trgajo, če šola nima. Pol sta bla oba čist šokirana, ja, da ne, to pa ne, kr naj pridejo. Ubistvu tko bom rekla, se strinjata z vsem, ravnatelj in pomočnica. Sta tut že bla, pomočnica je bla na več srečanjih, ravnatelj je bil enkrat prisoten. Nista ona dva taka pasjeljubca, kot sem jaz pa večina učiteljev pa otrok, ampak stvar podpirata. Tako da na primer, tud ko sem prijavljala projekt, je ravnatelj vse podpisal, se z vsem strinjal, takrat sem mu tudi vse predstavlja, in tudi zdaj ko se je ta mreža vzpostavlja. Sem že prejšnji teden urejala prav te stvari, da se včlanimo v mrežo šolskega psa, se je tudi vsemu posvetil, vse pregledal, vso to dokumentacijo. Ta stvar res ni nekakšen hec, ane, ne more kar vsak pes prit v šolo, ane, vseeno smo šola. Potem pa take stvari, vseeno sem mela idejo, a bi se dalo it v jedilnico vsaj pogledat, ne, da pogledata tudi, kako je, kako sedijo pač, to pa sta mi potem povedala, da to pa pač ne gre, ker *hasap* ima pa vseeno svoje zadeve. Saj se je to men zdelo, ampak je vseen zmer to probam, ne, če se da. Tako da stvar podpirata v vsakem smislu, ni pa da bi zdaj ona dva to ful tako kot učitelji, pa da bi ona dva vedno prišla zraven in ne vem kaj počela. Se jima pa fajn zdi, ker se na račun tega tudi naša šola pojavi nekje v medijih. To se pa vodstvu vedno fajn zdi.

M: Ste imeli morda že kakšne probleme v zvezi s temi aktivnostmi?

I: Ne. Težav prav nobenih ne. Starši so uglavnem navdušeni. Tut tko sem dobila povratno informacijo, pa so me starši ustavili. Na primer tut letos, na prvi šolski dan, ko imajo prvički sprejem, so otroci odšli z učiteljicami, pa smo imeli mi kot eno srečanje s starši, da se pač predstavimo te službe različne, ki smo. Potem vem, da je bilo eno vprašanje, če bodo letos kužki tud. To pomeni, da so že starši, pa to niso bili starši, ki bi že imeli starejšega brata ali pa sestro. Tako da je že bil nekje glas, torej nekaj se dogaja in je že padlo vprašanje, ne. Tako da so, ne, že želje v naprej postavljene. Niso vsi, so tudi kolegice, ki jim psi niso blizu, ampak to je vse tako speljano, da tut tile pari so tako strokovno usposobljeni pri teh zadevah, da zelo dobro pristopijo. Imeli smo tudi primer, ko se je otrok smrtno bal psa in je tut mama povedala, da on si neznansko želi tega druženja. Oni imajo doma pri dedku psa, da on sploh ne upa blizu, da gre vse okrog tega psa, da pride noter, ampak da če je kakšna možnost, da to nekako, ne. In tudi mi smo mu v šoli povedali, da ni problem, če ne želi, ampak ne da on želi, on bo šel. Tako da smo bili zelo zmenjeni s Slavico že prej, da se zares zelo boji. Njemu smo tudi tisti dan povedali, da bo, vendarle tudi če ne bo, če si premisli tisti moment, ko pride, da vseeno ni problem, da še vedno lahko kasneje, še enkrat poskusi, ne. In res, ko je tisti moment prišel na vrata, se je kar na mene naslonu, tisto, kaj pa zdaj, ne. Ampak smo spet, glej, ni problem, lahko se vrneš v razred, lahko od tukaj se pogovarjaš, kakor koli, vedno boš imel še možnost, če boš imel še željo. Ne, jaz bom tu ostal, je rekel in je pač malo dlje trajalo in je tudi ta strah premagal in je tud naslednji dan mama prišla, da ni mogla verjet, ker je nazadnje on dobesedno scrkljal tam na tleh s tole psičko. Tako da v glavnem imamo res pozitivne izkušnje, no. Tisti, ki jim pač psi niso blizu, pa samo na hodniku, dober dan, pa gredo dalje, ne. Večina je pa še zmeri, da ko ga zagleda, so že itak vsi po tleh, ne. Še iz računovodstva in tajništva pridejo ven. Načeloma smo zlo tko, ane. Imamo tut eno učiteljico, ki se je smrtno bala psov. No, ampak ona je vzljubla Henrika, od vseh psov je vzljubla nemško dogo, ker ko se on nasloni na tebe, se morš konkretno

držat. Je tak scertan ubistvu, no in ko je prišel on v ta razred. Oziroma je ona tla, da pride prav on v razred, ker uči v prvem razredu ne, zavestno je šla v to. Ampak ona je povedala, da se noro boji psov. Potem pa je Henrik prišel k njej in ona ga je začela božat, on pa se je naslonu nanjo, s tisto slino, jo gleda, to je bla ljubezen na prvi pogled. Ona je zdej taka zagovornica tega in taka ljubiteljica psov, da jo tut doma zafrkavajo, da ji bodo psa nabavli, ko bo šla v penzijo. Tako da tut eni učitli, ane. Ona se je tut brž hotela slikat, da bo imela dokaz, da cerklam psa. Imamo tud pri učiteljih premike, eni pa pač ne. Recimo sedaj po teh dveh, treh letih je tudi prstopla učiteljica, ena starejša gospa že, kako pa to poteka, jo je zanimal malo ane. Je rekla, da ona se tut boji psov, da bi tut rabla eno terapijo na tem področju. Tko, nekateri rabijo mal več časa, pač usmerjeni smo tako, da nobenega ne silimo. Tut če ima otrok zadržke, pa ga do sedaj tudi še nismo imeli, tak da ne bi želel, no. Stvar poteka za tiste, ki želijo. Tud starše s tem seznanimo, jih obvestimo. Na začetku vedno grem na roditeljski sestanek, jim predstavim vse, kako to zgleda, kako bo potekalo, kdo bo vključen. Me tud potem obvestijo, če so kakšne alergije slučajno, če se kdo boji psa, če ima kdo kakšne slabe izkušnje, tako da potem s Slavico vse to predelava, ampak še nismo mel prav nobenga negativnega odziva. Res sami pozitivni.

M: Je potrebno za te prostovoljske pare prinesiti kakšna veterinarska poročila?

I: Ja, ja, vedno ko pride kdo na novo. Pa tale, ki hodi redno, ubistvu mora dvakrat na leto. Vedno na začetku, pa potem sredi leta spet. Tako da jaz imam vsa potrdila oziroma veterinarska spričevala, kjer je vse dokumentirano. To moramo imet. Tudi če pridejo samo na tole skupinsko druženje, ko so še ti pripraviški pari, ki se šele učijo, morajo prineset, tako da najprej, ko pridejo, mi vse te papirje predajo. Pol se pa šele lahko mi dalje pogovarjamo, da grejo naprej z delom.

M: Katere učinke teh kinoloških uric bi najbolj izpostavili pri otrocih?

I: Sproščenost definitivno, že s tega socialnega vidika, so otroci, mislem, se ne znajo med sabo zmenit, kako bi se igral, pogovarjal, kdo bi s kom sedel. Pol pa ko pride pa ga odrine, pa se pol pogovarjaš pa ugotoviš, da se je želel igrat z njim. Tako da s čustvenega, ko vidiš, kaj jim vse povejo, od tega, da so v kontaktu z živim bitjem. To me vedno znova čudi, ker je vsaka generacija vedno bolj zaprta, vsak otrok bolj zaprt vase. Sam svoj ego, res tisti jaz, jaz in daleč okrog nobenga. Se da zelo velik tu z živaljo nardit. Ampak o branju pa teh učnih napredkih pa škoda zgublat besed, res. Ker tu pa otroci, ki nikakor ne berejo, sploh v teh socialnih situacijah, sploh si ne upajo ust odpret, se res do take mere sprostijo, da sploh ne morem verjet, ker pol poslušam, da je to isti otrok. Ne vsi, ni zdaj to nekaj, včasih imam občutek, kot da imam čarobno palčko oziroma jo ima Diva v svojem žepku in pol oni kr berejo. Ampak je pri nekaterih res izjemna razlika. Pri tistih otrocih, ki so sposobni za to, nič za to, tisti imajo svoj individualni trenutek, ko se lahko razgovorijo, lahko vse vprašajo, lahko pokažejo, kaj znajo, pa pač tudi na neki višji ravni to speljemo, ne. Da še kaj drugega naredijo. Pri tehle s posebnimi potrebami pa se tud zlo pozna, ker so to otroci, ki neradi počnejo nekatere stvari, in naredimo tako, da je ura prikovana z aktivnostjo, ki je oni ne marajo, s kateri imajo največje težave. Je prav zanimivo potem, ko gledamo slike za nazaj, ker jaz vedno vse dokumentiram, ker je fajn, da oroci tudi sami sebe vidijo, ne. Mislim, to pišejo tisti, ki sovražijo pisanje, mečejo stvari po tleh,

potem pa pišejo z nasmeškom na ustih, ker nima nekega občutka, da nekaj piše. On je pač tam z Divo in on more pač nekaj naredit, ali brat ali računat, karkol od tega. Sploh ne vem, kaj bi rekla, kje ima največji učinek, no, iz vseh vidikov. Socialno, čustveno, vedno imam bolj občutek, pri teh tamajhnjih, ampak saj tamali bodo zrastle, ne, zdej če gledamo te generacije, ki so sedaj osmi razred, takrat se je približno začelo tako res, da se je pokazal en velik razmik, ne vem, kako bi se temu reklo, družbenem stanju no, tega egocentrizma in agresivne komunikacije in takih stvari. Tu lahko en kuža zelo velik nardi, če bi se to organizirano izvajalo, da bi se te delavnice sistematično delale, bi se dal velik. Res se otroc povežejo, tut če delajo aktivnosti za psa, da psa sploh ni zraven, je to taka dinamika v razredu, da so tud učiteljice presenečene, da je to sploh možno, da vsi tako poenoteno. In pol vsi si dajejo ideje, res tisto timsko delo, ki ga že zelo redko vidiš kdaj v razredu. Tud če ga še tako organiziraš pa spodbujaš, se neke iskricke krešejo, ker je vedno jaz, jaz, samo mene se bo poslušalo. Tega je zmerej več. Tu se pa da z živaljo zelo velik nrdit, pri branju pa, saj vam pravim, se tut taki, ki jecljajo, se umilijo te zadeve, spregovorijo tisti, ki zelo tiho berejo, se le dajo, da malo glasneje berejo. Začnejo tudi bolj sproščeno brat, pa to pol tudi malce dlje traja, ne, da ni samo v individualni situaciji ne. Tudi končni cilj je, da na koncu bodo vsi v razredu glasno prebrali nekaj povedi. To tako glasno, da jih sliši cel razred, ne samo učiteljica spredaj, zraven tega otroka. To se absolutno doseže s tem.

M: Teli terapevtski pari pa so samo iz Ljubljane?

I: Tale gospa se vozi z Vrhniko, v Ljubljani jih je v bistvu zelo malo. Drugače pa imajo oni tudi gorenjsko podružnico, ker mi delamo s Tačkami pomagačkami, ne, so pa še druga ta društva. Oni imajo štajersko, gorenjsko, primorsko podružnico pa tale osrednjaslovenska. V bistvu jih je najmanj parov v Ljubljani. Tu, kjer je največje povpraševanje, tako da to je kr dost velik problem. Ni to enostavno tudi za njih, ne. One so dejansko prostovoljke, to delajo zastonj, rabijo za to kr velik časa, ne, če gledamo, da je ona pri nas, pa nikoli ni to samo eno uro, ne, ona je zagotovo tukaj dve uri. Dokler ne pride sem, brez tega da šteje čas, da se k nam pripelje, potem itak preden pride do sem gor, ker se po poti itak ustavimo na vsaki stopnici, ker pride še kdo zraven. Potem tudi vmes, da se še midve pogovoriva, kaj je ona opazla, kaj sem jaz opazla pri vsakem otroku, in je to takoj dve uri ne. Je to kar zahtevna naloga, tudi za njih.

M: Si morajo vmes vzeti kaj pavze, je pes kdaj vznemirjen?

I: Ne, no, saj recimo, zanimivo, to bi bla še ena stvar, kar ste prej rekli. Mi imamo enega zelo hiperaktivnega učenca, ampak res je zelo težko pri miru. On je sposoben med poukom tud desetkrat pod mizo past. Sploh ne veš, kdaj on pade s stola pa kdaj pade pod mizo, ker je povsod, in na mizi. On je bil, 20 minut je ležal popolnoma na miru. Ona je ležala na njem, on naslonjen na njo in on je pol tut na koncu izjavu, da se je počutil osvobojenega, ko ji je bral, in ta način potem, tako vidiš, ko ti otroci povedo, kaki so ti učinki. Je pa takrat res, če ta otrok bere Divi, se potem vidi, da je utrujena, da more it. Tud Slavica pove, da takrat ko gresta domov, če nimata več, se tisti dan zelo pozna, da tud doma kar bolj spi. Kakor da bi pes posrkal tisto energijo, ne vem no, si ne znam tega drgač predstavlat. Drugače pa načeloma ne, pač otrok gre v razred, pač maksimalno 5 minut, da pride naslednji, ker je to recmo vseeno pol ure do 40 minut, da je z enim otrokom.

Nič takega itak ne počnemo z njo ne. Najprej itak da se predstavijo, pa potem Slavica kak trik pokaže pa potem da otrok nrdi s kužkom kak trik. Potem pa tako uglavnem, leži zraven, drema in gleda, kaj otrok dela. To je to. Psi so res, so šolani, no, da nič ni pod prisilo. Tudi kadar je kdaj bolj živahna pa se s svojo igračko igra, se pač zraven igra. Tudi otroci kdaj pokomentirajo, ampak Slavica potem to spelje, ja da zdaj vidijo, da jih sedaj ne posluša, daj še enkrat povej. Tako se na nek način vse stvari izpeljejo.

M: Razmišljate tudi o kakšni drugi živali?

I: Zaenkrat še ne, ker še to komaj speljemo. Jaz bi imela živalski vrt tu. Ne, zelo težko je izvest, zdaj vse to, če govoriš, se zelo fino vse sliši. Oh, kaj pa je to, ne, pa pride pa nrdimo. To potegne za sabo tok enih priprav pa tok ene organizacije. Tok sodelovanja z različnimi ljudmi, ne. Ni prav enostavno. Sploh če recimo, mogoče je malenkost lažje tistim, ki delajo pa imajo svojega psa, da so hkrati terapevtski par in občasno pripeljejo svojo žival v šolo in to izvedejo, ne vem. To bi znali oni povedat, jaz bi si znala predstavljati, da za spoznanje malce lažje pa je, ker takoj gre ta faktor stran, ko se jaz s Slavico usklajujem glede terminov ur, da se slišiva po telefonu, da grem dol, ji odprem pa jo potem pospremam nazaj. Vse te stvari. Tega pač ni in da se potem tudi z njo usklajujeva, opažanja, da si izmenjava. To je, več oseb ko je vključenih, bolj zahteven je projekt. Pomojem bi bila lahko samo za to tu zaposlena, da bi izvajala živalski vrt. Ne, velik je, če imaš še svoje delo zraven, je res, da je to en urnik, ki obsega tok pa tok še ur pouka in ni najboljše enostavno to vse skupaj, je pa vredno.

M: Kje pa črpate ideje za te skupinske ure?

I: Ja, joj, z veselja, ne vem. Joj zanimivo vprašanje, men se pač pripeljejo ideje, kaj pa vem. Kakšne stvari tut vidiš, ne, ampak da bi kaj tko, ne vem, spontano pride pač s tega, jaz taka pač sem. Ne vem. Sploh ne znam odgovoriti. Tko se mi je zdelo, pač s temi dodatnimi aktivnostmi, najprej smo začeli s piškoti. Ita smo delali, ker jaz tudi sicer fotografiram in sem vedno to beležila, smo pač fotografije, jaz tudi tam zadaj vedno na panoju pripopamo fotko, ko je kdo bral. Isto imajo v razredu in pol tudi plakate delajo. To je šlo spontano s tem, ker sem jaz fotografirala, da so oni imeli to vizualno pa da smo staršem takoj pokazali, pa da so oni v razredu imeli takoj to dejavnost, da so vidli pa se o tem pogovarjali in to je že velik. Ves čas ubistvu živijo s tem, zdaj to pasje druženje je postalo res del njihovega življenja v šoli, ker imajo povsod nekaj, kar jih na to spominja. Pol pa ko smo imeli tole druženja pa, ker jaz pač, se mi vedno zdi, da morš pač nekaj pripraviti, ne. Okej, za vodnice že greš ne pa kupiš rožice, kaj pa za kužke, da bomo kupili priboljške, to smo itak že zmenjeni. Nekaj prinesemo, priskrbimo, da tudi mi vzamemo, in v zahvalo nekaj damo. Oni dobijo knjižno kazalko, ampak je lepo, da se tudi mi kužku zahvalmo. No in da niso bili kupljeni, sem jaz šla pa sem pogooglala recepte za pasje piškote in smo pač smo tako prvič pekli pasje piškote in je vsa šola smrdela po tuni. Jaz nisem hotela unih navadnih, ampak sem rekla, da mi bomo tiste ribje, da bo nekaj posebnega. No in to smo delali že kar takrat dost na začetku. Seveda, fajn je najt učiteljico, ki se bo s tem strinjala. Prvič smo to poskusili v drugem razredu, no, in smo res vključili v to likovni pouk, zraven še matematiko in je bilo noro res. Efekt je bil takšen res, da si rečeš, jutri spet ponovimo. In je bilo potem res dobro, pol so še porisali še papirje pa sem iz tistega naredila še vrečke, da so bili piškoti, no, in je bilo res vse povezano eden z drugim,

tud v prvem razredu smo imeli enkrat tako pouk, da sem jim pač pripravila kuvertico, vsak je svojo dobil, pol smo imeli pa vprašalnja. Ne vem, koliko tačk ima Henrik, in so pol oni imeli kartice in takrat so se učili štet do 5, so imeli notri številke in so dvigovali, da ni bilo tega šundra. Saj kot se na začetku rekla, je zelo težko v tako velikem oddelku, da ni preglasno. Pes je vseeno zelo občutljiv na ta hrup pa migetanje in to bi znalo pa res bit prenaporno in dejansko bi potem dejansko lahko prišel samo za en oddelek, kar pa nima smisla, da se vozijo vsi sem sam za pol ure, ne. Če hočemo mi res dobro izvest v vseh oddelkih, moramo mi zelo dobro razumet živali pa tudi otroke, vedno pripravimo na to, da je treba bit zelo miren in potrpežljiv in vse ostalo. In smo delali pač take aktivnosti, ne vem, kakšne barve je to, pa so spet poiskali v kuvertici in so spet dvignili, pa ne vem, boš prišel pokazat pa je prišel nekdo pokazat. No, to je bil tut tak interaktiven pouk, ko sta pač dva psa sodelovala. Ne vem, jaz se pač spomnim, ne vem, kaj naj vam rečem. Ja, kr z veselja, ane. Ne vem, ker sem tudi tako iskala in je dejansko zelo malo tega. Več se najde teh terapevtskih, zdaj recimo nekateri psi, ki imajo agility tut narjen pa znajo tele, ampak to se izvaja zgolj, kar najdeš na netu, v skupinah, res po kakšnih zavodih al pa s skupincami, ki jih je notr 5, 6, 7 maksimalno 10. To si mi spet zelo težko privoščimo, ne. To bi mi spet bilo treba dati oddelek na pol pa pri nas bi ži tole blo trinajst učencev, kar je že veliko, da bi to izvedli, bi pol bilo to dve skupini, v dveh razredih so to 4 skupine, kar pomeni, da je to zaradi psa neizvedljivo v enem razredu. To vse tok stvari potegne za sabo, tak da morš tut pr teh dejavnosti, če jih hočeš s celo skupino delat, neko aktivnost zlo dobro razmislit, kaj je izvedljivo in kaj ne. Jaz že zelo dolgo študiram, če bi kako motorično, da bi na kakšen izlet šli zraven, ampak to tok stvari za sabo potegne, da s Slavico za enkrat še nismo prišli zraven, skupaj no, kako bi to izvedli, da bi bilo učinkovito, da bi bilo vreden za psa pa da bi se dalo izvest za oba oddelka. Zdaj v prvem imamo še večjo težavo, ker imamo kar tri prve razrede in je to res nepredstavljivo, kaj vse to za sabo potegne, če so trije oddelki.

M: Mislite, da si se na tem področju v Sloveniji dalo še kaj naredit? Bi se mogoče dalo več v smeri, da se ti programi med seboj povežejo?

I: Da bi se povezali med seboj? Zdaj mislim, da s tole mrežo, ki so jo sedaj ustanovile, bo se dalo kar velik naredit. Kakor sem pogledala, je zastavljena tako, da bi se tudi izmenjavale izkušnje, zdaj res lahko govorim le za Tačke pomagačke, ker z njimi pač sodelujem. Bila sem zadnjič na enem izobraževanju, kjer so bile tudi tiste, joj, kaj so že, Ambasadorji nasmeha. Od tam je bila tut gospa, pa je tud ona pač s svojga vidika, pač sicer tist, kar je predavala, ampak je povedala z vidika njihovega društva. Tako da od drugih kaj velik jaz ne bi mogla, no. Tu pa kukr so ble one zde med sabo pa v parih, kot vodnice povezane, kakor so se one uspele izmenjat pa zdaj tut mene tut, ko imajo izobraževanje za nove pare, me tut kar pohopsajo, da jim pridem predstaviti tem, ki so na novo, kako mi to delamo, kaj delamo. Pa moram rečt, da jih je bilo kar veliko, tut te, ki so prišle kot pripravnice h nam, kako bi, pa da gredo na novo šolo, kako naj tam pristopijo, na koga se najprej obrnejo. Tud jaz zdaj, ko gledam nazaj, pa tut priporočam zdaj, ko imajo izobraževanje, res da najprej nrdijo tisto, kar jaz zdaj za nazaj vidim, da je blo pa tisto, kar je bilo ful dobro, da se na začetku nrdi. Zakaj bi zdaj vsak na novo, tko iz vsebinskega vidika pa res upam no, če se bo res ta mreža vzpostavla, da se bodo res povezali, no, kot mi je Mojca rekla, da se velik šol zanima, bi mogoče dalo pa tut na tem programskem delu kaj več, ne, da si tako izmenjamo ideje. Ker kolikor sem jaz sedaj na tem zadnjem izobraževanju in sta ble dve, ki sta predstavljali, kako oni dve pri pouku to delata. Ubistvu je ena v zavodu v Kamniku in meni to ni

kaj dosti pomagalo za naše delo no, tale ena pa, ko je v osnovni šoli pa dela podobne stvari kot jaz, ni blo zame neč novega. Bi blo pa fajn, da tud jaz nekje dobim pa si rečem, u pa res ne, ne rab men priletet iz vesolja. To bi bla ful dragocena situacija. Saj, kakor pravim, kar sem na netu našla pa mi je bilo všeč, so pa manjše skupine. To kar v tujini delajo, ne. V tujini je to že bolj razvito, ne, pa dalj časa traja, vse te stvari so že utečene. Tu se še lovim. Tist, kar bi še rada pa ni izvedljivo zaradi populacije, količine ljudi ...

M: Imate za otroke, s katerimi imate te individualne urice, kakšne individualne načrte?

I: Ne, za vsakega posebej ne, narjen je načrt dela, kako smo to zastavili, da bi prav, joj, no ta bi bla pa dobra, ja. Pol pa lahko samo to začnem delat res. No, to mi še ni padlo na pamet. Zdaj ste me pa prav nasmejali. Ne, prav načrtov ne, mislim, tko si res zastavimo z učiteljico, kdaj si na vrsti. Na ta način tut staršem predstavimo, jaz pa res vse to spremljam in si pišem za vsakega posebej. Imam tudi jaz to spremljevalno lestvico, ki jo uporabljamo za tele, iz mojega strokovnega področja. To je tak evalvacijski list, ki bo zdej šla še druga runda in je res tak, iz katerega se da primerjat in se lahko naredi dobra evalvacija. Lahko pa se zgodi na primer, da se starši teh otrok, ki imajo težave, da pridejo, če bi se dalo še kaj več, ne, to pri nas spet ni iz tistih razlogov izvedljivo. Imamo pa učenca z eno težjo obliko disleksije, ki se je izkazalo res, da mu zelo koristi, potem pa sem jaz na Slavico apelirala, ker oni pa potem izvajajo tudi individualno v njihovem društvu, tako da se on ali celo enkrat na teden ali pa na 14 dni se v njihovih prostorih srečuje, ne. Tako da tam izvajajo, ker v šoli pa bi bilo to absolutno preveč. To res potegne velik, velik za sabo. Je učinek, se da, če ima človek ideje pa hoče delat, sej pridejo ideje same od sebe, da bi se pa prav sistematično lotli, pa bi morala dat na stran takole generacijsko branje v drugem razredu, tako kot je po standardih v učnih načrtih, pa bi se mogla lotit posebej aktivnosti s psom z učenci s posebnimi potrebami. Tam pa bi stvar drugače potekala, tam pa bi, kot že imajo drugače jih narejen, bi se naredilo tudi za te aktivnosti psa, no. Trenutno je to res bolj tko, vsake tolko ena jagoda gor na vrhu, no, al pa kot motivacija za naprej.

M: Se izvaja pa samo znotraj šole?

I: Ja ja, bi tudi jaz, da bi se izvajalo tudi, kadar je kakšen športni dan al pa kaj, samo nisva še prišli s Slavico do tega, da bi to bilo izvedljivo. To potegna za sabo tudi, da je to masa otrok na enkrat, saj bi vsi želeli, zdaj sva se že enkrat pogovarjali, kako bi to izvedli, zdaj če je to nek pohod, bi rad vsak prišel na vrsto, da bi bil on tisti, ne. Vedno, oni imajo zlo natančno določena in prav je tako, da jih imajo, ta pravila, da zaščitijo psa. Mi tudi ves čas to otrokom, da se učijo tega. Tudi jaz, ko načrtujem, seveda imaš idejo, toda se vedno pripelje do tega, da to pa za dobro psa pa nikakor ne bo. Nek način bi blo, da kot da bi imeli družabno srečanje, potem pa 4 terapevstke pare, pa da bi jih več šlo pa bi se tako nekako izmenjevali, zdaj vse te igre na prostem pa ti sprehodi, to potegne za sabo toliko enih stvari, ki se drugače, ko dobiš idejo, sploh ne zdijo sporne. Al pa to ne, Slavica pride pa gremo na sprehod, kaj pa je to, v čem je pa problem, še lepše nam bo. Pa ni tako, saj to postane človeku jasno, ko vidi, ko se Slavica pojavi na hodniku, ko se masa 400 otrok zapodi do nje. Letos bomo pustili tako, kot je, ker imamo letos že prav sistematično dodelano pa bomo potem vidli za naprej, če pa se da še kakšna druga oblika. Pa vedno je tu potem, ker ni zadosti parov, res se zelo zelo pozna. Dalo bi se še več nardit, lahko bi imeli tedenska srečanja, če bi bil še en par, ki bi lahko prihajal dopoldne.

M: Ali morajo prostovoljci tu podpisat kakšen dokument?

I: Oni imajo to vse znotraj društva urejeno. Zlo dobro urejeno. Itak morjo opraviti vsa ta testiranja, izobraževanja, zdaj tale R.E.A.D. certifikat, ki ga še posebej, imajo tut vmes določeno, kolk časa more bit pripravljen, da sploh te stvari dobi. Tak da tu ubistvu mi, ko začnemo z nekom sodelovat, imajo to oni že vse urejeno, mi tega sploh ne rabimo, mi rabimo le veterinarsko spričevalo.

M: Prejle ste omenili ta štos s Henrikom, da je inšpektor in pride ter vse preveri, je to mogoče povezano tudi s tem, da se žival lažje sprostí, ker prepozna/spozna prostor, ali je ubistvu sedaj po tolikih obiskih že navajen okolice?

I: Hm, sedaj pa ne razumem.

M: Mogoče vidite spremembe pri živalih od prvih obiskov pa sedaj, ko je že vse utečeno in so redni obiskovalci?

I: Ne ne, pomoje ne, no. Na primer no, Diva, pri majhnih psih so še bolj občutljivi za te stvari, pa tut malo karakternó pa od pasme odvisno, zdaj, nekateri otroci postanejo zelo živahni, na primer en drug razred je zelo miren, tadrugi pa, kot se reče, včasih problematičen oddelek, ki je noter en kup otrok s takimi in drugačnimi težavami, ker res niso pri miru in je res kot v čebelnjaku in glasno. Tam se pa kr pozna in gre, jih zlo pripravljamo. Tud Slavica in mi ne, jim govorimo in se zlo lažje umirijo, kot da jim govori samo učiteljica, pa Dive ni noter. To je razlika, če gledamo pouk, ko grem jaz hospitirat al pa če grem zraven, ko je noter pes. Tam, pri tem oddelku se pozna, da je Diva, da ma tam prot koncu že mal dovolj, če potem vidimo, da je potrebno zaključit, potem izpeljemo, ampak zaenkrat nismo imeli nekih težav.

M: Ima šola predpisane kakšne normative, ki se jih morajo terapevtski pari držati?

I: To imajo vse v društvu. Zelo zrihtano. Res vam bo koristlo pa prav pršlo, ko boste govorili z njimi. To, ko pridejo, se morajo najprej očedit, posušit, vse, ne.

Konec zapisnika.

10.7 Priloga 7: intervju 5

I - intervjuvanka

M - jaz

Zapisnik je na izraženo željo intervjuvane osebe cenzuriran.

[illegible]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Konec zapisnika.

10.8 Priloga 8: intervju 6

Datum: 10.5.2017

M – jaz

I - intervjuvanka

Zapis pogovora:

M: Za začetek imam vprašanje, kakšna je vaša zaposlitev in kaj je vaše delo?

I: Zaposlena sem v CIRIUS Vipava, v razvojnem oddelku oziroma prilagojene programu za predšolske otroke. Moje delo je priprava programa oziroma dnevnih aktivnosti za delo z otroki v skupini, veliko sodelujemo s terapevtkami, ki vzamejo otroke k sebi na terapije. Potem pa posredujejo informacije, kakšne stvari bi bilo potrebno vključiti v delo. Sodelujemo z logopedinjo, delovno terapevtko, letos tudi s svetovalno službo, ker je veliko novih otrok. Torej s psihologinjo. Z zunanjih ustanov pa se vključuje tiflopedagoginja za slepo in slabovidno mladino in enkrat tedensko tudi s surdopedagoginjo.

M: Koliko pa je zaposlenih na vašem oddelku?

I: Trenutno je v skupini 7 otrok in sva jaz ter varuška, torej pomočnica vzgojiteljice in še dodatna delavka, ki je zaposlena preko javnih del. Maksimum našega oddelka naj bi bilo 6 otrok, je pa en otrok nad normativom in imamo še to dodatno pomoč. Me tri smo zaposlene, vključujejo pa se 4 terapevtke, ker sta dve delovni terapevtki in dve zunanji sodelavki. V celotnem zavodu pa približno nekje nad 100.

M: Kako potem vaše delovno okolje sprejema terapijo s pomočja psa, ki jo izvajate?

I: Začela sem pred porodniško, ko sem se začela sama zanimati za to. Najprej me je sploh začela zanimati terapija s konjem, ker tudi sama jaham in imam konja. Je pa to izobraževanje cenovno zelo obsežno in si ga ne uspem privoščiti. Tako sem se začela zanimati še za druge stvari, čeprav sem že večkrat slišala za terapijo s psi. Ne vem, zakaj nisem pomislila že prej na to, saj je tudi moj kuža zelo socialen, se rad boža in je zelo tolerant. Enkrat sem slučajno gledala, kdaj so izobraževanja za terapijo s psi oziroma pri našem društvu je terapija s pomočjo živali. Ni tako zelo osredotočena samo na pse, ampak v veliki večini so vključeni psi. Potem se šla na ta tečaj, vmes sem bila na porodniški, tako da sem se po vrnitvi pozanimala, če bi ga lahko pripeljala v službo, saj je bil to moj prvotni cilj, da bi ga vozila s seboj v službo. Bili so za stvar, tako da sem si potem še malo prilagodila urnik, čeprav bi si ga lahko še malo, da bi lahko zaključila tudi prej. Nisem niti še vedela takrat, kaj me čaka, sedaj delam od devetih do treh, ko je kuža z menoj. Od tega ena do dve uri prav delamo, potem pa je prisoten samo v skupini. Je zelo sproščen, tako da ni, da bi to motilo. Od začetka sva sodelovali z delovno terapevtko, ki se tudi sedaj največ vključuje v skupino. Vključevati pa so se začele malo bolj tudi ostale. V bistvu je zaključila eno izobraževanje pri društvu Tačke pomagačke, ki ni usmerjeno toliko v samo terapijo s psom, kot sem jaz razumela, brez psa. Samo terapevt, ki potem pride, zunanji terapevtski

par, in ti imaš pripravljen program. Tako da sem jaz včasih pripravila program ali pa sva se prej dogovorila in je ona pripravila in sva potem videli, kako je steklo. Ona se tako največ vključuje, ampak tudi ostale, ker je tudi še veliko ostalih stvari, ki tečejo, na primer – fizioterapevtka ima hipoterapijo in je tam dosti zasedena. Povabili smo tudi ravnateljico in pomočnico na hospitacijo, obe sta bili zelo navdušeni. Tako da smo bili zmeraj pri kakšnih obiskih tudi vključeni v hospitacijo. Letos smo potem dali skozi veliko obiskov in jih bomo verjetno naslednje leto malo črtali. Kljub temu skupine ni motilo, tudi otroci so jih zelo lepo sprejeli, čeprav je malo drugačna dinamika. Se pozna, so pa otroci zelo lepo sprejeli, tudi na hospitaciji z ravnateljico, včasih prideš zelo napet in tako, ampak so bili sproščeni in zelo sodelujoči. So tudi naredili nekatere stvari, katere nisem pričakovala, da jih bodo.

M: So se mogoče zaradi psa malo zamotili ...

I: Tako, je Bono kar razbremenil situacijo, ja. Malo pogledaš, ga počohaš, zadihaš in tako ... Večinoma sem opazila pri obiskih, da so bili vsi umerjeni v psa. Pogledajo seveda tudi, kaj delaš, ampak fokus je zelo na psu.

M: Ste imeli v začetni fazi mogoče kakšne težave glede higiene, ko ste pripeljali psa v notranje prostore?

I: Mi jih nismo imeli. Na izobraževanju so nam ves čas pravili, da moramo, brž ko vstopimo v hišo, očistiti tačke, dlako itd ... Jaz sem tudi ves čas tako delala, ampak tudi čistilke, ko sem jih srečala na vhodu, se niso nikoli jezile. Je bil tudi včasih dež, pa očistiš, posušiš, ampak dlaka je dlaka, malo ostane. S tem nismo imeli težav. Roke, ko jih včasih pes polize, očistimo s čistilnimi robčki. To kar pazimo, ker naši otroci še vedno zelo nosijo roke v usta. Teh zapletov nismo imeli. Je pa tudi odvisno od pasme. Naš kuža ne pušča dlake in ne smrdi, ne zaudarja. Delajo pa z vsemi možnimi pasmami, tako da ni to nobena ovira. Je pa to stvar, ki malo olajša samemu terapevtu.

M: Kdaj ste pa začeli s tem?

I: Začeli smo to šolsko leto s septembrom, pred počitnicami.

M: So bila potrebna kakšna dovoljenja staršev za izvajanje?

I: Jaz sem staršem povedala na roditeljskem sestanku, da bi to imeli, in so bili vsi takoj navdušeni. Veliko se jih že srečuje s hipoterapijo, tako da dosti že vidijo tam vidijo pozitiven vpliv živali na človeka oziroma njihove otroke. Sem pa jim dala ja tudi v podpis, da se s tem strinjajo, da otrok sodeluje in da se lahko s psom fotografiramo. Dodatne stvari pa niso bile potrebne.

M: Ste mogoče zasledili kakšne druge probleme, odkar ste začeli pa do sedaj?

I: Ne, jaz ne vidim, da bi imeli probleme. Lahko bi bil, ko se je enkrat pojavila situacija, ko je bilo polno otrok in sva bile sami s sodelavko. Sva pa potem delo prilagodili tako, da sva z enimi delali in drugi so počakali. Potem pa sva obrnili, ker je tretja sodelavka manjkala. Zna pa biti to kar velik problem. V primeru, da bi se to večkrat zgodilo, bi potem omejila obiske oziroma se prej prepričala, da bomo vse tri, preden bi

prišla z Bonotom. Kar se pa higiene in čistoče tiče, psa moraš sprehodit pred terapijo. Jaz sem začenjala ob devetih. Od osmih ali osmih in pol sva imela nekje prehod. Ampak ne glede ali je bilo suho vreme, je bila rosa in je ime mokre tace. Tako da se tudi zmeraj počeševa. Drugih problemov pa res ni bilo. Niti si ne predstavljam, kaj bi lahko bilo. Na primer no, lahko bi bilo nestrinjanje vodstva, ampak bi to pomenilo kar zaključek. Lahko pa bi se otroci bali živali. Imeli smo enega fanta z motnjo avtističnega spektra, ki je prišel med letom. On se je zelo bal. Prvič je kričal, boji se vsake nove situacije. V bistvu smo ugotovili, že preden je prišel Bono, da se hitro umiri s pesmijo, in smo začeli peti. Zraven je prišel zelo mirno in ga pobožal, takoj naslednji teden, ko je bil Bono spet prisoten, je takoj prišel zraven in ga pobožal. Bili smo zelo presenečeni. To je bila ena takih stvari, ki bi se lahko pokazala kot problem, ampak se je hitro rešila.

M: Kako pa delate oziroma sestavljate načrte?

I: Načrt, tako kot sem rekla, enkrat pripravim jaz, drugič delovna terapevtka. Drugače pa poskušam Bonota vmestiti v tisto temo, ki jo imamo. Na primer, imeli smo svoje telo, človeško telo in smo ugotavljali razlike s psom. Naredili smo obris fantka in obrisali psa. Potem smo lepili te simbole, kaj je glava, kaj je noga, itd. Potem smo imeli avto in smo tudi Bonota posedli v avto in ga vozili po prostoru. Pokazali smo, kako ga vozimo v avtu, da ima oprsnico in podobno. Jaz poskušam Bonota vključit v vse teme. V ene malo lažje kot druge. Smo ga za eno od hospitacij vključili tudi na temo pusta, ki ne paše nikamor. Ampak smo poiskali knjigico od Pikija, ki je tudi našemil. Naredili smo maske in so pod njih skrili gibalne naloge. Vsak je odkril, kaj je pod njegovo masko, Bono je pokazal nalogo in oni so ponovili vajo. Ni bilo spet toliko stika s psom, ampak je recimo pokazal nek trik in oni so ga ponovili.

M: Bolj v vlogi motivatorja?

I: Tako, motivator je bil kar velik. V skupini imamo dva fanta. Eden je karakterni zelo močen, drugi pa tak nežen fantek, sedi, počaka navodilo, ga je večkrat treba ponoviti. Okregaš drugega se še on zraven malo joče, čeprav se ta drugi ne tako. Imeli smo nalogo, da dajo Bonotu navodilo za glas ali pa kateri drugi trik. Tega nežnega fanta Bono sploh ni upošteval, se vidi, koliko ta notranja motivacija pride do izraza. Ta drugi fant pa ga je poklical, in ne glede na to da ima doma kužka, saj ga ima tudi drugi, pa ga tudi tisti ne upošteva. No, pri drugem fantu se je Bono usedel, ko mu je ukazal glas, je zalajal. Recimo tudi ta nežen fantek na začetku leta je prišel zraven, ampak si ga mogel prijeti za roko in iti z njim. No in Bono, ko vstane, se tudi strese in takrat je bil šok, se je prav prestrašil. Danes na primer ni več tega. Prve obisk je bil Bono prisoten, v skupini ima tudi kletko. Včasih gre noter, včasih ne. Včasih ga pustim zunaj, odvisno je, ali imam kaj za urediti drugje v hiši, ga dam noter, da je varno. Tudi otroci vedo, da se ga v kletki ne sme dotikati, da takrat kuža počiva. Tako da ga je vedno tlačil v kletko in jo odpiral. Zmeraj je bilo na ta princip, da fajn, da je tukaj, ampak naj gre sedaj v kletko. Potem pa je to kar hitro izzvenelo. Ne vem, po ene štirih obiskih oziroma maksimalno dva meseca, to pa je pet ali šest obiskov je nehal to delati. Takrat je tudi sedel za mizo in je nekaj delal. Bono je bil tudi v prostoru, ležal, hodil po prostoru in fant je sam vprašal, kje je Bono. Vprašal pa je tako, ne iz tistega, da bi bil prestrašen, od kje bi lahko on prišel, ampak v smislu, da se je spomnil, da je kuža tu in da bi ga on pogledal. Drugi fant, karakterni zelo močen in tako, pa je iskal s psom dosti stika. Na primer, motnja avtističnega spektra ni nujno, da poišče tako stik s človekom. Kužka pa je stalno klical v

komunikacijo, mu metal žogico, mu hotel dajati priboljške. Preko kužka pridemo tudi k temu, da nas poišče, da je začel tudi nas klicati v komunikacijo.

M: Se je potem bolj odprl ali kako bi se izrazili?

I: Odprl se je. V bistvu, začel je odgovarjati na vprašanja, ker za motnjo avtističnega spektra je pogosto, da odgovarja na vprašanja z istim vprašanjem, da ponavljajo. Na primer, ga vprašaš: »Kaj boš jedel?« in ti odgovori: »Kaj boš jedel?« Prav sedaj se je pokazalo, da je začel odgovarjati s stavkom in ne s ponavljanjem. Ne rečem, da se je to spremenilo samo zaradi Bonota, ampak mislim, da je tudi to vplivalo. Se je odprl v sami komunikaciji.

M: Kje pa dobivate ideje za te aktivnosti?

I: Dosti je že od samega programa, kaj bomo delali. Večina stvari se spomnim sama in dopolnim z idejami delovne terapevte. Drugače pa, da bi brskala po knjigah, pa še nisem prišla do te točke.

M: Ste mogoče vseeno začutili pomanjkanje literature na to temo?

I: Zdaj meni, ko delam eno leto, še ne. Na primer, danes ko je prišla nova v skupino, sem se samo za glavo prijel. V smislu, kako se jaz nisem pomislila, da bi lahko tole delali. Tako je, ko pride en svež veter. Po enem letu imam še kar nekaj zaloge, kaj bi lahko delali. V bistvu lahko črpaš iz aktivnosti, ki naj bi jih delali z otroki. Pa tudi preko teh trikov, ki jih delaš s psom, pa s spoznavanje narave psa, nege psa ter potem prilagajanje dela za skupin. Kar nekaj takih fajn aktivnosti sem tudi spoznala na šolanju. Vem tudi, da včasih na društvenih sestankih same članice predstavljajo svoje delo tako, da si malo predamo, kaj vsaka dela, in si podelimo informacije.

M: Imate poleg teh sestankov tudi redna usposabljanja ali je vse v sklopu omenjenih sestankov?

I: Enkrat letno imamo izobraževanje. Zdaj je že toliko novih parov, da imamo vsakoletno izobraževanje. Sestavljeno pa je tako, da imamo tisti teoretični del, ki je obvezen za vse stare člane. Brala pa sem tudi nov statut, ki predvideva, da naj bi bila letno štiri strokovna izobraževanja, kar se tiče terapije z živalmi. Tako kot sem razumela, naj bi bila v sklopu priprave oziroma da ga organizira društvo. Imamo pa enkrat letno preverjanje s psom. To pa zgleda tako, da greš s psom na test, kot ta, ko zaključiš to izobraževanje. Spet se zbere komisija in opraviš vsako leto preverjanje skupaj s psom. Tu preverjajo odzivanje psa, če je še vedno miren, če ga dovolj dobro spremljaš ...V bistvu, filozofija pri našem društvu je tako, da večina psov, ne morem reči da vsi, veliko živali je lahko primernih za terapijo. S tem da mora biti človek sposoben dovolj dobro opazovati svojo žival. Nas so ves čas učili, da če pridemo na nek dogodek, predstavitev oziroma na delo s psom in da vidimo, da ne zmore, da je utrujen, da je preveč motečih dejavnikov, imamo pravico se odstraniti. Preprosto rečeš, da tvoj pes tega ne zmore, da ti je žal. Potem imaš pa različne možnosti, lahko ga daš v avto, če veš, da lahko počaka, greš nazaj in sam predstaviš društvo oziroma lahko narediš različne stvari brez psa, ali pa se enostavno opravičiš in greš. Na tem je bil kar velik poudarek. Treba je zelo dobro opazovat svojega psa oziroma žival. Na začetku mi res ni bilo čisto jasno, res je, da sem imela prvič ravno

poleti, enkrat proti koncu šolskega leta sem ga malo pripeljala in je ful globoko dihal. Najprej mi ni bilo jasno, ja je toplo, ampak smo prižgali klimo. Tako sem potem videla, da je njegov ventil za stres. Sedaj pride čisto mirno, kadar je morda prehudo, začne spet globoko dihat, se začne stresat, se odmikat, gre kar ven iz kroga ali pa v stran, če ga pokličem, pride nazaj in počaka tistih pet minut, samo to lahko narediš enkrat, ne moreš pa po tem vztrajati še pol ure. Imaš pa potem milijon možnosti, ali da prostor, da leži zraven tebe, če je umirjen, vsaj Bono je tak. Z otroki pa potem delaš vse ostalo.

M: Izvajate pa enkrat na teden?

I: Enkrat na teden. Tako kot sem rekla, zjutraj enkrat od devetih do desetih se običajno največ naredi. Tudi na splošno med delom v skupini se v tem času pred malico največ naredi. Potem po malici pa imamo še individualno delo in to, ampak običajno po malici Bono počiva. Ob sredah pa imamo še z delovno terapevtko od enih do enih in pol, pa še pol ure s skupino prav terapijo ali pa s posamezniki. To pa se vse ona odloči in pripravi program. Recimo da ima dve terapiji v tistem dnevu, kar ni najbolj optimalno, tega se jaz zavedam. Stalno spremljam, če bi mu bilo prehudo, ampak običajno zjutraj kadar ga spustim, ko vstanem in grem v avto, se mi vedno zaleti v avto in hoče noter, noče ostati doma. Po temu sklepam, da mu toliko hudo, niti ne bi hotel iti. Sem slišala že za primere, ko niso hoteli psi v avto skočit. Pes si hitro zapomni, kateri nahnbnik imaš za katero stvar. Ko so videli nahnbnik za it delat, niso hoteli it. On pa rad gre. Za enkrat mislim, da ni problema. Smo pa previdni. Delovna terapevтка me vedno opominja, da naj pazim, da ne bo prehudo. Včasih sva popoldne obiskala tudi VDC. V tem primeru pa nismo imeli tiste pol ure od enih pa do pol enih, smo to spustili. To bi bilo potem res prehudo. Ob sredah je tak dan, drugače še kaj čez teden bi bilo pa vseeno prehudo. Mu je čisto dovolj. Potem ko prideva domov, greva na sprehod.

M: Ste mogoče razmišljali sedaj še o kakšni drugi živali, poleg konjev, če se ne motim, vaše društvo izvaja tudi še z zajci, prašički, ipd?

I: Ja, bil je tudi kuščar. Po pravici povedano bom julija dobila še enega kužka, tako da so moje živalice kar kužki in konji. Mislim, da najbolje delaš tam, ko se najbolj počutiš. Zdi se mi fajn, da imajo vse te druge živali, in sem prepričana, da dobro delajo. Posebej čutim, da če bi si omislila katero drugo žival, bi imela v glavi, da imam to pa zaradi terapije, ne zaradi sebe, kar se mi pa zdi, da to ni primeren pristop. Tudi drugega kužka sem si omislila, ker bo Bono čez par let počasi za v pokoj, ker ima že osem let. Ampak vseeno mi je kuža veliko bližje. Mi je po eni strani tudi škoda, ker bi tudi z njimi delala.

M: Omenili ste varstveni delovni center; z njimi sodelujete preko zavoda ali izvajate samo občasne obiske?

I: Ne ne. Povezava je bila v bistvu le v tem, da ena terapevтка dela tukaj in tam, je zaposlena deljeno. Nismo pa nič vezani. Ona me je prosila, če bi prišla, mislim, da sem bila štirikrat na obisku. Je bil pa tudi meni izziv, saj vedno delam z otroki, mi je bilo zanimivo videti tudi odrasle, malo se preizkusiti. Drugača pa ne, Bonotu je bilo tako ali tako vseeno. Živalim je zmeraj vseeno, vse sprejmejo enako. Mi imamo težave s tem. Tako da kar se službe tiče, ni bilo nič v povezavi.

M: Je na zavodu zaposlena tudi socialna delavka?

I: Ja, na zavodu, ja.

M: Vidite mogoče kakšno povezavo s terapijo oziroma aktivnostmi s pomočjo živali in njenim delom?

I: Ja, ne poznam toliko njenega delam oziroma toliko, kot poznam, je dosti sodelovanja s starši, dela s starši. Mogoče pri pogovorih, da bi bil pes prisoten v prostoru, to mogoče ja, da bi lahko to vplivalo na sproščenost staršev in situacije. Ali pa mogoče, ko imajo te skupine za starše za samopomoč, v takem primeru bi bila možnost. Ne poznam pa dovolj dobro dela, da bi lahko opredelila, kako in na kakšen način.

M: Kakšno je pa mogoče vaše mnenje o delu s pomočjo živali v Sloveniji?

I: Se mi zdi, da se vedno bolj odpira in so vsi bolj dovzetni. Vem, da se izvaja v veliko ustanovah. Tukaj pri nas so tudi bili Zavod PET pa potem naše društvo Ambasadorji nasmeha. K nam hodi, poleg mene, v zavod tudi še en fant, ki hodi v popoldanskem času oziroma večernem, ker ima še službo. Berejo tudi po raznih knjižnicah. Zdi se mi, da se vedno bolj odpira, tudi zdravstvene ustanove že imajo to, tako da gre v pravo smer.

M: Opažate pomankljaje v zakonskih podlagah za to delo?

I: Nič ni opredeljeno. Nisem pa o tem prav dosti razmišljala, mogoče tudi zaradi tega, ker nisem imela dosti težav s tem, da bi prišla v hišo.

M: Imate znotraj zavoda vzpostavljene posebne normative za delo s psom?

I: Večinoma je prepuščeno terapevtu, koliko oseb zmore imeti na terapiji oziroma aktivnosti z živaljo. Je pa tako, če hočeš nekaj naredit, da imajo malo več stika, da se sprostijo, da imajo malo širši smisel, ne samo da samo spoznajo ta način dela. Recimo velikost naše skupine je že kar meja. Spet je vprašanje na primer, kakšni otroci so, koliko so gibalno ovirani, koliko imajo motečih vedenj in tudi koliko imaš dodatnih delavcev. Ker tudi če pridem jaz v skupino, sedaj v vrtcu jih poznam in poštímam, Bono je nalepljen name in ne gre nikamor po svoje, ampak po pravilih bi morala jaz biti tam samo za psa. Za vse druge otroke bi morali poskrbeti ostali. Jaz vem, da v mojem primeru to ni mogoče. Niti ne vidim, da bi bilo to tako smiselno, ker se mi zdi prav, da dam jaz kot vzgojiteljica otroku navodila, da pogledam, kako naredi, in to potem evalviram in to. Je pa res, da vsak dodaten človek pride prav.

M: Koliko časa vam potem vzamejo priprave na tedenske aktivnosti?

I: Priprave za službo naredim čez vikend, to mi ne predstavlja nobenega problema. Naredim tedensko pripravo, kjer je priprava tudi za sredo, in recimo da porabim za pripravo dve do tri ure, tudi s pripomočki, slikami, delovnimi listi, ipd. K tej pripravi sodijo različni pripomočki, delovni listi, ki se potej zorganizirajo čez teden, ali poiščemo ali pripravimo, narešimo ali kakor koli. Za sredo pa se običajno v torek med kosilom ali po kosilu povem, kaj načrtujem za sredo z Bonotom, in se z delovno terapevtko ter pomočnico oziroma varuško dogovorimo, če je to v redu, ali je potrebno še kaj dodati ali spremeniti.

M: Imate mogoče kakšne želje za prihodnost, glede na to da imate sedaj dobre pol leta izkušenj?

I: Do konca šolskega leta ali potem za naprej?

M: Lahko kar oboje, tudi mogoče vaše utopične sanje glede vašega dela s pomočjo živali?

I: Utopične sanje so, da bi hiša imela svojo štalco in notri enega ali pa dva konjička, hipoterapevti bi delali hipoterapijo, jaz bi delala pedagoški vidik jahanja in tisti dan s seboj vozila Bonota, ostale dni pa bi delala v vrtcu. Čisto iskreno. Konji me še vedno malce grizejo in verjetno me še bodo, dokler ne bom kaj naredila na tem področju. Drugače pa za naslednje leto, če realno pogledamo za naprej, bi želela, da bi ostala v vrtcu, ker mi je zelo lepo delati, tudi kadar ni Bonota, da bi bila štiri dni v vrtcu. En dan pa potem izven vrtca, tisti dan bi imela Bonota in bi eno uro imela Bonota v skupini ter ostalo razdelila med ostale učence po zavodu. To mi bi bilo smiselno. Nekaj smo se dogovarjali in pogovarjali samo tukaj je spet organizacija, koliko je možno. Tako da bo vodstvo povedalo, koliko je možno in koliko ni. Nisem še to tako jasno naznanila, ne zbiram poguma, ker mi ni problem to povedati, lahko rečejo ja ali pa ne, ampak zbiram točke za, torej pluse tega. To je to za prihodnje leto, za naprej pa bomo videli. Smo pa v procesu tudi, da se vključimo v Mrežo šolski pes. Vodimo tudi od začetka šolskega leta projekt Kosmatinec v vrtcu. Na zavodu za šolstvo se vsako leto prijavijo inovacijski projekti. Absolutno se bomo vključili tudi v Mrežo šolski pes, ker se mi zdi super, da lahko izmenjavo mnenja in ideje, izkušnje. Zdi se mi fajn, da smo šli v to miselnost, da je v redu, če pripelješ žival v službo, in šli stran od miselnosti, ki je veljala včasih, da je vsaka žival edinstvena.

M: So bile ali pa mogoče so še mogoče v zvezi s temi aktivnostmi kakšne težave s finančnega vidika?

I: V bistvu financ, jih ni bilo. Kar se tiče psa, je itak moj in jaz poskrbim za cepljenje in vse ostalo. Ne vem, kako imajo druge poskrbljene, ali jim kaj hiše krijejo, glede na to da je to tudi za dobrobit hiše. Jaz se nisem spuščala v to, kar je priboljškov, tudi sama spečem, kdaj tudi tukaj spečemo. Se mi ne zdi spet tak zalogaj, da bi rekla, da potrebujem denar za priboljške.

M: Verjetno je drugače kot v primeru prostovoljcev, ki obiskujejo ustanove, kjer je všteti še prevoz.

I: Ja, to je drugače, čeprav kar smo imeli mi letos – terapija v sodelovanju z zunanjimi, smo uspeli pokrivati potne stroške. To pa je bilo to, ostalo je prostovoljno. Zaenkrat je bil za to posluh.

M: Kako pa je glede veterinarskih poročil? Morate vročiti tudi zavodu potrdila ali je to vse v okviru društva?

I: Jaz dam poročilo društvu, ne vem, pa če je tudi tukaj spravljeno. Vem, da ostali, ki ne delajo v šolstvu, morajo dati ustanovi potrdilo o nekaznovanosti in to, da niso v nobenem kazenskem postopku. To nam ni treba, ker že delamo tukaj oziroma smo zaposleni tu.

M: Izvajate delo samo v notranjih prostorih ali tudi zunaj?

I: Zaenkrat smo bili samo notri, tudi zaradi vremena. Mislim, da težav zunaj ne bi bilo, bom znala povedati kaj vec pred pocitnicami, ker imamo planiranih nekaj dejavnosti zunaj.

M: Bi mogoče za konec lahko še našeli katere druge prednosti, ki se kažejo pri delu, ali pa opaženi učinki te terapije poleg že omenjene socializacije z drugim živim bitjem ter vloge psa kot motivatorja, je mogoče še zaslediti še kaj?

I: Prednosti je veliko, poleg naštetih imamo s psom možnost vzgoje v empatičnost in sočutje, otroke učimo ustrezne vzgoje do psa, ki pomeni tudi higiena in posledicno vzgoja higiene posameznega otroka. Pes šibkejšim otrokom nudi različne senzorne občutke, ki jih drugje težko dobijo (poliže stopala, dlani, pobožajo dlako).

Konec zapisnika.